

A hózenetráger magyar humoristái

A Bach-korszak idejében még mindig volt annyi humorérzék nemzeti Bernáth Gáspár úrban, hogy megmosolyogtassa az ország sírásra álló száját. „Te Gázi! A Wiener Zeitung azt írja, hogy a magyarnak mindig is a német adta a fenntartó elemet! Mi a fene az a fenntartó elem? – Hát a hózenetráger! – vágta rá Bernáth Gáspár.”

Ezek az emberek ott Petőfi meg a többi körül, valóban úgy hordozták – néha csendesen, néha felszikkázva – a szellemet, mint a pipafej a tüzet. Bernáth Petőfi előtt egy jó évtizeddel született, és egy negyedszázadnyi idővel utána hunyta le a szemét. Jogi tanulmányokra fogták (meg is szerezte ímmel-ámmal az ügyvédi oklevelet, írja róla körömfeketényi tanulmányában Zolnay László, ám csak olyan ügyefogyott ügyvédféle lett, ahogy magát nevezte). Ez a Bernáth Gáspár szinte önként zárta ki magát a társadalmi rendből, melynek gyermeke volt, hogy inkább a bohémságnak hódolhasson. Már fiatalon írásra meg népies muzsika szerzésére adta a fejét: egyik dalát országszerte énekelték, azt, hogy Az alföldön csikós legény vagyok én... De ő írta meg Lavotta életrajzát is. Ám emlékét inkább szelíd gúnnyal és öniróniával telt jó mondásai őrizték meg. Tiszta lelke, nyílt tekintete, falstaffi étvágya, rabelais-i szatírja okán Petőfi is szívébe zárta, még nászútjáról, Koltórol is levélben szólítja fel „szent Gáspár barátját”, hogy írja meg a Teleki-kastélyba legújabb mondásait. Zolnay László forrásából szállt ránk egypár, melynek sava-borsa túlélte az időkét. A szórakozott professzorról azt jegyezte meg, hogy hazamenet kabátját ültette a székre és magát akasztotta fel. A sipítózó énekesnőről megjegyezte: vigyáznia kell, nehogy a hangját a karzaton elkapja egy szabólegény és tűbe fűzze, mint a cérnát. De ő látott akkora szelet, hogy még a kapcát is kifújta az ember csizmájából, és állította, hogy az alföldön olyan zimankós telet élt át, hogy a csecsemők egy szálig „hajdúködmönben jöttek a világra”, a gazdák meg ölükben vitték ki ebeiket az utcára ugatni! Saját vagyont, nemesi birtokát ekként emlegette: három vályogtéglát hagyott rá az atya, de ezeket este megcsípte a szúnyog és reggelre kelve emeletes házzá dagadtak. Ő maga folyton adósságokkal küzdött és mondogatta: ha minden hitelezője kőbálvánnyá válnék, Debrecent ki lehetne kövezni velük.

Ez a kor, mint a jó szél, magával hozta Vajda Péter, Vas Gereben, Garay János tálentumait, ott a közelben (bennük az Obsitos, Hány János szent szimbólumát) – Jókai és mások indulása mellett. De a sor már Gvadányival elkezdődik, még a máriateréziás, magyarhuszáros, János vitézt megalapozó iróniában, népi kincsben, hangulatban. Bernáth Gáspár volt az üketyja annak a vicces mondásnak is, ami máig kísért a népnyelvben, hogy odakiáltott a Tiszába fuldokló vasas németnek is: úszni tanultál volna meg, ne nímetül!

Ki ne ismerné azonban Petőfi versét a mindent halogató, magyar fátumra utaló, többnyire „ej ráérünk arra még” varázsszóra nyíló jelképes alakról. Bizony Petőfi versének modellje eleven hús-vér ember volt. Jártában, keltében, utaztában találkozott vele a költő és meglátta benne a nagy példázatot. A mai kutatók bizonyíthatták azt is, hogy a kornál régebbi évtizedekben is sok szó esett az alszolgabírói minőségben működött tekintetes úr családjáról, nemkülönben azt is kiderítették, hogy 1714-ben labanc volta miatt kapta egyik őse a címeres levelet. Nemrég aztán azt is kiderítette egy kutató, hogy 1855. április 28-án 62 éves korában meghalt maga a híros-nevezetes „Tekintetes Pathó Páll Úr” és Magyar-szögyényben temették el, Párkány (Sturovo) közelében, szemben valahol Esztergommal. Szóval Pathó Pál sírját is elcsatolták tőlünk, belőlünk Trianonban.

Lászlóffy Aladár

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam I. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törtélem), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gazdag Dávid**, **Gráfik Imre**, **Hankiss Elemér**, **Dr. Koncz Gábor**, **Lászlóffy Aladár**, **Radnóti Zsuzsa**, **Schwajda György**, **Konrad SutarSKI** (tiszteltetbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf. sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-1-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Onnan nézek szertesét
Lászlóffy Aladár: A hózentráger
magyar humoristái (a borítóbelsőn)

Évgyűrűk

Sándor György: Radnóti naplójából 3

Mustra

Faludi Ádám: A rockdíler 5

Karaffa Gyula: Csunnyamesék 11

Szóvár

Balázs Géza: „Ez nem vicces...” 21

Lackfi János: Tiborc panasza
a harmadik ezredévben 28

Egressy Zoltán: Tiborc 29

Barna T. Attila: Mokka presszó;
Dal az Unicumhoz 30

Csokonai Attila: A házi tűszhely csücske 32

Fekete Anna: Bécs, 2008; Politika 34

Hajós János: BARBI ANTE PORTA(S);
(Rozsdás vészharang) 36

Lászlóffy Csaba: Avignoni zsolozsma 38

Mezősi Miklós: Látomás, szikrázó látomás;
régí nóta ez; Tartozás(ok) 40

Móczár Csaba: A bátor kecske;
Dióhéj történet; Békamese 42

Ványai Fehér József: Megszórva ezüsttel;
Gazdag veremből 44

Fénykör

Borbély András: Mélik gróf holdjai 45

Ircsik Vilmos: Gyerekjáték 51

Lackfi János: Jó feneket csinál 52

Sebeők János: Ezerkettőszáz karakter. 54

Zsávolya Zoltán: Imre Király 56

Szakonyi Károly: Ezerkétszáz 58

Tárlat

Koppány Zsolt: A mondén világ festője,
avagy magyar gróf a 111-es cellában. 59

Batthyány Gyula és Somodi-Hornyák Szilárd
festményei (a színes mellékleten)

Deres Péter: Se az, amit gondolok 65

Gyorgyovich Miklós: A répa 68

Carbonaro: A bérgyilkos és a Mester. 75

Verrasztó Gábor: A használt ostornyél;
Az író és a számár; A matrac;
Déry Tibor pizsamában84

Hetedhét

Heinrich Wittenwiler: A gyűrű
(Szalai Lajos fordítása)87
Michelangelo Buonarroti, Ismeretlen olasz,
16. sz., Torquato Tasso és Giovanbattista
Guarini versei (Virágh László fordításai) . . .92
Aldo Palazzeschi: Séta; Egy lány San
Giovanniból (Szénási Ferenc fordításai) . . .94
Thomas Bernhard: A hangimitátor;
Pisa és Velence97
Vicente Verdú: Az aranykeszeg
(Arató János fordításai)99
Helen Tookey: Nyelvek által;
Az iskola kertjében; C. G.-nek
(Dörgő Tibor fordításai)101
Radu Ţuculescu: Az ember új barátja
(Szlafkay Attila fordítása)103
Daša Drndić: Pupi Pesten
(Borbély János fordítása)104

Ablak

Bertha Zoltán: Az abszurd az újabb
erdélyi magyar irodalomban.110

Fazekas István: Ki csillagra nézett.127
Véghelyi Balázs: Kimondatlanul.127

Égalj

Százhalombatta128
E számunk szerzői.86

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 31.

Cédrus-kvintett
(Záró pályázati válogatás, 2007-es kör –
Papp Laura, Mészáros Urbán Szabó Gábor,
Zachariás Klára, Vicei Károly, Tóth Ágnes)

A Batthyány Gyula-festmények forrása:
Kieselbach Archívum

KIESELBACH PHOTO ARCHIVES

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam I. szám

Mulatóványok

BATTHYÁNY GYULA

Arcok és álarcok (részlet)

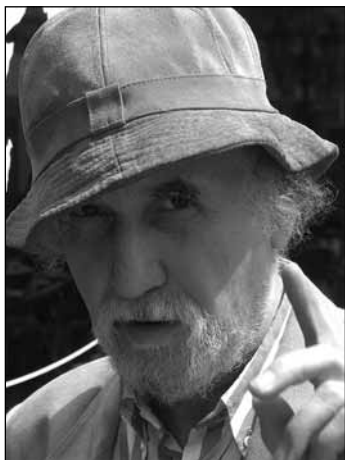
SOMODI-HORNNYÁK SZILÁRD

Nagymamám... (részlet)

Sándor György

Radnóti naplójából

Elöljáróban

Úgy érzem, az olvasó előtt azt kell először tisztáznom, mielőtt az „önjelölés”-„besorolás”-„dörgölözés” jogos vádját megkapom. Sem a májusban százéves Radnótihoz, sem a naplójában említett Karinthyhoz, Cs. Szabóhoz (Proustról nem is beszélve), a tavaly hetvenéves én, énem, a lelki rokonság és mérhetetlen tisztelet kivételével magamat Hozzájuk nem mérem. (Csak hogy érteljen.)

– Hol vannak Ők tőlem?!

Fényévnnyire!

Mármint Tőlük, én...

(De még „javíthatok”...) (Ők már maradandók!!!)

Ezek után talán már másképpen fogja olvasni a nyájjas a most közreadott – és saját életrajzi-utalásos – Radnóti-naplós „montázsom”.

1938. augusztus 24.

Budapesten születtem, ezelőtt 29 évvel. (Radnóti. Később az én dátumomat megközelítően majd felfedem.)

Iker gyerek vagyok („egyke” és „sivár bűn”, de ne magamról beszéljek).

Öcsém és édesanyám meghaltak születésemtől. (Édesanyám se él már húsz éve, de a születésem után nem sokkal is majd nem... az utolsó percekben még kilépett az auschwitzi szerelvények felé terelt sorból.) Anyámat (Radnótiét) az ikerszülés ölte meg, nem bírta a szíve, öcsém gyöngye volt, elszívtam tőle az életerőt. 11 éves voltam, meghalt az apám is. (Négyéves voltam, mikor... majd még megírom – bár nem tudom, hogy...) (halt meg.)

Az anyámat nem ismertem (78 évesen ment el, de én még így sem... „most – már – látom, milyen óriás ő...!”), az apámra valójában alig emlékszem, néhány éves, de összefüggéstelen képet, emléket becézek róla magamban. (Még ennyit se... csak a fényképek... milyen szép ez a „becézek”.)

1938. augusztus 29.

Délután meghalt Siófokon Karinthy Frigyes. (Radnóti „szájából” „hallani” mind-
ezt, más értelmet nyer.) Utoljára múlt hétfőn láttam. A Ny. (Nyugat – én írom
ide. Nem a „gyöngébbek kedvéért”, hanem mert Radnóti is így ír már életében
– 1941. január 30-án keltezett versében:

– /.../ „Költőt is feledtek. Ismerem. Még él.

Még kávéházba jár. Látom hébe-korba /a tükörben?/
sötét ruhája válla csupa korpa.

Mit írjak még e versben? Ejtsem el talán,
mint vén levelét a vetkező platán?

Hisz úgyis elfelejtik. Semmi sem segít.
Nézd a világ apró rebbenéseit.”)

Az 1938. augusztus 29-es napló folytatása

A Ny. találkozóról jöttünk s búcsúzkodtunk a Dunaparton. (Na most, hogy ír-
jam...? Még korai volt...? „Búcsúzkodni”. És a Dunaparton. Ide írjam még,
hogy...? Még hat évet várhattak volna... Borzalmas!)

Hívj meg már egyszer, kíváncsi vagyok a fiadra, – szólt oda – Karinthy – Cs.
Szabónak. (Kár, hogy nem az én édesapámnak.) (Egyébként Karinthy temeté-
sére nem tudtam elmenni... négy és fél hónapos voltam csak.) (A négyes szá-
mot fél-ve biggyesztem ide, négyéves születésnapomon láttam édesapámat
utoljára... mert a munka szolgálatra kötelezte...)

A kávéházban Proustról beszélgettünk, Karinthy módszertani fejtegetések-
be kezd, ugráló gondolatokkal, ahogy szokta (hát ezt – de csak ezt – sikerült
utánoznom azóta).

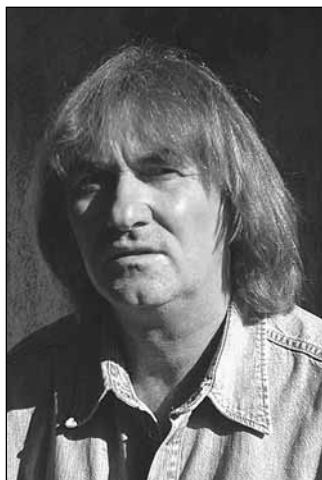
Majd hirtelen megszólal: Ezt különben utolsó művemben, a Mennyei riport-
ban megcsináltam! Igen – feleli halkán valaki. Karinthy körülnéz, aztán nevetni
kezd. (Igen, más nevetni, mint nevetetni.) A Mennyei riportban, amit, uraim,
közületek senki sem olvasott!

Csönd.

Faludi Ádám

A rockdíler

(Részlet a regényből)

Faludi Ádám (1951, Tatabánya): író. Számos munkahelyen, legtovább tanárként dolgozott, jelenleg szabadfoglalkozású. Köteteiben verset és prózát publikál, de az íráson kívül más kifejezési formákat is használ. Első kötete 1988-ban jelent meg, legutóbbi 2004-ben *Országúti firkáló* címmel. Ezt követően írta *A rockdíler* című regényét, amelynek digitalizált változatát – megelőzve a nyomtatott megjelenést – jelenleg folytatásokban közli a www.faludiadam.hu oldalon.

A regény (*A rockdíler*) kerettörténete 2002-ben játszódik egy kisvárosban Magyarországon, ahová korábbi életéből – saját értelmezése szerint – *emigrál* az események elbeszélője, szereplője, anyaga, kalandora, összeomlás és feltámadás bajnoka, históriása és hisztise, mert elfogytak belső tartalékai. A kisváros, a hajdani középiskolai évek színhelye azonban a véletlenek meg pár itt maradt osztálytárs, valamint a szomszédban lakó, legyűrhetetlen kedélyű kovácsmester miatt nem váltja be a hozzá fűzött reményeket. Se csönd, se béke, se nyugalom, se emigráció. Egy születésnap összejövetel, amelyet 1965 augusztusának díszletei között tartanak, az egyetlen megmaradt barát hirtelen halála, a Lány távozása valójában keretként fogják körül azt a képtelen száguldozást az időben, amelyet a (valamikor) rockdíler a monitor előtt ülve átél. A minden dalban ott van a kor déenesese megállapítás alapot ad arra, hogy akár egy slágerlistát is regényként olvassunk. Mert benne ott a Karantén, a Mozgalom Sok Régi Morcosa, a Csermanek Rend, Gagyi Úr és Gagyiné Asszonyosság, a Népi Demokratikus Idiotizmus, a Magyar Mosószippan Operett és az egész Leendő Halottak Klubja. A dalok déeneséből kimutatható, hogyan éltünk az elmúlt ötven évben a világban, közelebbről a Kádármedencében, és ez a lényeg. A keret amúgy is csak másodlagos, ha a képet nézi az ember.

Párbizottság

Lehet, hogy megkívántam a szervezettséget. Nagyon régen történt.

Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt. Nagyon régen történt.

Nagyon régen történt, még nem töltöttem el két évtizedet sem a Föld nevezetű bolygón. Baromfinépek kapirgáltak az udvaron, délelőttönként a postás bekerekezett az emberek portájára egy pohárka borra küldeménnyel-küldemény nélkül, de minden esetben a legfrissebb hírekkel. Senki nem biztatott, hogy tegyem már sínre az életemet, mert mindjárt jön a vonat. Fekete sínautó vagy piros hajtány gördült a délelőtt sínjein olykor vonat helyett. Azt hiszem, aznap éppen szerettem volna tartozni valahová, ahogyan a Közhelyszótárban íratik. Lehet, hogy velem éppen akkor fordult egyet Idő Néne Kereke. Felnőttkorába ért a nyár, ácsorgott egy keveset a delelőjén, baj nem bántott, hát úgy döntöttem, hogy hippi leszek. Ameddig a körülmények engedik külsőleg is.

Egy békés, célja után bóklászó délutánon a toalettasztalka előtt gondolatmentesen megálltam abban az öreg szobában, ahol nyugodtan lakhattam volna albérlet helyett, ha egy csöppet jobban gondolkodom, aztán felemeltem a Tolnai Világlapja harminchét évvel korábbi számát.

Kötegben álltak ott a Tolnai Világlapja-példányok, isten tudja, miért nem kellett az oroszoknak, amikor gyakorlatilag minden más kellett nekik, ami a lakásban mozdítható vagy mozdíthatatlan volt. A Tolnai Világlapja nem kellett nekik. Ilyenek voltak az oroszok, amikor a Vörös Október Hullagvár gyepűin kívül vezényelte őket a szerencsétlenség.

Az egyik cikk felkeltette a figyelmemet, s felragyogott a délután fénye; ez az!

Lilian Gish arcképe hasonlóképpen felkeltette az érdeklődésemet, gyönyörűnek tartottam a hollywoodi szépséget, arra gondoltam, hogy milyen vén lehet ma már, és milyen szerencsétlenség egy szépségnek megvénülni. Megvénülni egyáltalán. Akkor már inkább ne legyen sok vesztenivalója kezdetben sem az embernek. A Csillagvizsgáló rovat filmcsillag-sorozatának tündöklő gyémántja Lilian Gish! Ott az ötvenhatodik oldal hatos számú startkövén!

A cikk, amelyik felkeltette az érdeklődésemet, egy korabeli szekta mindennapjait tárta fel s nyújtotta át illusztrációk kíséretében a nyájas olvasónak okulásul a Tolnai Világlapja 1931. június 24-i számában. Szent Fetrengők Gyülekezete. Rároha Testvér és Siroki Testvér csodát tesz Újpesten.

Ott helyben megalakítottam az új Szent Fetrengők Gyülekezetét. Mondanom sem kell, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a világszerte divatos pártok mintájára majdan a rockdílerék gyűjtőhelyévé tegyem.

Azonnal beléptem az új Szent Fetrengők Gyülekezetébe.

Én lettem az egyes számú tag.

Készítettem egy tagsági igazolványt, amelynek előlapján stilizált, színes fénysugarakat kibocsátó szem képviselte a Jelet, amelyet manapság logónak neveznek. Alatta a tag neve, természetesen mozgalmi név, megnevezendő

a majdani üldöztetést. Mozgalmi névnek, mint egyes számú tag, a következőt választottam: Svarc-Kolumbusz-Hannibál-Dárius-Smitt-Xerxes-StOdol-Barabajagal-Permerozpozipan-Pozmerozpozipul alias Knapp Lola. Mozgalmi névnek elment, az esetleges illegalitás ilyen névvel – gyerekjáték. A görögös kinézetű betétrészt – Permerozpozipan Pozmerozpozipul – az akkor szintén divatos Új Írás nevezetű irodalmi lap egyik nem sokkal korábban olvasott prózájából emeltem ki. Az íróra nem emlékezem, nyilván nem is azért írt, hogy rá emlékezzem, a név azonban levett a lábamról, nem tudtam ennek a névnek ellenállni. A Barabajagal egy rockdíler-azonosító, a kevésbé járatosak kedvéért: egy Donovan-dal címéből való. Hogy ki Donovan? Minden emberi elme, teremítő akarat és tévelygés következtében létrejött képződményhez magyarázatot kellene fűzni, ha ehhez is. Sokkal célravezetőbb, ha ismered az összeset, de akkor óvatosan ám! Nehogy úgy járj, mint Dr. K. H. G.

Hogy ki az a Dr. K. H. G.?

Ha a nyomravezetőnek nem is jár jutalom, feldobom a tettest: Örkény István egypercesei között bujkál Dr. K. H. G. Megtalálása megéri a fáradságot. A Barabajagallal a helyzet ugyanez. Dr. K. H. G. és Tolnai egyaránt létező személyek voltak, és nem önszántukból vagy a természet rendje okán lettek nem létezővé. Dr. K. H. G. sorsa az Örkény-összesben, Tolnai (Strausz) Simoné pedig egy sérvkötőbe rejtett gyémántban. A végkifejlet ugyanaz, de a hangját már nem hallod.

Azon a nyári délutánon, amikor hippi lettem, ezekről a dolgokról nem voltak ismereteim. Sejtéseim sem, a sárgarigó hangját hallgattam, és mindent tudtam a világról.

Miután beléptem a Szent Fetrengők Gyülekezetébe, első teendőm a működési szabályzat minimalista alapokon nyugvó megfogalmazása, majd a tisztségek létrehozása volt. A nagy elődök példáját követve számtalan tisztséget, posztot hoztam létre, s természetesen mindegyiket azonnal be is töltöttem, jól látván, hogy megszerezni egy pozíciót jóval egyszerűbb akkor, amikor még nincsenek a láthatáron ellenlábások. Aztán majd utóbb lemondani a valamit valamiért elv szellemében, nem vezethet véletlenül sem a kisemmizéshez.

Én lettem az Elnök, Alelnök, Titkár, Pénztáros stb., és a Tag is én lettem. Egyedül a Párbizottság tiszte állt ingatag lábakon. Ehhez feltétlenül két emberre lett volna szükség, de a skizofrénia akkor még igencsak szunnyadozott bennem. Gondoljunk bele! Harmincöt évvel voltam fiatalabb, mint most! És nem volt párom, mint ahogyan most sincs. Nem volt párom széles e világon, nem találtam hozzám fogható fickót az egész földkerekségen.

Szerztem egy foszlott bélű bukszát, rárajzoltam a Jelet (logót), tettem bele egy régi egypengőst, madzagra kötöttem, és húztam magam után kifelé a lákásból az országút irányába. Igyekeztem a civilizáció közelébe férközni.

Kongresszust akartam tartani. Az Elsőt.

Tagadhatatlan, hogy a környék egyetlen hippije tartott a Kongresszus irányába. Rockdíler fejfedőt viselt, foncsorozott napszemüveget, színes anyagból varrt inget, feltűrt szárú farmert, és bekecset. Nyári napnak alkonyulatánál is volt vagy huszonöt fok. A feltűrt nadrágszárak egyikében rozsdás patkót, a másikban tükröt tartott, nadrágzsebében szájharmonikát, és ment, ment az országúton a Kongresszus irányába, húzva maga után a foszlott bélű bukszát madzagon. Annyira spirituális, akár egy jelenés, az autók nyugodtan át-

hajthatnak rajta, nem tudnak kárt tenni benne. Az is igaz, hogy óránként talán három halad ugyanabba az irányba, mint ő. Az autósok azonban nem Szent Fetrengők, és nem is lesznek azok soha.

Egyszer éltek

Mit is hozzon akkor a jövő? Megkérdeztem a sámánt.

– Küldj taknyot minden hivatalba!

Ezt a lehetőséget ismertem azokból az időkből, amikor már voltál, de még nem éltél.

Azt hiszem, a Fugs szervezett egy ilyen kampányt, mert berágtak egy igazságtalan intézkedés miatt. Már nem tudom, milyen intézkedés bökte a csőrüket, mindegy, minden intézkedés igazságtalan, amelyiket akaratoddal ellenkezve rendelnek el a megkérdésed nélkül. Éppezért, amióta az eszemet tudom, igazságtalanságban élek, amelynek területe jelenleg kilencvenháromezer négyzetkilométer egy égbekiáltó igazságtalanság miatt.

A Fugsnak, azt hiszem, az Edison Társaság került a célkeresztjébe, akkoriban még tellett az intellektuális válaszokra, az elmebeteg csak hosszas utánjárás után juthattak beutazási vízumhoz az épebbek országaiba. Levélbombák, anthrax, távirányított robbantás, öngyilkos merénylő helyett például taknyot kaphattak büntetésből a célszemélyek. Sorra bontották a borítékokat, a levélpapíron szétkent takony, aláírás: Ezt a Fugs küldi neked az Igazságtalanság miatt! Kis orvosságos fiolákat is küldtek a Fugs példáját követő önkéntesek, amelyeknek címkéjén ezt lehetett olvasni: Folyékony takony! Együtt a Fugsért!

Egy rockdílerhez méltó megoldás.

Irgyeltem is.

A Fugs New York-i időtöltőkből állt, akik hatvanötötől készítettek lemezeket, amelyeken úgynevezett kortárs költészeti balladák szerepeltek. Olyanok, mint például a Marijuana, Nothing, Kill for Peace, Wide River, Couldn't Get High, avagy a Ramses II, is Dead, My Love. Nekem nagyjából ezek voltak raktáron.

Főhadiszállásuk egy hajdani hentesüzletben volt, amelyiket a Fugs alapítója könyvesboltta alakított Peace Eye néven. Ablakán ott virított héberül a korábbi ajánló: Kizárólag kóser! Alatta pedig a következő:

Ed Sanders – könyvmoly, fűkadét, „fug” költő, kiadó, tökvakaró, elmebeteg zeneszerző és pinavadász.

Aki ennek képes ellenállni, komoly bajban lehet. Ráadásul az Ed Sanders szerkesztette Fuck You Press példányai is ott sorakoztak a polcokon, hát engem bizonyosan mágnesként vonzott volna ez a hentesüzlet.

Bármelyik fegyveres konfliktust, utcai incidenst, piti erőszakot bármikor szívesen becseréltem volna a Fugs egyetlen kortárs költészeti balladájára. Beleértve a világháborúkat és az inkvizíciót is, miután a Fugs soha nem követelt emberéletemet. Legfeljebb az ökörködéshez való jogot és a szabadsághoz való

korlátlan hozzáférést. Nekik sietős volt, egyszer éltek, és nem hittek egyik világban sem. A túlvilágban annyira nem, hogy nem is törekedtek a megjavítására. A lehető legteljesebb mértékben egyet tudtam érteni velük.

„A sánci pók a fülén át teljes egészében kiszívja”

Beültem a Bermuda Háromszögbe. Két korsó sör gondolkodási időt kértem magamnak. A Szélkakasban nem is tudom, hogy hányat. Gyorsan gondolkoztam, és hamarosan megosztottam a gondolataimat boldog-boldogtalannal. Repült az idő. Az unicumok meg az állott levegő arra készült, hogy letaglózzon. Kiszlalomoztam a klotyóra.

– Minek neked slicc? Döglött madárnak nem kell kalitka.

Egy bús magyar tréfálkozott egy másik bús magyarral.

A piszoárban pedig pingponglabda pörgött, ha jól sűrölte a célzó folyadék. Milyen szép csempét szeretnék látni! Itt nincs milyen szép csempe. Csak ez a fehér, aminek egykoron kettő forint volt darabja. Ezt még akkor vették. Akkor. Angkor-Wat, Angkorban. És egyszer felkel a Nap, hogy piramist csináljon a kertekből. Olyan Andok vagyok, Andok, Andok. Az a fény, amelyik kibukkan a hegy mögül, feloldoz. Megszünteti a gravitációt, boldoggá avat. Mint a pápai vonat valamikor. Minden valamikor. Mi lehet a baj? A pingponglabda pörgése szabálytalan? – Minek neked slicc?

Na, ezek már abba is hagyták, mennek kifelé. Hogyan lehetné eufemisztikusabban mondani, hogy ezek? Talán sehogyan. Talánul. Tisztelt Talán úr! Gyerme kem hidrogént vacsorázott, miáltal megvetemedett a talpbetétje, s nem volt képes navigálni a lábán. Most sem képes, kérem öt perccel az óra vége előtt elengedni, mert különben megmérgezzük a kacsáit. Köszönettel Acsaládék.

Most merre mennyi innen ki? Tegyük egy próbát. És lám, a próba megtörténik, micsoda próba! Alig látni a végkifejletét. Balra van, testvér, balra van, s tessék mindjárt keményen neki a füstnek. A homlok egyenest neki a füstnek. Ezek meg csak mennek, tudnak menni, én meg mérgeződöm közben körbe-körbe. Mondjuk egy totty a székre. Rekedés reá, mert szabadságát nem vívta ki. Taki. Emlékezem rád, Taki. Te voltál a faműhelyben a helytartó és megroszogtattad a fiúk mogyoróit. Viccből, semmi pedofil szeptember, semmi meleg szendvics. Viszont lehetett nálad Jolana gitárutánzatokat fabrikálni. Egy rozszogtatásért, amit nem vállaltam. Miért nincs ablakból az összes mennyezet? Szeretnék kilátni innen. Szeretnék, szeretnék. A Jolana olyan csehszlovák volt, mint a kádárkolbász. Viszont közel sem annyira reguláris. A Népi Demokratikus Idiotizmusban kádárkolbászból volt a kerítés. Csermanek figyelmeztetően felemelt gumibot-mutatóujja. Helyedre! Ül és Okos!

Minden külön értesítés helyett

A Minden Külön Értesítés Helyett egy olyan álom, amelyikben a Vén Kaszással hoz össze a Vak Véletlen egy aratás előtti gabonatabla mellett. A Minden Külön Értesítés Helyett a Vén Kaszás csiricsaré pólóján virító szöveg. Lehet,

hogy képregényes póló, annyira ronda, a felirat mindenesetre kiválóan olvasható rajta.

– Összecsínáltad magad, igaz-e? Én vagyok a Halál! Ha-ha! És hihhi!

Úgy vihog, hogy szabályos körökben megolvad a gabona. A felső fogsora meg kiakad, de röptében elkapja, Hoppá!, rikkant, és visszacsattintja a helyére.

– Te a Droll néni vagy az Ezüst tó kincséből, nem a Halál. A képzeletem vagy, elfújlak a semmibe, még mielőtt felébrednék!

– Igaz. És mégis rozoga Föld. (Ezt viccnek szánja, hátha megszánom.)

– Összeállítottam egy Halállistát, megírnád nekem holnapig cédére? A sorrendet rád bízom.

Ilyenkor aztán elfújom az ocsmány pólójával együtt, süvítve száll a búza-mező felett, és rikácsol még akkor is, amikor megérkezik a semmibe.

Liza rázogot. (Lizaform.) – Fordulj az oldaladra!

Reggel meg elmeséli, hogy soha nem hall káromkodni, de álmomban olyan válogatott trágárságokat ordítózom néha, hogy kitöri a frász. Amikor a Halállal álmodom, rendszerint elmegy a kedvem az élettől, ez okozhatja.

Hello, lélekbúvárok, hello, páratlan ujjú pszichopátások! Hello, merülő forraló!

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-1-41.

Köszönjük.

Karaffa Gyula

Csunnyamesék

Krasznai Gyulaként született 1964-ben Nyíregyházán, Pócspeletriben nevelkedett. Az iskolák után autószerelőként kezdte pályafutását, s mivel ragaszkodó természet, tíz évig dolgozott a szakmámban. Aztán tizenhárom és fél évig börtönben volt. No, nem mint elitelt (bár akár egy ítélettel is felér a benti munka), hanem mint hivatásos BV tiszthelyettes. Közben és párhuzamosan volt könyvárus, másfél évig sorkatoná, doboz-, tok- és papucs-készítő kisiparos, kérdésbiztos és itthoni ezermester. Nem mellékesen van négy gyermeke, kik lassacskán kirepülnek a fészekből. 1987 óta jelennek meg versei, írásai, 2004-óta Karaffa Gyula néven. Meseírással három éve foglalkozik.

Második meséskönyvemet veheti kézbe az olvasó. Az *Épphogycsak beszólok...* című, alig használt vagy már-már elfeledett magyar szólások eredetmagyarázataiként írott meséim után most „csunnyamesékek” („csúnya mese”, Burány Béla kifejezése), azaz szókimondó, dévaj mesékkal jelentkezem. A mesék forrását a különféle internetes oldalakon, lapokban, vagy élőszóban keringő viccek adták. Igazán sok efféle vicc terjed közzájón, ám többségükben mára nem a hagyományosan értelmezett erotika, népi huncutság, pajzanság található meg, hanem modern korunk vulgáris, vagy épp profán hangja terjed. Ezeket igyekeztem elkerülni válogatásomkor, s csak azokat vettem „kezelésbe”, melyekben még megtalálható a hagyományos felfogás a népeletről, a szerelmi életéről, illetve a férfi-nő kapcsolatáról. Olyanokat tehát, amiken érződött a „szülőjük”, kitalálójuk életöröme, egyszerű, lényegre törő kifejezőmódja, élettapasztalata, igazsága. A mesék több „tesztelésen” estek át, sok ismerőssel, barátal olvastattam el jó néhányat, mielőtt a kötetet megszerkesztettem volna. Egyöntetű véleményük az volt, hogy egyáltalán nem megbotránkoztatóak a mesék, nem pornográfak, s talán önök szerint is sikerült elkerülnöm azt a csapdát, hogy csak öncélúan használjam a szavakat, illetve hogy azok káromkodásnak tekinthetők legyenek. Remélem, „csak” csúnya meséknek fogják tartani írásaimat, s a kifejezőmódban önnön hétköznapi kifejezőmódjukra is ráismernek.

Tapasztalatom szerint az emberi lét tele van ezerféle kapcsolattal, titkolt szerelemmel, érzéki testiséggel, nehezen viselhető kényszerekkel, elnyomott vágyakozásokkal, értelmetlen tabukkal. Ezért megértő vagyok másokkal, Önökkel szemben is, ha esetleg megbotlanának. Mert Önökről, rólunk, emberekről szólnak ezek a történetek! Hisz' ilyenek vagyunk!

(Részletek a kiadás előtt álló könyv bevezetőjéből.)

A bosszú...

No, vót eccer valamék faluba egy igen huncut ember. Vót annak háza es, meg abba asszonya es, de vót annak egy szomszédasszonya es, aki után állandóan ette a feketefene. Úgy kívánta aztat az asszonyt, hogy mán csak ha reánézett es, tizenkettőt mutatott a nagymutató az óráján, ha nem lett vóna ilyenkor kéznél a saját felesége, hát verhette vóna a faszát a maga kezivel lefele. No, hát hogy férhetne ahhoz az asszonyhoz mán hozzá, merhogy igencsak őrizte aztat a férje, merhogy látta az a kanok pofáján az indulatot a felesége irányába, hát vigyázta es miatta! Dugva tartotta, na! De az asszony es hűséges típusu vót, annak se kellett idegeny sodrófa. Még, egyelőre. No, ezen törte a fejit állító napokat a mi emberünk, oszt csak reájött a megódásra, huncut vót, oszt kitanálta. Hát!

No, eccer, mikor észrevette, hogy a szomszéd mán elment otthonról, fogta magát, oszt átállépett a szomszédasszonyához.

– Képzeje csak, szomszédasszony! Mostan hallottam a faluba, hogy a maga ura, meg az én feleségem... hát hogy összefeküdtek. Na!

– Nem lehet a! – hitetlenkedett a szomszédasszony.

– Hát penig sajnos igaz! Mán az egész falu eztet beszéli, szégyellem es magamat miatta, hogy a feleségem így elkurvult, oszt hogy pont a maga urával! Mi ketten bezzeg utójjára szerzünk rulla tudomást, mer mán csak ilyen hazug ez a világ! Lássa!

– Hát, ha ez igaz, akkor megölöm azt a disznó uramot! – mondta a hírbe megcsalt feleség.

– Mán csak haggya, szomszédasszony! Nem kell ebbül akkora ügyet

csányini! Aztat javasolom inkább magának, bosszujjuk meg a rajtunk esett sérelmeket, oszt tegyük összevne münk es amink van!

No, a megdühödött feleség még egy kicsike unszolásra béatta a derekát, ha az ura hűtlenkedett, akkor minnek maradjon tovább mán ű hűséges. Lehánta magáru a gúnyát mind az asszony, mind az ember, oszt megtették. Megbosszulták! Hát úgy megjáratta a brummogóját a szomszéd a szomszédasszony nagybőgőjébe, hogy még az atyaisten es hallotta a vonója szőrinek sercegését! Mikor mán jól kibosszulták magukat, pihentek egy fertályórát. Közbe a reászedett asszony csak monta a magájét, hogyaszonygya hát ez a hála, hogy ez ideig hűséges vótam? Tuggya mit, szomszéd? Bosszujjuk meg mégeccer magunkot! No, előkerült újfent a sodrófa, oszt úgy megdógoztatta azt a nyújtódeszkan a szomszéd, hogy mán a végin lisztezni es kellett, hogy foroghasson rajta! Miután másoccor es megbosszulták, az asszony továbbra se bírt megnyugodni. Mán pezsgett a vére!

– Hát szomszéd! Tuggya mit? Bosszujjuk meg harmaccor es! – Tán teccett annak az asszonymnak a szomszéggya fasza, tán e vót néki a második, mit életibe látott, tán természetesebb es vót, mint az urájé, vagy csak jobban forgatta a szomszéd, affenese tuggya, de annyira kívánta mán azt az asszony, hogy csak na! No, a szomszédnak mán a lelkesedése kezdett le-lelohadni, de azér csak-csak belement a dologba harmaccor es, oszt esment bétette a lécét a satuba, oszt fűrészeltek. Dóguk végeztivel esmét pihentek egy kicsinkét, de mán az asszony csak monta a magájét, csak dult-fult tovább.

– Nohát az a disznó... no, csak jöjjön haza! Adok én néki hűtlenke-

dést! Kitekerem a nyakát! Megölöm, vaj mittom én, hogy mit es csányok véle! – Végül a szomszédhoz fordulva kibökte:

– Tuggya mit, szomszéd? Bosszujuk meg negyeccer es ezt a fertelmes sérelmet! No, a szomszédnak mán elfogyott a patroja a pisztolyából, lehorgasztotta a fejit, osztaszonygya, ne haraguggyon, szomszédasszony, de én mán nem haragszok az urára!

No, így vót. Vagy nem így vót? Nem tuggya azt senki, de hogy a világon minden sérelmet megbosszulnak eccer az emberek, a mán csak bizonyos!

A csúnya jány...

No, ez a történet mán igencsak mostanság jáccódhatott le, merhogy régebben se elem nem vót, se olyan nagy hijány a férfijakbul. Akatt régen a csúnya jányak es kérője, nem úgy mint mostanság, ebbe a válogatós kurvavilágba!

Vót valahun egy csúnya jány. Csak az arcát rondította el a Teremtő, egyébiránt megvót annak mindene, amire csak egy férfiember ácsingózhat, vót két szép mellye, szép homlokos cunája, a fara se vót lapos éppen, szóval éppenhogy megfelelő lett volna, csak hát az a pofa! Azok a szemek, s ahogy azokval nézett vót! Hát azt egy férfiember sem bírta vón nappal elviselni, csak a sötétbe! No, ez a csúnya jány bément eccer a városba, oszt betért egy kereskedésbe, oszt bévásárolt. Hogy mit? Mingyán kiderül! Eccer az apja reányította a szobaajtót, oszt mit látott, hát éppen a sunáját döfölte a jány valami szerkezetvel, ami zúgott es, meg rezgett es, de kinézetre akárcsak egy fasz, az es lehetett vón. Hátte micsinyálsz, te jány! Hát tuggya

édesapám, amilyen csúnya vagyok, nem jut nékem szerető, se férj, hát ezvel a szerkezetvel teszek kedvemre magamnak. Mostan vettem nemrég a városba! Hát! No, hümmögött egy sort az öreg, de tutta aztat nagyon jól, hogy nagy dolog a vágyakozás, üt es ette a penész a jó meleg pina után, mikoron mán ágaskodott a fasza, hát reá hagyta a dógot a jányra. Még tán örült es egy kicsikét, hogy egyébiránt egésséges ez a jány. No, teltek a napok, múlttak, mán csak az azoknak a szokásuk, oszt eccer, mikor hazagyütt a munkából a jány, hát mit es látott! Hát ott ül az apja a konyhaasztalnál, oszt borozik éppen. Két pohár előtte, az egyik mán üres vót, a másik még tele. E még nem lett vóna furcsa, de az a valami, az a rezgő, zúgó városi szerkezet es ottan izgett-mozgott előtte az asztalon. Hát kend, édesapám, maga meg micsinál? Hát csak megihatok egy pohár bort a vejemmel! Nem? – válaszolt az öreg. Hát így esett, hogy vej állott a házhoz, oszt még es csak ketten vótak abba. Nagy a világ sora, nagy a vágyakozás, oszt ki kell aztat elégíteni, akárhogy es!

A fizetés...

Eccer, még az ántivilágba, nem a régebbibe, hanem a múltkoriba vót eccer egy falu, s abba vót egy téjeszcsé. Ottan dógoztak a helyijek, túrták a földet, ganyéztak a riskák alól, de vót es annak mindnek új gatyája, pendelye, egynek se láccott ki a seggepartya! Hát, tehetőssek lettek idővel, na! Itten, ebbe a téjeszcsébe dógozott a Jóska bácsi es, meg a fijatal Mariska es. No, Jóska bácsi eccer kiment a mezőre valami okkal, hát ott kapálgatott a Maris es a többivel, oszt ahogy hajladozott a Maris, hát csak úgy ringott annak a

kerek fara, csak úgy rengett annak a szép nagy csecse, hát igencsak megkivánta az öreg Jóska bácsi. Mán csak ilyen kívánósak a férfinépek es! Gyere csak, te Maris, mennyünk csak férre egy kicsikét, hitta el a többijektül, oszt ment es az, mán csak kíváncsi vót, mit es akarhat az öreg. No, te Maris, adok néked egy ezrest, ha megfoghatom azt a szép kerek csecsedet. Végül es, nincs abba semmi rossz, gondolta a Maris, oszt kötélnek állt. Simogassa a mellyit az öreg, oszt ahogy simogassa, érezte, hogy mán kezd ágaskodni a sudribunkója, hát ujfent megszólalt. Te, Maris, adok én néked ötezret, ha levetkőzöl itt a bokrok között nékem. Hát, mi bajom lenne belülle, hogy csórén lát az öreg, látott úgy mán más es, gondolta magába a Maris, oszt le es hányta magáru a cókmojkját, oszt ott illegtette magát Jóska bácsi előtt. Deszép es vót az a Maris, hajják! Valóba jó csecses, faros vót, épp igenyös. Hámán ekkorra a Jóska bácsinak akkora lett a sodrófája, hogy meg lehetett vón gyúrni azval egy levelestésztát, mán igencsak feszegette a kívánság az öregget, hát újra csak megszólalt. No, te Maris! Adnék én néked tíezret, ha itt a bokrok között jól mögbaszhatnálak én tégedet! Hát mit szólsz te ehhez, he? Hát kárt a pinácskamba mán nem tehet az öreg, gondolta a Maris, aztat mán bójáratta a Feri meg a Gyuri, hát ráállott a dologra, oszt hanyatt vetette magát, oszt hatta, hogy az öreg jól megjárassa a köpcijét a cunijába. Oszt bé es tette a Jóska bácsi, oszt úgy megforgatta abba, hajják, hogy majcsak ott ütötte meg a guta az öregget a jóságtul! No, meglütte, oszt kifizette Jóska bácsi a Marist, oszt ment es a dógára.

No, eccer tanálkozik a Maris a téjzcsse elnökivel, oszt kérdi tülle az elnök, te, Maris, hát megkaptad-é a

fizetésedet? Há' miféle fizetést, hajja kend, kérdeett a Maris vissza. Hámán csak ne idegesiccs, te, hát a Jóska bácsival küttem ki a határba a minapba néked, hát aztat. Ja, aztat? Hát azt megkaptam! No, rágyütt a Maris, hogy reá lett szedve, hogy ingyér baszott a Jóska bácsival. No, azér nem busult, hajják, mermán csak néki es kedvére vót a dolog, hát máskor es elmenne a bokorajjába a tűző nap elől a Jóska bácsival! Főleg, ha a fizetésit es kihozná egyuttal esment az öreg!

A kéz...

Vót eccer egy ember. Világélettyibe fával dógozott, fíreszelt, baltázott, fúrt-faragott, mindent megcsányt az, olyan ügyeskező vót, hogy csak na! Osztán épp az ilyet szokta az élet es bántani, hát eccer a szallagfűrészvel levágtta vót a karját. Épp a jobb karját. De olyan szerencsétlenül, hogy még a csont es szilánkokba lógott abbul kifele, rossz vót még reánézni es. No, felszerszámozták a lovakot, oszt bémentek véle az ispotályba. Jó, hogy ide jöttek énhozzám, monta az orvos, épp egy kísérletet végzek ilyen esetekre. S mivel a maga keze széjjel van roncsolódva, hát valaki másét kell viszavarnom helyette. No, épp vót egy halott, de nő vót a lelkem, oszt ugyi a keze ép vót, hát aztat levágták rulla, oszt felvarrták ennek az embernek a rossz keze helyire. No, hazament, gyógyulgatott, dógozgatott es. Eccer osztán vissza kellett mennyen az orvosho, oszt kérdi tülle az orvos, no, mogya csak, hogy szuperál az új keze? Hát nincs es azzal baj, drága doktor úr, úgy dógozok én azval, akár a régivel. Fíreszelhetek, faraghatok, baltázhatok egész álló napokat, akkor es jól működik. Bírja. No, lássa, ennek igen-

csak örülök, monta az orvos, szóval a műtét es sikerült, oszt a beteg es túlélte. No, oszt van-e még valami ehhez hozzátennivalója búcsuzóul? Hát csak annyi, hajja doktor úr, ha huggyozni menek, oszt véletlenségül ezvel az új kezemvel fogom meg a faszomot, hát az istennek se akarja elengedni! No, lássák, mindenféle munkát végezhet asszony es, ember es, de azért vannak olyan dógok, miket csak az asszonyok tudnak igazán! Példújul markot fogni.

A kotlós...

Vót egy falu, s vót egy jány, s vót egy legény es. Szegény falu vót, hát mindenki igyekezett öszvetenni amilye csak vót, no, így került egybe a jány a legényvel. Mivel a legény vót a szegényebb, ű ment a jányho lakni.

Meg es kapták a kamarát szobának, bétettek egy kisdikót, oszt jó vót. Abba az üdőbe mindennek tuttak még örülnyi az emberek, hát űk es örömmel vótak. Hejj, de sokat dönögött a kisdikó azok alatt éccaka, hejj, de sokat búttak azok még nappal es a szénába, szalmába, kutyaóiba!

No, ahogy mondom, a kamarát kapták szállásul a fijatalok, merhogy annakidejibe nem vót csak egy szoba, konyha, kamara a házba, így építettek. Hát oszt ha mán kamara, hát a jány annya az ű dikójuk alá ültette a kotlóst a tojássaira, hogy kiköccse, hogy pizsék legyenek azokbul, mire gyün a kikelet. Ült es az a kotlós szépen csendbe a dikó alatt a kaskába, oszt csak kötött, csak kötött. Ezek meg csak gyaktak, csak gyaktak. De hogy! Hát úgy, hajják, hogy eccer egy éccaka öszverogyott a dikó, mán a se birta a strapát alattuk, oszt a deszkája mind szétnyomta azokat a kukókat, miken a kotlós kotlott.

Hejj, a nagy hangoskodásra felköttek az öregek es, bészalattak a kamarába, hogy felmérjék a kárt, de az ifiembert s az ifiasszonyt es úgy leteremtették hajják, hogy alig győztek szégyenkezni ottan csórén. Hát hogy es lehet úgy pinázni hajják, hogy a tojások es öszvetörjenek? Azokra vigyázni kell! Hát nem?

A német...

Valahun a nyugati határon állott egy falu. Kapós vót ez a falu az idegenyeknek, oszt rengeteg német kötözött bé ide. Ha mán békötöztek, hát bé es rendezkettek alaposson, oszt otthon es érezték magukat. Nagynéha össze es szürték a magyarokkal a levet azok, de csak az asszonyokkal a férfijak, s a férfijakval az asszonyok. Értik, ugyi!

No, így eshetett, hogy eccer az egyik gazda mikor hazament a trágyaszórásbul, hát lássa ám, hogy a felesége hegyibe fekszik egy csóré német, oszt aggya neki istenessen. Gyakta, na!

No, aszmongya nagymérgesen a gazda a feleséginek:

– Asszony, hát nem lássa kend, hogy bassza kendet a német?

– Hát mongya meg maga néki, hogy szájjon le rullam.

– Hát én nem tudok németül, te. Hát te es tudod eztet, hát hogy mondanám én meg néki?

– No, ha dajcsul nem tud kend, hát csak haggya, hagy basszon! Majcsak abbahaggya ha megunnya!

Oszt csak gyaktak tovább, ott a gazda szeme előtt. No, mikoron elfolyott a német magja, hát leszállott az asszonyrul, oszt odébbállott, haza, a maga kaszállójába.

Lássák, lássák, az asszonyok mindig jobban tuggyák, hogy mikor mit

es kell tenni. Ha meg nem tuggyák, csak haggyák, hogy meglegyen. A se rossz, ha nékik es jó!

A per...

A világnak az egyik végibe, ahun magyarok es laktak, állott egy falu. Oszt abba a faluba vót egy ház, oszt abba a házba élt egy legényke az édesannyával. Olyan tizenöt éves elmúlt forma vót a legényke, félt es az anyja, mi lesz mán úvéle, ha ez a legény a jányok után kezd futkosni, oszt itthaggya majd valami luvnya miatt ütöt a szegénységbe, meg a házba egyedül. Aztat szerette vóna, ha valami gazdag jány habarodik az ú fíjába, oszt az köti be a fejit neki. A legény es ezt szerette vóna, de mán csak nem vót rest, oszt érezte mán a pinaszagot, oszt teccet es az a szag néki. Hát hogyne teccett vóna, mikor mán úgy ágaskodott a fasza éccaka, alig bírta kiverni a bunkós fejbüül az indulatot. No, ki-kiszökött a szomszédék jányához, a Marcsához sötétedés után, oszt úgy eldöngette azt a szénapadláson, hogy az istállóba es bógtek a marhák bánattyukba! Teccett a jánynak a móka, oszt egyre csak kívánta a fütykóst, mindaddig, míg eccercsak észrevette, hogy úgymaratt. Békapta a legyet. No, bé es jelentette a legény az anyjának, hogyaszonnygya, édesanyám, mán a Marcsa úgymaratt, de mán én csak el nem veszem ütöt, ha pinát nem es látok esztán sose, nem akarok én a szomszéd Andrásgazda szógája lenni! No, egyetse búsuujj, fíjam, majd én aztat eligazítottam! Átballagott az Andrásgazda hozzájuk, osztaszongya, no, te legény, ha baszni tuttál, hát most vállaljad es, oszt vegyed el az én jányomat, a Marcsát, ne maraggyon falu csúfjára megesve! Nem veszi ez,

monta az anyja, hájszen még csak pucája van ennek, nem fasza, mivel baszott vóna! He? Hát ha nem megy szép szóval, majd a bíró elé viszem a dógot, monta Andrásgazda, oszt úgy es vót. No, az asszony felfogadott egy nagyszájú menyecskét, a Bözsét, hogy tericcse az ügyüket a bíró elé, mer ú nem tudott vót jól beszélnyi ilyen helyeken. Meg es jelentek mindahányan a bíró előtt, oszt Andrásgazda elmonta a panaszát. Hát igaz ez, te legény, hogy mijattad hasas a Marcsa? Mongyad csak! – kérdezte a bíró. No, megszólalt erre a Bözse, dehogy igaz, bíró uram, hát csak bika kellene ezeknek a tehénhe, azért tanálták ki eztet a történetet, meg új szóga a házho. Hát! Hámán csak te baszogattad a Marcsát a szénapadláson, monta Andrásgazda, vagy aztat es eltagadod? Eltagaggya hát, hájszen fűszállal nem lehet zsákot varrni, monta Bözse, oszt hogy szemléltesse igazát, elővette a legény faszát, oszt elkezte szapulni a bíró előtt, hogyaszonnygya, hát nem lássa kegyelmed, pösörő e még, nem fasz. Oszt csak morzsolgatta a bíró előtt a legény faszát, meg a monyát es. No, eccercsak érzi ám a legény, hogy baj van! Odasúgta hát a Bözsének, jaj drága Bözsenéném, ha tovább morzsolgassa a faszomot, elvesziccsük a pert! De mán késő vót! Hát felállt neki, bizonyítva vót a dolog. No, ha a legény fasza fel nem állott vóna, az én mesém es tovább tartott vóna!

A vasút elé...

Élt eccer egy szegényasszony s annak vót egy ura, de mán aztat a perzekutorok eccercsak elfogták, rabláncra fűzték, osz bévítették a megyeji börtönybe. Hogy mér? Hámer csak szegény vót, oszt innen es, onnan es

lopogatott, hogy a két pulyának legyen mit a vakaróra kennyi. Űlt es a szegényember, üldögélt a börtönybe, dógozgatott es egy keveset, mikor mit, oszt egy kis pénzmagot es összevegyűjtött a szabadulására, merhogy haza mán csak vonatval kellett utazni, ha nem akart napokat gyalogolni étlen-szomjan. No, kiebrudalták egy hajnalon a börtönybül, de még előtte kikapta a szabadulóancuját, meg a pénzbeli járandósságát. Fel es ült az első vonatra, oszt haza es ért szerencsésen a falujába. De hajják, mán az ucca végén hallaccott, hogy buba van a házába. Bément hát végül, oszt körbeugrált a két nagyobb pulya, meg az asszony es. Hát mégescsak messzirül, meg nagysokára gyűtt meg! No, egéséséges vót mindahány, e mán némileg megnyugtatta, de a buba nyávogása csak-csak a szívin ütötte.

– Te, asszony! Mongyad csak, honnan van ez a harmadik pulya? He? – kérdeszte, merhát csak szerette vóna tudni, hájszen másfél évet raboskodott s ette a rabkenyeret s verte oda-be a faszát. No, az asszony se vót egy elveszett bárán, oszt meg es magyarászta.

– Aztat mán csakis a maga szerencsétlensége hozta! Mer mikor magát elvitték, ittmarattam fillér nekül, két éhes szájjal. Úgy el vótam keseredve hajja, hogy kimentem a vasútho, oszt reáfekűttem a sínekre, lesz ami lesz, majcsak belevág asszonyi húsomba a vonat, s megóggya minden gondomot, bajomot.

– No, oszt hogy lett ebbül gyerek, te?

– Hácsak úgy, hajja, hogy a pályamester elébb gyűtt, mint a tehervonat!

No, lássák, az asszonyi okosság minden helyzetbe kiájja a próbát, mer most es csak annyi történt, hogy meg-

nyugtatta vót a férjit, aki még hálás es lett, amért nem hagyta cserbe a két éhes szájját. Megoszt a kakukk es összevissza tojik, de mégescsak felnevelődik a kölke!

Add a kezembe...

A vashegyen es túl, de az üvegen innen élt eccer egy királykisasszon. Olyan minden hájjal mekkent vót mán, a korosabb szógálójányok mán felvilágosították, hogy mi mire való rajta, a lovászfijúk bėjáraták amit bé lehetett, hát ismerte mán a dürgést. No, eccer kihirdettette az apatyával, hogy férjhe menne. Öreg vót a király, várta mán ű es aztat az üdőt, oszt ki es doboltatta szertesét, hogy gyöhethnek a kérők. Gyöttek es azok szépen sorba, de mindbe tanált a királykisasszon hibát a próba alatt, hát elmarta űket a palotátul.

No, eccer jelentkezett egy szegény legény, a hetedik falubul. Gondolta, egyélete, egyhalála, ű mán csak próbát téssen, s ha nem leszen szerencséje a királylejjánnal, hát akkor mi van? Majcsak tanál más asszonnakvalót természetnag furijára. Mer jól megtermett furija vót annak hajják, királyhoz illendő méretvel.

Bément a palotába, jelentkezett a királykisasszonnál, s meg es kezdődött a próba.

– Mennyünk, sétájjunk egyet! – monta a királykisasszon. Általmentek a tündéerkerten, elmentek a csilingelő aranyalmafák alatt, eccercsak odaértek egy ezüstpatak partyára. No, fogta a királykisasszon, oszt levette a kacsójárul az arangyürűjit, oszt béhagyította a patakba.

– Vedd ki, s add a kezembe!

No, nem kellett a legénnek kéccer mondani, mánis megódotta a ha-

rizsnája elejit, kivette természetes nagy faszát, oszt a királykisasszon kezibe atta. Hatta a gyűrűt a fenébe, hájszen az vót a királykisasszonnak rengeteg, de ami a kezibe való vót, a mán csak-csak nálla vót.

– Látod, te szegénylegény, az eddigi kérők mind a patakba ugrottak, csak te tuttad elsőre, mire vágyok.

Így esett, hogy király lett a legénybül, s máig es forgassa a kargyát, mikoron arra vagyon szüksége a feleséginek! Forgassák magik es serényen, mer lehet gyűrű, meg ezüstpatak, meg aranyalma, de mind mit se ér, ha berozsdál a furi, vagy ha üres a bödöny.

Azt én nem tudom...

Éldegélt eccer egy gazda, a János gazda, s vót annak egy szűz leánya, a Julis. Vigyázott es János gazda arra a jányra, akár a tiszta búzára! Nevelgette, takargatta, dugdosgatta a kanok elől, akárcsak a búzát es a verebek elől. Szép leány vót egyébiránt a Julis, szépen kerekedett mán ahun kellett, az arca es, akár a kelő hód, ollan kerek s fényes vót.

No, eccer messzi mezőre ment János gazda dógozni, s mikoron elvégezte a dógát, hazaindult. Hát hajják, mit lát a szekérrül, mikoron elérte a sajáttját! Egy szénarakásnál éppen a szomszéd fija, a Feri gyakta az ű szerelmetesen szép szűzleányát, a Julist. Felvót a Julisnak a szoknyája senderítve a nyakába, oszt reáfeküdütt a szénára, a Feri meg csóré segvel állott fölötte, oszt csak nyomta, csak nyomta neki befele egyre a makkosát. A Julis meg, hajják, még örült es neki, mán ha hihetünk a hangjának, merhogy igencsak sikkongatott, kaccharászott közbe. Híjnye, hogy a teremőuristen

tegyen titeket ide meg oda! Na várjál csak, te Feri, belerondítottál a vetésembe míg itthon nem vótam, de ha mosmán nem veszed el az én jányomat, olyan pert akasztok a nyakatokba, hogy arrul kódultok!

Perszehogy a Feri nem akarta elvenni a jányt, nem nősülni akart az, csak baszni, oszt ha mán megvót a baszás, a többi nem érdekelte. Máncsak ilyen a férfiember! Ha fijatal, ha öreg!

No, elment a mi gazdánk egy pápaszemes prókatorhoz, s elmonta annak a baját, de mán csak úgy, ahogyan ű tutta, háthogy a szomszéd fija, a Feri mögbaszta az ű szűz leányát a szénakazalnál, s osztán mosmán akkor vegye es el.

– Gazduram, ilyen szavakkal nem lehet az esetet a tekintetes bíróságon előadni, ott nagytekintélyű emberek es ülnek vala, akik nem szeretik a közönséges, durva paraszti beszédet vala. Magának aztat kell mondanía vala, hogy szemtanúja vót annak, amikoron a szomszédék Ferije elővette a hímvesszejét vala, s béhelyezte a maga Juliskájának szűz szeméremajkai közé vala, és látta, hogy ezáltal nemileg közösültek vala. Érti vala?

– Értem én prókator uram kérem, hogyne érteném, bízza csak ide, nem lesz ott hiba a beszédemvel!

No, eljött hát a tárgyalás napja, a bíró felkérte a János gazdát, mongya el, mi a panassza.

– Hát kérem, az úgy vót, hogy mentem haza a mezőrül, s látom ám mán messzirül, hogy a szomszédék Feri fija a szénakazlam tövibe elővette azt a hímesnagy faszát vala, béhelyezte az én Julis jányom szemérmes nagy szűz pinájába vala, s bár a prókator úr azt állítja, hogy némileg közösültek vala, én tisztán láttam, hogy eccerűen csak basztak vala! Hát kértik megdorgállani s reávenni a Ferit,

hogy ha mán így esett vala, vegye el a Julist, vala!

No, lett es erre kacagás a bíróság-on, de hogy s mint döntöttek, aztat én mán nem tudhatom. Egy bizonyos, a Julis még ma es kijárogat a kazal tö-vibe. Hát ha ott esik jól nékije, na!

Bakarasz...

Vót eccer nékünk egy királynénk, hogy mi vót a neve? A fene se tuggya mán, de az bizonyos, hogy szerette a magyarokat. Főleg a katonákat. A jóó keménfaszú magyar vitézeket! Azok vigyázták az estéjit, az iccakáit, ott ál-lottak azok a szobája ajtaja előtt, oszt oda bé egy kanegér se mehetett vón a tuttuk nélkül. Strázsáltak serényen, oszt mikor vicketett a felséges asszony lika, hát aztat es megvakargatták. Sor-ra béverték neki, osztán kiúzték belőle a fenenyavaját. Mer nagy nyavaja a hi-jány, de aztat csak akkor tuggya meg az ember, ha néki es hijányzik valami. No, eccer megént csak vicketett a fel-séges királyasszony felséges lábaköze, oszt sorra béhivatta az ajtónálló kato-nájit. Válogatott nagyfaszú legények vótak azok mind. A békerülés közójük csak úgy vót lehetséges, ha a faszuk-kal emelték vót köszönésre a kalapju-ka a felséges asszony előtt a szem-lén, merhoggy azokat személyessen válogatta ki a sokaságbul. No, bé es mentek azok hozzá, oszt úgy helybe-hagyták, úgy mögbaszták, hogy annak még a könyve es kicsordult. Osz nem vót elég neki még asse. Sorra, sorra,

egyre csak gyakták, csak gyakták, oszt mégse múltott a vicketése. No, szólí-totta a vitézkapitányt, hogy asszonygya, vitézkapitány uram, mán mindegyik ajtónálló magyar katonája kidült mel-lőlem, hát mosmán vagy maga gyön be vélem, vagy ideküd valakit, de sep-tibe! Mindegy akit, csak bírja vélem az iramot! No, mivel mán ú es vót eccer odabe a hálóba, hát megiramodott a vitézkapitány, szette a lábát, általment a huszárlaktanyába, oszt kérdezi ottan az első uttyába kerülő katonát, no, fi-jam, mongyadcsak, néked mekkora a faszod? Merhoggy tutta, a felséges asszony csak a méretereseket szereti. Hát, nékem egy bakarasz, monta a csendesen, de asztat én úgy kezelem hajja kend, nem lesz abba semmi hi-ba. No, akkor gyere! Azzal elvitte a felségesasszon elejibe. Jaj, felséges asszonyom, életem-halálom kezedbe ajállom, ennek a katonának csak egy bakarasz a faszja, de bévallása szerént aztat úgy kezeli, hogy hiba nem lesz. No, jöjjön hát! – monta a felséges as-szony. Osz bé es ment véle a hálóba, oszt hajják ám a katonák odaki, hogy hajnalig döngette az a katona a ki-rályasszon alatt a baldahinyos ágyat. No, reggel felé kitekint egy merő csatakossan a felséges királyasszony, hívassa a vitézkapitányt, oszt mon-gya néki. Hajja-e kend, vitézkapitány uram, hát ez a katona csak az átmé-rőjit vallotta bé magának a faszábull! No, így esett, hogy eccer ebbe a bú-bánatos életbe úgy megvakartatott a felséges pinája, hogy... estig es bírta gyakás nélkül!

A Cédus Művészeti Alapítvány és a Napút folyóirat 2008. évi kiírásának közel félezer pályázója közül igen sokan jelentkeztek több vagy igen terjedelmes munkával; elbírálásukkal az ígért határidőre a szerkesztőség tagjai elkészültek. A közlésre elfogadott próza- és drámaszövegeket valamint verseket jövő februári humorszámunkkal bezárólag folyamatosan tesszük közzé a pályázat logójával megjelölten vagy füzetmelléleteinkben.

PRÓZA

- **Kelemen János** • Egy lány 1966-ból
- **Kő-Szabó Imre** tárcanovellája
- **Kunfalvi András** háborús visszaemlékezése
- **Kutas József** elbeszéléseiből
- **Papp Dorottya** egyperceiből

DRÁMA

- **Elmer István** színpadi játéka
- **Király Judit** hangjátéka gyerekeknek
- **Kis Tamás** klasszikus drámája
- **Papp Kincses Emese** groteszk színpadi játéka
- **Pásztor Bertalan** bohózata

VERS

• Ádám Tamás • Árvai Ferenc Ödön • Bartosné Nagy Ágnes • Benkő Ágnes • Bozsoky Erika • Csiki András • Deres László • Erdélyi Tea	• Móra Regina • Nyírfalvi Károly • Pálfi Ágnes • Szabolcsi Erzsébet • Szlamka Zsófia • Takács Tímea • Zámbori Mária

Részletek közlésén túlmenően (esetenként megfelelő szerkesztői megmunkálás után) füzet vagy könyv formájában is kiadhatónak találtuk, a Napkút Kiadóra bízva megjelentetésük útjának egyengetését, az alábbi kéziratokat:

Bence Erika nagytanulmánya

Frömmel Gyula kisregénye

Kun János Róbert fordítása Julia Kristeva esszéiből

Petz György kisregénye és prózáiból

Szalai Lajos fordításában Siegfried Lenz novellafüzére

A Cédus Művészeti Alapítvány nívódíjasai 2008-ban:

Bence Erika A MINDIG MÁSRRA MUTATÓ MŰFAJOLVASÁS
(A vajdasági magyar történelmi regény a XX. század utolsó évtizedében)
című dolgozata

és **Kiss Tamás** MÉDEIA című drámája

Minden pályázónak köszönjük, hogy műhelyünket munkájukkal megkeresték. Sokat olvastunk. Merítettünk. Fel is fedeztünk. További alkotó kedvet kívánunk! (A szerkesztőség)

Balázs Géza

„Ez nem vicces...”

Humor és agresszió

Bevezetés. Csányi Vilmos (1999, 171.) *Az emberi természet* című könyvében figyelmeztet arra, hogy az agresszió az emberi viselkedésnek az a területe, amely nagyon érdekli az embereket és nagyon sok badarságot írtak róla össze. Nyilván ugyanez vonatkozik a humorra is. Ezen badarságok gyűjteményét szándékozom most szaporítani. Csányi (1999, 175.) ugyanott ezt is írja: „Az agresszió sokszor ölti magára a humor formáját vagy jelenik meg csúfolódásként.” Ezt a gondolatot szeretném folytatni, példákkal illusztrálni s elhelyezni az antropológiai nyelvészet és a nyelvészeti pragmatika keretében.

Az agresszió mint emberi viselkedésforma kétarcú: az állatokhoz képest az ember képes leginkább visszaszorítani, illetve szabályozni, másik részről az ember az egyetlen élőlény, amely képes fajtársait tervezetten kiirtani. Az agresszió egyik legfőbb funkciója: a közösségben, társadalomban elfoglalt hely, szerep kijelölése, hangsúlyozása. A számos agressziófajta között nagyon sok akad, amely szándéktól és észleléstől (percepció) függően lehet tréfás (humoros) vagy bántó. A határt olykor nehéz meghúzni – egy háttá verés lehet tréfás, vicces, baráti, és lehet rendkívül sértő, megalázó. Egy vicc elmesélése kelthet derűtséget, és teremthet fagyos hangulatot. Sőt egyes szövegtípusoknak is megvan a humoros és az agresszív válfaja, párja. A káromkodások alapvetően és

egyértelműen bántóak, sértőek, agresszívok – de létrejöttek tréfás, vicces káromkodások is.

A humor és az agresszió beszédaktus jellegét, lényegét tehát szándékok, körülmények határozzák meg, amelyek szabályokba rendezhetők. A szabályokra általában metainformációs jelölők (az értelmezést segítő kijelentések) utalnak. E szabályok alapján tartunk valamit tréfásnak vagy durvának; és természetesen sokszor előfordul szabálysértés, amikor „rosszul sül el a dolog”, vagyis a tréfának szánt beszédaktus agresszív lesz; illetve sokkal ritkábban az ellenkezője is elképzelhető.

Mind a humor, mind pedig az agresszió az interperszonális kommunikációban jelenik meg, perlokúciós hatása: feszültségkeltés. A feszültségkeltés minden esetben egy egyensúlyi helyzet megbomlása. Létrejön az egyensúlytalanság, a kognitív disszonancia. Rendszerint mindkét fél törekszik a megbomlott egyensúlyi helyzet helyreállítására, a kognitív disszonancia csökkentésére, amely a beszédaktus további részében valósul meg.

Agresszió és humor határán

(1) A tréfás agresszió vicc formájában jelenik meg

Vannak önmagukban agresszív viccek. Például azért agresszívok, mert durva, obszcén, ergo bántó szavakat tartalmaznak, vagy sértő az üzenetük. De vannak gyakorlatilag ártatlan agresszív viccek is. Az elmúlt évtizedben

bukkant fel például Az agresszív kismalac vicctípus. Eredetét pontosan nem sikerült fölfedeznem, mindenestre a vicctípus gyors terjedését kortünetnek érzem.

Az agresszív kismalac az orvosnál:
 – Doktor úr, megrúgott egy teve!
 – És hol rúgta meg?
 – Hát a sivatagban, B@MEG!

Az agresszív kismalac áthajt a piroson. Megállítja a rendőr:
 – Kismalac, ez a piros lámpa 5000 forint.
 – NEM KELL!

Agresszív malacka a buszon:
 – Kérek egy jegyet.
 – És mégis, hová?
 – A kezembe BAZDMEG!

Sakál részegen támolyog hazafelé az agresszív kismalac, egy lakótelepi háznál megáll, és elkezd rugdosni a falat. Kiszól neki a farkas:
 – Malac, ne rugdosd a falat, mert lejön a vakolat!
 – Jöjjön csak, lerugdosom őt is!

Az agresszív kismalac eladóként dolgozik egy üzletben. Belép egy öregasszony és látja, hogy az agresszív kismalac nem figyel rá, ezért így szól:
 – Elnézést kérek...
 – NEM ÁRULUNK!

Az agresszív kismalac vizsgálzik. Alig tud valamit, végül a vizsgabiztos megsajnálja:
 – Na jól van, átengedlek egy kettessel!
 – NEM MEGYEK!

Az agresszív kismalac pingál valamit a nyilvános WC falára. Megkérdi a farkas:

– Mit csinálsz, malac?
 – A falra festem az ördögöt.
 – Szarva van?
 – MONDOM FESTE!

Az állatok az irodalom kezdeteitől fogva alkalmasak emberi mondanivaló kifejezésére.

Az idézett viccek tipikusan a referencia félreértésén (szóvicc), illetve az együttműködési szabályok felrúgásán alapulnak. Egyes viccek szókimondása természetesen bizonyos társaságban lehet sértő. Az agresszív kismalac vicctípus maga mégsem az agressziót valósítja meg, hanem csak ábrázolja.

(2) *Az agresszió (nyíltan kimondott szexualitás) vicc formájában jelenik meg*

Egyik ismerősöm (egyébként házasságos férfi) rendszeresen körbeküld vicceket az interneten ismerőseinek. Többféle típusú viccet küldözget: politikait, szóviccet stb. Feltűnő azonban, hogy nagyon sokszor küld meglehetősen agresszív szexuális tartalmú vicceket. Ezek a viccek különösen két témakört érintenek: az orális szexet és a homoszexualitást.

Nem, nem, tündérke, a kívánság, az kívánság! Térdelj csak le szépen...

Pszichológiai szempontból nem értékelem a konkrét szexuális tartalmú viccek küldözgetését. Annyi azonban nyilvánvalónak látszik, hogy a viccküldő számára (nyilván nem tudatos) fontos és nyilvánosság előtt elfogadható témáról van szó. Az is nyilvánvaló, hogy mások, akik két hivatalos levél között találkoznak az otromba szexuális buzdítást tartalmazó viccekkel – agresszióként élik, élhetik meg az efféle otromba viccet.

A viccmesélés és vicctovábbítás mint beszédaktus tehát a tréfás, szórakoztató funkción túlmenően föltehetően rejtett agresszív közlést, felszólítást fogalmaz meg.

(3) *A szókimondás mint tabutörés: agresszió és tréfa egyben*

Számos tréfás-humoros szokás forrása: a tabutörés. A verbális agressziót, a nyelvi durvaságot a legtöbb társadalomban, közösségben kimondási tabu tiltja. Ezért különféle rafinált úton-módon kerülhet sor a tabutörésre. A verbális etikettel, a káromkodás elkerülésével kapcsolatban számos szöveg kering az interneten. Ezek a szövegek egyrészt tartalmazzák az agresszív, nyilvánosan tiltott változatot és a javasolt átírást is.

Hivatalos kifejezés / Szlang:

Meggyőződésem, hogy ez nem valószínű meg. / Lófaszt!

Ez érdekes! / Mi a faszt?

Nem vettél részt a projektben. / Közöd?, baszd meg.

Még nem ismerkedett meg az üggyel. / Baszik rá.

Azt hiszem, nem érted a lényegét. / Anyáddal szórakozz!

Az is lehet humorforrás, hogy az agressziót történeti kontextusba állítják: azaz jeles személyiségek szájába adnak durva kifejezéseket:

Te is fiam, bazmeg. (Caesar)

Heuréka, bazmeg. (Arkhimédész)

Hol ez a kurva agancsos, bazmeg. (Hunor)

Hány kibaszott lyukat kell még fűrnöm, bazmeg. (Búvár Kund)

Na, ha ezt előre tudom, el se indulok, bazmeg. (Kolumbusz)

Mosmá sínen vagyok, bazmeg. (József Attila)

Az agresszió megjelenítése tehát önmagában humorforrás. A nyelvi agresszió kedvelését, öncélúságát azonban oldja valamiféle nevelési, esetleg művelődési szándék.

(4) *Kvázi agresszió (durvaság) mint humorforrás*

A humor forrása sok esetben a „majdnem” kimondás, egészen pontosan az érzékeltetés, az utalás. Ezt a célt szolgálják az eufemizált káromkodások (pl. *Az istállóját ~ Az istenit helyett*). Ebben az esetben a valódi agresszió nem valósul meg, de az együtthangzás miatt még ez is sokaknak sértheti az ízlését.

Az interneten található egy Jólnevelt káromkodások fórum, amelyre be lehet gyűjteni tréfás átkozódásokat és káromkodásokat. Előbb néhány átkozódás:

Ó, hogy a rendőr rajzoljon körbe. ('legyél gyilkosság áldozata')

Isten tegyen téged a kopaszok közé. ('kopaszodj meg')

Hogy a pap méltassa a tetteidet. ('halj meg')

Hogy lennél a Terror Háza falán!

Dűjjön rád a paradicsomos káposzta!

Jöjjön rád a hasmenés overálban!

Legyen egy tízemeletes házad, mindenik emeletén húsz szobával, oszt mindenik szobába' legyél egy hétig beteg!

Magyar politikus vigyázzon a vagyionodra!

Ó, hogy egyenesedne ki az EKG-d!

Nyelvi eszközökkel „enyhített” káromkodások:

Azt a pitypangos zabon érlelt zsályaleveles tátikamagos bogáncsos kutyatejet!

Azt a fűzfánfűyülő sárgarigós ná-
diposztás kecskerágóját, de ügye-
sen tudok illedelmes bunkó lenni!

Ezek a „megszelídített” káromko-
dások, „rossz kívánságok” humoros
voltuk ellenére is csak egyenrangúak,
s főként fiatalok között képzelhetők el.

A ki nem mondás számos más
folklórműfajban ismert. Ilyen például
a táncsó:

Öregember, lóg az ina / Nem kell
neki már a pipa.

A kimondás–ki nem mondás szá-
mos vicc alaphelyzete:

Városi tanító bácsi helyettesít egy
falusi iskolában. Első dolga, hogy
figyelmeztesse az ízesen beszélő srá-
cokat a helyes kiejtésre:

Gyerekek, figyeljete! nem vella,
hanem villa, nem tenta, hanem tinta
és nem penna, hanem... izé... toll!

Csak az írásbeliségben érvénye-
sülő nyelvi humor az, amely a sor-
tördeléssel „játszik”. Lényege, hogy a
második sorok összeolvasása egy ag-
resszív (obszcén) szöveget jelent, míg
a folyamatos szöveg „enyhített”. Vol-
taképpen durva szöveg „rejtése” tör-
ténik meg a következő köszöntőben
(amelyhez olvasati utasítást is adnak:
Most minden második sort hagyjatok
ki és úgy olvassátok el):

Eljött a szép nap, midőn a legjobb pi-
ros bor mellett köszöntöttünk és a
boros kan-
nát két kézre fogva hangos rivalgással
kivántunk Neked sok szépet, s örül-
tünk, hogy
élvezted életed boldog óráit, de a kis
fa-

kadó rózsa csak egyszer virít és a Te
tava-
szod is elhervad egyszer, s a régi jó
du-
daszó hangja is ködbe vész, és nagy
csavar-
gások boldog emléke már a múlté
lesz.

Valamennyien őszintén mondhatjuk,
hogy sza-
porodó éveid bölcs férfivé tettek, s
még sokáig aka-
runk a Te dicső napokat látott öreg fa-
ludban borozgatni és emlékezni el-
múlt tava-
szodra.

A „rejtés” történhet idegen nyelvű
szövegben is:

Words like basszameg, a
kurva életbe, fasz and other such
Expressions will not be tolerated or
used for emphasis or dramatic effect,
no matter how heated a discussion
may become.

You will not say elbaszta when
someone makes a mistake, or
leszarták if you see someone being
reprehended, or szar when a major
mistake has been made. All forms
and derivations of the verb szarni and
baszni are utterly inappropriate and
unacceptable in our environment.

No projekt manager, section
head and administrator under any
circumstances will be referred to as
faszfej, genya szarházi or geci...

(5) A viccre (tréfára) való hivatko-
zás fölmenti az agressziót

Közismert jelenség a nyilvános
térben (utcán, szórakozóhelyen) való
nyílt ismerkedés, a kikezdés. A kikez-
désnek számos humoros és agresszív
formája alakult ki. A kikezdés volta-

képpen a flörtölésnek nevezhető „emberi játszma” bevezetője:

Hogyan szedjük fel csajokat?

Új vagyok errefelé. Megmutatnád, hogyan jutok fel a lakásodra?

Bocs, de elhagytam a telefonszámom! Kölcsönkérhetem a tiéd?

Bocs, hozzám beszélsz? Nem? Akkor kezd el légy szíves!

Gondolom, nem fekszel le idegekkel! Hadd mutatkozzam be!

Szeretnéd a gyermekeimet? Nem? Akkor mi lenne, ha csak gyakorolnánk?

Megcsiklandozhatom a köldöködöt belülről?

Ezek a kikezdések egy sajátos beszédaktust jelentenek a férfi-nő viszonyban. A férfi kezdeményező határozott ismerkedési céllal megbontja az egyensúlyt. A megszólított félnek, a nőnek kultúránkban ilyen esetekben kötelező háritani, visszautasítani. A háritás történhet nem verbális és verbális eszközökkel. A háritás akkor is megtörténik, ha a nő (rendszerint nem verbális) jelzést ad arra vonatkozóan, hogy nem esik rosszul neki a kikezdés.

Az internetes példák többnyire agresszív, szexualitásra utaló humoros formákat jelentenek. Akár öncélú agresszív humornak, agresszivitásnak is tarthatjuk, hiszen az egyértelmű, leplezetlen szexuális aktusra vonatkozó utalás aligha éri el célját. Viszont alkalmas lehet a férfiak körében a verbális agresszió veszélytelen fitogtatására.

(6) Tréfás gúnyolás, csúfolás

A tréfalkozó kapcsolat vagy tréfalkozó rokonság kulturális, illetve szociális antropológiai megfigyelése, leírása fontos tanulságokkal szolgálhat témánk, az agresszió és a humor,

vagyis mindennapos viselkedési mechanizmusaink számára.

Bodrogi Tibor (1957, 17.) szerint a tréfalkozó rokonság: „rokonok (v. rokonsági csoportok) olyan viszonya, melyből következően gúnyolódhatnak egymáson anélkül, hogy emiatt megsértődnének”. Egyes népeknél megfigyelték, hogy az egymás ismerő emberek, ha találkoznak, sértésnek tűnő kifejezéseket mondhatnak egymásnak: Te semmirekellő! Te ronda alak.

Fontos ezeknek a beszédaktusoknak az illokúciója. Ha ezeket haragosan mondanák, akkor halálos sértésnek számíthatnának. Így azonban kedvességnek minősülnek.

A természeti népeknél leírt tréfalkozó-sértő beszédaktus nyomokban a magyar kultúrában is fölfedezhető. Ilyennek tekinthetők például a tréfás köszöntők, amelyek annyi gúnyt, agressziót tartalmaznak, hogy ha komolyan vennék őket, akkor bicskát kellene rántani:

Kedves Barátom! Ma neved napja vagy, amiért is szívből kívánom, hogy annyi ménkü üssön agyon, amennyi göröngy vagy a fagy. A szél hordja el az egészségedet, a kólíka tekerje föl minden kedvedet. Legyen görbe a hátad... Olyan hideg rázzon, hogy padlásig dobáljon...”

A Luca-napi népszokásban (december 13-án házról házra járnak a fiúk) drasztikus megfogalmazással élnék, ha nagyobbacska lány van:

Akkora csöcse legyen a kendtek leányának, mint a dóri korsó!

Akkorára nőjön a kendtek leányának segge, mint az ozorai horhó (völgy)!

Úgy álljon a kendtek fejszéje a nyelibe, mint az én pöcsöm...

A népszokásokban és a folklórban számos további szókimondó, olykor erotikus, olykor obszcén, durva műfaj létezik. Ilyen a hagyományos magyar lakodalomban a temetési paródia, vagy ilyenek a különféle csúfolók. Bár mindegyik mélyén ott lappang a tréfa, a játékosság, egy-egy falucsúfoló rosszul időzített elmondásából akár gyilkosság is származhatott.

A népszokás vidám hangulata nyilvánvalóan feloldja a durva szexuális kijelentések élet, a fiatalok tobzódnak a kimondás gyönyörében, és senki sem sértődik meg. A kimondás öröme nyilvánvalóan fakad a tudatalatti engedélyezett felszínre töréséből, de egyfajta „férfias” cselekedetnek is minősül. Társadalmi üzenete pedig nyilvánvaló: a serdülő leányra mostantól úgy tekintenek, mint érett nőre.

Következtetés. Az, hogy mi mikor tekinthető agresszióknak és humornak, hogy mikor megy át a humor agresszióba, sértésbe, hogy a sértés mikor tekinthető humornak, nagy mértékben függ az adott kultúrától, a konkrét helyzettől, a részt vevő személyektől. Az agresszió-humor voltaképpen egy kontinuumnak, egy egymásba átmenő folyamatnak tekinthető. Az átmenetet nagy mértékben befolyásolja az adott agresszív-humoros megnyilatkozás motiváltsága, ismertsége, története, a megfogalmazás direkt-indirekt volta, a kommunikációban részt vevő személyek kapcsolata. Gyakori eset, hogy valaki megsértődik egy viccen, míg mások nevetnek rajta. Ismerős a

magyar közmondás: „Akasztott ember házában nem jó kötelet emlegetni.” Tehát bizonyos témák adott környezetben tabunak számítanak. Ha a társaságban anyósok, zsidók, cigányok vagy homoszexuálisok vannak, nem illik anyós-, zsidó-, cigány- vagy buzi-viccet mesélni. (Persze ez alól is vannak kivételek, talán éppen az, hogy egy kisebbség, célzott személy „bírja” a viccet.)

Az adott társadalom rendszerint pontosan szabályozza, hogy adott helyzetben mi az, ami kimondható, leírható, és mi az, ami nem. Pontos szabályok írják le a verbális agresszió (káromkodás, durvaság) és a humor (nyelvi tréfa, vicc) használatát is. És egy ennél is finomabb, társadalmilag, lélektanilag és nyelviileg szabályozott rendszer határozza meg, hogy mi meddig tekinthető agresszívnek, és honnan kezdődik a humor. Mivel ez a határ soha nem lehet elég biztos, a humor segítségével lehet szabályozni:

„Csak vicceltem!”, „Nehogy már komolyan vegyed!”

Illetve lehet támadással védeni a korábbi agressziót:

„Ennyire nincs humorérzéked?”
„Nem bírod a tréfát?”

Az agresszió és a humor is alapvető mentalitásbeli, nyelvi kommunikációs formák. Használatuk tanulást, tudatosítást igényel. Nélkülük az ember élete szegényebb, szárazabb, unalmasabb lenne, de az is tény, hogy egy rosszul sikerült tréfa örökre elronthat egy emberi kapcsolatot, sőt akár a legnagyobb tragédiába is torkolthat.

Irodalom

- Balázs Géza 1993. A kapcsolatra utaló (fatikus) nyelvi elemek. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Nyelvtudományi Értekezések 137.)
- Bodrogi Tibor 1957. A néprajzi terminológia kérdéséhez. *Ethnographia*, 58. 1–55.
- Csányi Vilmos 1999. Az emberi természet. Vince Kiadó, Budapest. (Tudomány-Egyetem.)
- Kallós Zoltán 1973. Tánc- és lakodalmi kiáltások. Utunk Évkönyv, Kolozsvár.
- Ujváry Zoltán 1978. A temetés paródiája. Temetés és halál a népi játékokban. Kosuth Lajos Tudományegyetem néprajzi tanszéke, Debrecen. (Studia Folkloristica et Ethnographia 1.)
- Vajda Mária 2006. „Komádiba, Tótiba, bocskorban jár a liba”. Bosszantó folklór hagyományok. Gondolat, Budapest. (Doktori mestermunkák)

A dolgozatban foglalt gondolatokat Dede Éva kolléganómmal közösen formáltuk. 2000 óta az ELTE-n évente-kétévente Verbális agresszió – magyar káromkodások címmel tartunk előadásokat, amelyekben ez a kérdés is szóba kerül.

Az a helyett használt @ (bekarikázott a) ún. metakritikus, jelentést átértékelő jel. Ebben a helyzetben eufemizáló funkciója van. A b@meg semmiképpen sem olyan durva, mint a bameg vagy a teljesen kiírt forma.

Kallós 1973. 120.

Tallián Vince gyűjtése (1914) Közli Balázs 1993. 51.

Szijjártó László (1921) gyűjtése. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattár 886/10.

Ujváry 1978.

Vajda 2006.

A Magyar Dráma Napján 2008-ban öten vállalkoztak arra, hogy mai variánsokat írnak Tiborc monológjának egy-egy részletére. Íme két eredmény.

Lackfi János

Tiborc panasza a harmadik ezredében

A biztonsági örök népe lettünk,
Minden sarkon áll egy orángután,
Rágót kérődzik, mint jámbor tehénke,
Úrbe bámul, épp csak tejet nem ad,
S ha moccansz óvakodva, szeme villan,
S megvillan oldalán is a gyilok,
Mit úgy himbál, mint szamár a pöcsét.
És őrzi-őrzi a nagyáruházban
A légszákká pumpált gyümölcsöket,
Olyan a szőlő, mint kövérke ringlő,
Olyan a körte, böszme úritök,
S az alma sörrel telt bendőnyi dinnye.
Ha ki felfűtta, dugná fel magának
Egy eukonform rostába, melyen
Likak számozvák átmérő szerint.
Bár istenáldta gyümölcsöt teremnek
Nálunk a fák, de nem kell senkinek se,
Nyesem, permetezem, orzók elöl kerítem,
Kik dolgozatlan jutnának haszonhoz,
Adót fizetek, szedni fára mászom,
S a felvásárlók csak körberöhögnek.
„Jöjjetek két hét múltán, ha rám rohadt már.”
Isten rohassza rájuk az eget,
S fulladjanak meg ennen döglevükben,
S füljön az is, ki valagát mereszti,
S főzőshowban kotyvaszt export-kaját,
Én tisztellem a művész urakat,
S a műsorba is betelefonálok,
De tőlük éhen veszhet a paraszt.
Egyek tévéműsort, míg bukott miniszter
Tömi zsebét végkielégítéssel,
És búcsúképpen tán reám uszítja
Az adóhatóságot, mert egy ócska traktort
Mely kert végében áll, a sarc fejében
Kénytelenül adok-veszek papíron,
Hogy e szaros létben talpon maradjak?
Krómból-üvegből plázát építenek,

Hol dől a zene, mint ipari májkrém,
 Mely májtalan, míg csillivilliben
 Riszál sor pírszinges rihe,
 (De meghúznám egyikét-másikát!)
 S kigyúrt, szolis fiúk, akiknek
 Vasvillahegy a hátán jönne ki,
 Ha én igazítnám az ingyenélők
 Sorsát tajtékHzó rosszkedvem szerint!

Egressy Zoltán

Tiborc

(BÁNK

Ha! – ezt hogy elfelejthetém – istenem!)

TIBORC

Felejtesz engem is, nagyuram. Számomra
 Van-e más kigázolás, mint némi gazolás,
 Életem kertjének gaztalanítása?
 Szó csak a fegyverem, jól tudom, te hallgatsz,
 S pár kis perc eltelvén azt mondod majd:
 Tűrjek, ó tűrjek én békességgel.
 De miként tűrhetém, mondd, nagyuram, hogy
 Fesztiválválogató döntnök létemre
 Társimmal méltatlan helyzetbe taszítottánk:
 Az útiköltségről, ím, számlát kell adnunk,
 S így jövedelemnek minősítették az,
 Méltatlan helyzet, s mi nem teheténk erről.
 Nem beszélve most a szakmai jegyekről,
 Melyeket úgyszintén fizetnünk kelle –
 Ez hát a kérdés, hogy fizetnünk kell-e?
 Úgy hiszem, igen, hogy végül sújtottan,
 Elszegényedve és megalázottan
 Gyűjthessük új ellenségink nagy hadát
 Döntésünk nyomán, mely születendik.
 Ez az én panaszom, nagyuram, nincs most más,
 Magánjellegű volna még sok minden,
 Ámde ez kurvára nem ügyed, jó uram.
 Nem tartozik terád, s másra se, azt majd én
 Dolgozgam fel, már gazolgam.
 S most nyilván azt mondod: Magyar hazám!

(BÁNK [*búsan néz ki az ablakon*])

Magyar hazám! –)

Barna T. Attila¹

Mokka presszó

(Felhő Artúr verseiből)

A sarokban ülve bámulom
az őszi Margit körutat
a háztetőkről lógatja már
szennyes lábát az alkonyat

A Mokka presszó zsong köröttem
a játékgép fel-felnyerít
Csak a pult ragyog itt józanul
Imbolygó füst káromkodik

Agyam hideg sikátorában
az értelem még felsikolt
de legyűri durván röhögve
s meggyalázza az alkohol

Szép combja villan Sok nem is kell
már ócska szajhaként vihog
s míg nyálkás kövön henteregnek
az asztalomra borulok

¹ Részletek A Margit körút balladája című, készülő verses regényből

Dal az Unicumhoz

(Felhő Artúr verseiből)

Unicum gyilkos italom
te vagy keserű vigaszom
nem a kétség te fojtogatsz
egyszerre marsz és simogatsz

Unicum gyilkos italom
magamat inkább rád bízom
tudom a mennybe zuhanok
székemről ha lefordulok

Méregitalom Unicum
az élet csak delírium
bizony az élet semmi más
csak egy förtelmes berúgás

Tántorgunk csak és csapkodunk
iszunk iszunk iszunk iszunk
s kiheverni majd mámorunk
mint kuglibábuk felbukunk

Unicum gyilkos italom
te vagy keserű vigaszom
nem a kétség te fojtogatsz
egyszerre marsz és simogatsz

Csokonai Attila

A házi túszhely csücske

(a legvidámabb részek)

Rendszervált(oz)/tat/ás után Helsingörben

Whose was it? akárkié volt ne vedd fel
Porold le (rázkódik benne diónyi velő)
Mondják neve azonos te neveddel
A keresett tömegsírból ma került elő

Operában a fantom a lidércfény kialudt
Renovált falak se őr se éjféli király
Elítélték a tettest biztonságban a tanúk
Hétfő kivételével mindennap nyitva a vár

Babérlevél, bors, gyömbér, majoránna

Élek mint Marci csak
Nem olyan hevesen
Lábaskámból majd kicsap
Jó zacskós levesem

Krumplival dúsítom
A tésztát galuskát
Nem olyan bús itthon
Ha múzsáim nem lusták

Egy nap a helikoni turfon

Helyre tétre befutóra
Játszol ha nyersz hogyha nem nyersz
Rím dallam és metafora
Néha vers lesz néha nem vers

Ó poézis epe s méz is
Éposz carmen szonett alba
Ó teremtő szent mimézisz
Pégazosz ma ne rúgj farba

Nyár múltán a kérdezőbiztosnak gesztikulálok

Milyen népek laknak erre
Csikket Blikket kotont dobozt
M'ér dobálnak a flaszterre
A koszt kutya- s galambszar csak fokozd

Ki sétált helyettem lombos nyárban
Ki ült helyettem hűs verandán
Hát nem nézeteim szajkózzák hárman
Míg ülök a tévé előtt bambán

A Szondi utca újra szép lesz

Méltó lesz a dalaimhoz
Mikben változik a rím-hossz
Játékát váltja asszonánc –
Pátoszon s dadán bosszút állsz

Ám ha van benn' irónia
(+)Rovást nem kell kirónia
A szigorú kritikusknak –
Mágikus Hold Mitikus Nap

Egy szegény kis zeneszerető klapac klapanciáiból – a fentebbiek paródiájaként –

„Szegény anyám csak egy dalt zongorázik” –
Egyetlen dalt se hisz nincsen zongora:
E korszak rosszabb mint anno az a másik
Nem az ábrándos vidék keringő-kora

Anyus keze reumás már csak azért se játszik
És dal kuplé sanzon nem kell csak a pop
E korszak ultrahangos de mert divat a használt cikk
Hát fel-felmutat sok szentelt kacatot

Fekete Anna

Bécs, 2008

Itt, a trónörökösök városában
mindenki siet. Nem marad idő
meghalni sem – vajon az anyámat
láttam most, vagy csak egy idegent?
Sodor a forгатag, ez az októberi
zene, ez a semmi, ami talán
mégis zene. Igen, belezavarodsz,
mert ez olyanabb a szerelemnél.

Bécs. Egy pösze nyelvész a szomszédom,
a másik egy zenetanárnő Erfurtból.
És hogy a ritmus meg ne törjön,
törökök élnek fönt, akik nem is törökök,
hanem kurdok Bulgáriából.
És tessék, ez én vagyok: bicegő
magyar kislány Komáromból.

Semmire sincs idő. Vagy mégis? Éjszaka
neveket és arcokat cserélünk. Én leszek
a pösze nyelvész, és a török – aki nem török,
hanem kurd – zongorázik a tanárnő helyett,
hisz az erfurti hölgy ma nem ér rá, fogja
a könyveimet, és biceg helyettem.

Mandula, csoki, amaretto,
pisztácia. Olyan mint a szerelem?
Bárhogy kevered az ízeket, mind
egyforma, csak a látvány más és más:
mandula, csoki, amaretto, pisztácia –
igazi fagyaltkehely-hangulat. Dédanyám
még más volt: özvegysége után tizenöt
évig várt, hogy kezét nyújtsa Béla bácsinak.

Na de elfelejtettem mondani: kaphatók itt
művésztagok is. Sőt láttam egy zenélő kezét is –
ezt viszem majd haza dédmamának.

Politika

Hol van már Perzsia? A szép, régi neveket
a tévé ízzé-porrá zúzta vagy épp lövészállássá
változtatta. A világtérkép csak játékasztal,
ahol valaki mindig válaszlépést fontolgat.

Hát ezért jobb Püspökladány! Hetvenhét
évesen, egy érdektelen októberi éjszakán
itt hunyt el Kis Tiborné, anyai nagyanyám.

Nagyanya is küzdött. Órákig csúszkált
a frissen csempézett fürdőszoba padlóján,
összerágta a halál, mielőtt megtalálták.

De nem hagyjuk! Nem törődünk bele!
Az ezüstkardos Hszü Li császár
felfegyverzett serege élén ott áll
a magyar–perzsa–szlovák határon.
Töpreng, várja a hajnalt, és míg
a köd felszáll, fontolgatja
a megfelelő válaszlépést.

Hajós János

BARBI ANTE PORTA(S)

Gyereket követelsz,
vérszemet villogtató hódítót,
ki óhajodban gömbölyödve,
helyet kerít el (magának) máris az ágyban.
Magáévá teszi majd az Ázsiód pusztáit
s holnap már bizánci lepedőnkre
pisil a barbilova.
Lóvá teszi büszke nyakszirtemet,
amin a tetovált sasmadár fészkel,
és jaj, előre látom,
megnyergeli kedvenc kaktuszomat!
Gyereket követelsz –,
nyereg alatt puhítja majd a húsodat!
A delejes lankáidat olajozó folyót
egyetlen hörpintésre kiüssza.

És mit ér az apa, ha magamfajta?

Üsse kő,
legyen meg a Ménes akarata!
Köldökszínóromat elvágom –
(megfeszülő hangodat, akár egy szárítókötelet).
S mint mohó varjúsereg,
mit kövér csatatér éltet,
úgy köröz most felettem
az éhes pelenkakészlet.

(Rozsdás vészharang)

Menekülni kéne.
A minitaurusz megfogant.
Álmait átmossa Ariadné vére.
Szél támad,
és a körülmények homokjából
labirintus épül.
A külvilág bizony beszűkül.
Beszűrkül, gyérül a táj-kék.
Vitorlaként dagad az árnyék.
Határjelzések serege közeleg,
bosszúvágytól égő erdő.
Királydrámákat rendez
a trónfosztó idő.
A kiáltást gúzsba köti az álom.
Torokrozsdá
marja a kardot.
Az a sziklák között imbolygó hang,
az enyém volt egykoron.
Felhő, elefántcsont –,
miből lehet ez a torony?
A hold: harangot jelöl.
„Menekülni kéne”. A menekülést
sürgető kísértés elől.

Lászlóffy Csaba
 Avignoni zsoltosma

„Te Föld ölen a köldök...”
 „rémulten rimet öltök” (K.A.F.)

Megvolt már
 Párizs s egy
 vidéki
 Bécs? – Tény!
 (Lelkekben
 Isten-láng
 pislákkolt
 s mécsfény.)

Gebécskén
 ügető
 víg, lotyó
 mátkát
 ölelő,
 reszketeg,
 vén fogoly-
 pápák.

(„Ne gondolj
 másként a
 szeplő-
 telenre:
 ágyékkö-
 tő nélkül
 juthatsz csak
 mennybe!”)

Törzonborz
 törzsi
 vezérek,
 bárdok! –
 Avignon
 ősi
 egére
 látok...

* * *

Bástya-sor
s várások!
elég, ha
kivárod:
aranylón
lebegien
a papi
köntös. –
Kegyelet
s angyali-
bügyürü
öntöz.

* * *

Egyedem-
begyedem,
hányi ne merj,
legény!
(Ülésed
kegyesen
rugózik, nem
kemény.)

Rossz idő
s hangerő
fortyogva
felcsap a
viharba,
sárba.
„Gyomrod
ne féltsd,
apa!” –
ennyi az ára.
* * *

S két büszke
hölgymény
híján e
költemény
mit sem ér.
Jól tudja
Zsolt vezér,
s azt, hogy a
zsold csekély.

„Egyetem-
esre
készülj ma
este!”

Mezősi Miklós

Hát, aki ily kora reggel már felserken, a rózsás
hajnal felhasadását majd' megelőzve: a versem
jól teszi, hogyha elolvasgatja serényen – a jókedv
legjobb, hogyha a nap nyitját aranyozza hevével.
Mondd, ugye így van, s nem másként? A napod ragyogása,
kívánom, ne apadjon el, ám tüzeit magad őrizd.

Látomás, szikrázó látomás

Kavargó édes látomás hajol
föled és fölzabálna ott, ahol
meddő tüzek süket parázsa süt
és omlatag lángok foszlása füst.

Pokolba kívántad te sokszor őt,
Édenbe' húzott annyiszor – de te
többé nem táplálsz már ezt a hőt
(határozatba vésted pár hete)

termő tüzek fölpompázó dalával.
Szóltál meddő-konok fogadkozással,
kanyargott sok parázs között a vallomás.

Szétomló lángok futnak bőr alatt.
Kavargó édes versed, látom, megmaradt –
poklod meddő, dalod szikrázó látomás.

régi nóta ez

régi tompa nóta ez tudom
szó nélkül mégsem hagyhatom
szorongásod meg rettegéseid
oldd el láncáról őket szépen itt
és ott ereszd el szélnek mind
szabad leszel te büszke és okos
ne rettegjél se majd se most
inkább legyél ha kérhetem
bátor és rettenthetetlen

Tartozás(ok)

bocsásd meg hogyha van mit és ha még
maradt bocsánat abból is kérnék sokat
ne engedd bánatom hiába roskatag
bordám alá szívem temetni rég

bocsásd felém az est langyos levét
a könnyes bánat könnyebben lohad
engedd el kérlek tartozásomat
engedd el azt kinek szítod hevét

a bánaton hiába ül mentség a szív
a bánatot takarja és emészti meg
mint költő vágyom ülni egy padon s ha hív

agancsos szívem jaj nekem beléremeg
kigyúl egy villanás az égen és egy ív
cikázni kezd fény és derű a rengeteg

Móczár Csaba
A bátor kecske

Egyszer egy kecske
fennen mekegte:
Rettegj, mert megeszlek,
nem tehetsz ellene,
kellesz nekem!
Csend! Ne feleelj!
Eledelem leszel,
mert rend kell legyen.
Ezzel megette
e szemtelen káposztát.

Dióhéj történet

Adott volt egy szép diófa
ágát sok-sok mókus lakta.
Rajta kéreg, benne féreg
béke volt itt és nem méreg.
Izgatta ez mind a harkályt,
kárörvendve rögvést rászállt!
El is kezdte kopogtatni
s férgeket ropogtatni.
Rosszallotta ezt a mókus
meg is szólalt: harkály most kuss!
De az csak nem hagyta abba
mókusokat bosszantotta.
Megunta a vezér evet
ki békésen diót evett,
ráöntötte mind a héját,
elkergette az ebadtát.

Békamese

Valamikor réges-régen
kétszáz éve talán
mesét olvasott egy leány.
A mesének mondandója:
Él egy béka lenn a tóba',
illesse őt szép lány csókja,
s királyfivá válik újra,
mivel csak elvarázsolta
egy ármány, amit kieszelt
egy vén boszorkány ellene,
hogy ne lehessen kedvese.
Erre a lány ó ostoba
olyan gyorsan, hogy
nem is jutok elég szóhoz,
rögtön leszaladt a tóhoz,
valóra váltva a kalandot.
Végigcsókolt száz varangyot,
de hiába, nem lelt királyfijára.
Miért? Ugye nem nagy talány.
Mert hiszékeny volt ez a leány?
Dehogy!
Nem a békákkal volt itt a gond,
hanem vele,
mert hogy is szólott ez a mese?
„illesse őt szép lány csókja”
Nos hát ez a fő probléma,
nem hiszékeny volt, csak ronda.

Ványai Fehér József

Megszórva ezüsttel

Testünk megkötözöttsége
hús-vér, megszórva ezüsttel.
Az ónyár termőre fordul,
ég erősségei, hullunk.

Az ember világossága
elment hát a kék halálba,
és lassan bebábozódik.
Ki pök földre, nyálából nem

csinál sarat, a vak sem lát.
Lédig szeszek, esztétika.
Digitális bennszülöttek
vagyunk, sosem üdvözülünk.

Gazdag veremből

Fájdalom-törpék a testben –
a szenvedés óriási.
Éhenkórász vágy poroszkál
rossz erek alagútján.

Szerelem-kemikália?
Gazdag veremből üzenet
jön, rostok jelentenek hírt
reménytelen, unalmasan.

Álmosdombon lefeküdnék,
végleg bambulnék a napon.
Harmatos vérrel szájamon
halott lennék, végképp halott.

Századik számunk után gyors leltárt készítettünk. Arra jutottunk, hogy szinte hatezer alkotó szerepelt lapjainkon a mögöttünk álló tíz év során. Különböző nemzedékek képviselőit – szerzőinket – kértük föl, hogy e hívószóra: ezerkétszáz – írjanak, szerezzenek. Nem tudták, mire föl. Mit rejt ez a szám. Nos, ötször ezerkétszáz = hatezer. Hogy hatan a kötélnek állók? Egy meg egy a válasz: a) elszámoltuk magunkat, b) két évvel előre már...

Borbély András

Mélik gróf holdjai

Azt beszélük, a Mélik-uradalomnak legalább ezerkétszáz, mások szerint legalább tizenkétezer kataszteri holdja volt. Mindenesetre R.-tól északra, ahol a vasút a folyóval párhuzamosan elhagyja a települést, a dimbes-dombos, kopár mezőség egészen a nyugati hegyvonulatok aljáig valami titokzatos jelentőséggel bír az R.-i lakosok számára. Ha például egyik ember megkérdezi a szomszédját, hogy no, komám, merre és hova, a koma pedig azt találja válaszolni, hogy no, csak ide, a Fenek-tetőre viszek ki egy szekérderek pityókahajat, akkor az az ember sokatmondóan, mintha valami régen megígért boldogságról mondana le nem éppen valami nagy jókedvvel, csak annyit válaszol: ja, hát oda. Az is Méliké volt valamikor. A koma pedig csak bólogat, mert ő is tudja, hogy valamikor az a rész mind a Méliké volt. De még az új birtokosok és azok leszármazottai, vagy az unokák, akik megörökölték a homokos, köves termőföldeket, még ők sem merték a lelkük mélyén saját tulajdonuknak érezni az uradalomból kimetszett darabka földeket, és ha valaki megkérdezte tőlük, hogy hol vannak a répa- vagy lucernaföldjeik, nem is merték azt mondani, hogy Kincsesben vagy a Bévágásban, Cseresnyésben vagy a Csortán erin, hanem egyszerűen és megfontolt derűvel arcukon csak annyit válaszoltak: a Mélikében. Mert ezek a földek mind a Mélikéhez tartoztak.

Máskülönben előfordultak nyakasabb utódok, akik mégiscsak azt válaszolták, hogy a répaföldjük a Csortán erin vagy Dúdádon van, de minden ilyen esetben megbosszulta magát a nyakasság, mert a kérdező az ilyen válasza félig elfordulva és fölényes köpést spriccentve a kerítés lécei közötti részbe a nyelve hegyéről, némi gúnyos és kioktató hangsúlyt adott a szavainak, és annyit válaszolt: akarod mondani, a Mélikében. És ez az enyhén lekezelő, gúnyos megjegyzés semmiképpen sem a Mélikéhez tartozó földek minőségére vonatkozott, hanem annak az egyénnek a felettébb méltatlan magatartására, aki nem lévén tisztában földjei értékével, megpróbálja elmismásolni azok jelentőségét.

De az örökösök nagy többsége tiszteletben tartotta Mélik nevét, és a legtöbb esetben nem is írárták át a Földhivatalnál saját nevükre a rájuk jutó földdarabkákat, mintha a hírhedt gróf dicsőségéből rájuk is háramolna valami

kevés, hogyha földjeik hivatalos tulajdonosának tudhatják, még ha már több mint száz esztendeje meghalt is. Voltak ugyan olyanok, akiket megfertőzött a mérhetetlen bírvágy és a bürokrácia szelleme, ám ők is csak odáig merészkedtek, hogy pusztán haszonélvezeti jogot jegyeztettek be a nagy Mélik-kataszter jegyzőkönyveinek megfelelő rubrikájába. De kérvényük elbírálásáról ők sem kaptak sohasem hivatalos értesítést, s ez bizonyára nem is a szorgalmas és pontos, gazellajárású Anasztázia jóindulatán múlt, aki a hivatalban a kérvényeket iktatta, hanem azokon a felsőbb hivatalokon, akik a háború óta még nem jutottak odáig, hogy pontos határozatokat hozzanak a régi földbirtoklási rend átalakításáról és megreformálásáról.

Ám a törvényben megmutatkozó joghézagok és mulasztások semmiben sem zavarták meg az R.-i birtokos gazdák életét, hiszen ők ismerték a földet, az időjárást s azokat a módozatokat, amelyek révén a legtöbb munkával a legkevesebb hasznot lehet nyerni, mivel életelvük sohasem a meggazdagodás volt, hanem az elődök szokásainak és életmódjuknak feltétel nélküli tisztelete és követése.

Mélik nagy úr volt, vagy inkább uraság, a környéken a legnagyobb. Pedig voltak a környéken rajta kívül nem semmi grófok, mint a szárhegyi Lázár Alpár, aki egyetlen ökölcsapással terített le egy hízómarhát, amikor az a fajtájára jellemző bágyatag szórakozottsággal kiharapott egy darabot a gróf hírhedten kajla bal füléből. A parasztgazda annyira szégyellte magát az affér miatt (hiszen ismerte a törvényt: az állatok bűneiért a gazdának kell vezekelnie), hogy a leterített tehenet nemhogy kicsontoltatta és leadta volna a konkárnak, hanem három nap és három éjjel szekéren kivitte a környék legmagasabb hegyfokára, a Kecse-kőre, és egy fára akasztotta a dögöt, mondván, hogy itt egyenek meg a dögkeselyűk. Pedig a környéken nemigen volt jellemző a dögkeselyű, csak a varjú meg a veréb.

Vagy ott volt például Celluk Iván, szintén nagy és határozott ember, aki ha megszomjazott, terepjárójával egészen a kocsma pultjáig hatolt, magával sodorva a faragott lépcsőkorlátot, a meanderdíszítésű ajtótokot és még néhány műanyag asztalt a vendégekkel együtt, ahol aztán kedvenc Krózus márkájú ásványvizét kérte barátságosan biccentve a megszeppent pincérlánynak. A gróf persze mindig terményben fizetett. Amikor megkapta az ásványvizét, a kesztyűtartóból előrángatott egy csökkent csőrű, rikács libát, bedobta a pult mögé, kacsintott a pincérlánynak, rükvercbe kapcsolt, és hírt se hagyva maga után gondtalanul elvágtatott fehér szőrű kancáján. A gróf libáiról persze mindig kiderült utólag, hogy hamisak, úgyszólván tollúval vannak kitömve belül is, de hát ki merte volna ezt felróni Celluk Ivánnak. Egy rendtartó pincérlánynak, akinek szülei nehéz munkával gyűjtik otthon a kelengyét, a tollú is nagy ajándéknak számít, és hát a gróf libái elég természetesek lévén, a beléjük tömött tollúból egy fél párnát legalább meg lehetett tölteni.

De mindezek a kisstilű rémtettek eltörpülnek Mélik gróf történeteinek mögött, melyeken még az unokák is újra meg újra megdöbbennek, ha kis parcellájukat művelvén eszükbe ötlük akár csak egy-egy részlet is a gróf élettörténetéből. Ilyenkor büszkén gondolnak arra, hogy igen, én a Mélikében vettem ki jussomat, ezt a kis darab földet, amit két erős kezem munkájával művelek meg, de föl sem mérhetem azoknak a tetteknek a jelentőségét, melyeket Mélik gróf értünk, utódokért kegyesen magára vállalt. Képzeletükben a gróf alakja gyakran mosódott össze az Úr kérével, s nem csoda, hiszen R. kilencvenhét éves, megöszült,

pátriárkaalkatú esperese is másodpercekre elnémult a név hallatán. Úgy hírllett, ő az egyetlen a faluban, aki még színről színre látta az időnek előtte jobblétre szenderült Méliket. Azt is rebesgették, hogy még a háború előtt együtt voltak valamilyen munkatáborban, ahol titokban prófétai tanulmányokat folytattak.

Az esperes gyakran hivatkozott is prédikációiban Mélik gróf szavaira, például amikor ilyeneket mondott: a vér nem válik vízzé vagy kutyából nem lesz szalonkabát, esetleg azt fejtegette, hogy miért jobb egy lúdnycsőr, mint tíz tyúknyak, de többnyire akkor, amikor a világ végének eljövételére hívta fel a hívek figyelmét. A világ vége, mondotta, itt kopogtat az ajtókon. Nem koldulni jön, ne féljete. Hanem hogy elválassa a búzát az ocsújától. Térjete hát meg a földekre a munkához, de különösképpen azokra, amelyek Mélik doktor örökségéből származnak, mert az a föld a végső időkben az angyalok lábának lesz talpalávaló. Akit ott ér a végítélet, azért Mélik doktor közbenjár, hisz nem véletlenül ragadtatott el egy hatalmas felgyulladt szénásszekéren.

Halálának csodás körülményeit leszámítva azonban a doktor életéről igen keveset lehet tudni. Az ezerkétszáz, vagy talán tizenkétezer kataszteri hold, ami a Földhivatalban a neve alatt szerepel, úgy hírlk, szintén csodás tettei jutalmául került a birtokába. Józéfa, az öreg harangozóné ugyanis kihallgatta az esperest, aki szokásos délutáni álmában, a plébánia fogadószobájának filadendronlevelei közé dugva ősz fejét, álltó helyében éppen a csodadoktorral társalgott. A harangozóné elmondása szerint Mélik tizenkétszer hintett port az akkor még vadonnak számító susnyákos, csetennel benőtt erdőben garázdálkodó álnok kakaduvadászok szemébe; tizenkétszer háritotta el a hangyászsün-ábrázatú cinyesi fatolvajok éjszakai orvtámadását; tizenkétszer vezette vissza Szék Elek árván hagyott leánygyermekait a Martonka pataka felé vezető gyíksusogásos, ingoványos ösvényről; tizenkétszer ültette újra szírom alakú virágcserepbe a kehelytökű virághorda-palántát, mígnem rügyet fogott; tizenkétszer védte meg, saját életét sem kímélve, a szomszéd Lázár Alpár gróf sápadt, szent életű egyszülött fiát a borsikásból rátámadó veres kandisznótól; tizenkétszer borított szemérmesesen fátylat Celluk Iván gróf idegbetegen a Veszes-patakban meztelenül lubickoló feleségének parázs ágyékára; tizenkétszer vitt almaízben pácolt mustár- és mangoreleveleket a lelkiismeretes, gazellajárású Anasztáziának a Földhivatalba; tizenkétszer fejte meg saját kezűleg Betye Ruzskovics, a költő Bimbó nevezetű piros-tarka tehenét, amikor elromlott a fejőgép; tizenkétszer feküdt oda gigászi testével a sáskák martalékául, amikor azok majdnem elözönlötték az ebháti kelkáposztaföldek mögötti dombhajlatban lakó Kinda Boldizsár szerűjét; tizenkétszer kötözte meg és zárta vissza a hóna alól fényes gatterlapokat dobáló, vastag nyakú sarlatánt a Kőbányába.

Betye Ruzskovics, a költő, aki eredetileg a gazellaalkatú Anasztáziába volt szerelmes, verseinek hideg fogadtatásától elkedvetlenedve a csodatettek után végleg visszavonult, és tehetségét a mitikus idők versbe szedésének szentelte. Egy-két sikerültebb darabját végül száanalomból megjelentették a helyi *Gazdák és Hősök* című lapban. De nem volt sikerük, mivel csak nagyon áttételesen utaltak a gróf mitikus és sorsfordító szerepére, továbbá nagyon is túlhangsúlyozta bennük saját szubjektív érzelmeit, ami nem szolgálta a tágabb értelemben vett közösség érdekeit. Azt beszélk, később teljesen elhülyült, s már csak egyetlen versét ismételtette folyton, amelyk úgy kezdődik: *Ha megyek*

az Eszenyőbe nyáron füvet kaszálni, / kell nékem erőgyűjtésre jó rétes megszalámi. Ezt is már csak kárminszőrű macskájának, Erzsébetnek olvasta fel, aki ilyenkor kínjában a fehérre meszelt falat nyaldosta, utóbb elhullatta mind a harminckét fogát, majd megtanult rőfögni, mint a malacok.

De voltak mások is, akiket a történeti hitelesség tisztelete arra indított, hogy érdeklődjenek Mélik csodadoktori múltja iránt. Fehérfejű Elemér, R. polgármestere, akit titokban és a háta mögött Vasfejű Pandulfnak is szoktak nevezni, helybeli tudósokból kutatócsoportot szervezett, hogy minél többet megtudjanak a gróf zimankós múltjáról. Kiderült, hogy valóban próféta tanulmányokat folytatott, ezért vitték el később a Duna-deltába. Az végül nem derült ki, hogy az esperessel együtt voltak-e ott. Amikor elvégezte a teológiát, titokban fölszenteltette magát, de csak diakónusnak, és elutazott Vatikánba egy híres magiszter temetésére. Amikor visszatért, a hatóságok azzal vádolták, hogy a Fekete Klerikálisok nevezetű terrorszervezet kéme, és deportálták a Duna-deltába. Ott különféle mágikus praktikákkal ejtette ámulatba hiszékeny fogva tartóit. Például repülni tanította a tőkehalakat, egy mágnes segítségével, amit végül elkoboztak tőle, lehallgatta a titkos műholdadókat, és mindenfelé híresztelte, hogy Amerika el fogja veszíteni a hidegháborút, ezért mindenki térjen át a pravoszláv hitre és tanuljon ikonfestészetet, a skolasztikus dogmatika és a gnosztikus eszmélkedés kérdéseivel zaklatta a deltába látogató iszonyú csinos és iszonyú vékony NDK-s lányokat, továbbá hazafias szónoklatokat tartott a fákhöz, melyeknek gyökerét a vihar sem tudta kitépni másképp, csak ha kettétörte őket. De az ő szavaira az öles gumifák a turisták szeme láttára önszántukból elindultak a Déli-Kárpátok hegyvonulatain át a transzszilván haza belseje felé.

Hazatérte után orvosi minőségben tevékenykedett, de szolgálataiért sohasem fogadott el semmilyen pénzjutalmat. Egy szemfüles kutató, aki a salamási pópákat is kikérdezte, azt is bizonyítani véli, hogy Mélik doktor nem adta föl teljesen diakónusi hivatását, hanem áttért a pópák hitére, és az év megfelelő szakaszaiban, amikor az éter sűrűségi viszonyai erre lehetőséget adtak, az éj leple alatt fekete miséket mondott, illetve fekete böjtöt tartott – már ha az ez ügyben őt megkeresők kellő pénzjutalomban részesítették. Egy salamási tanú, akinek a kendermagos tyúkját lovasították meg, azért mondatott fekete misét Mélik atyával, hogy keze-lába lebénuljon a tolvajnak. Másnap kiderült, hogy csak elhált a tyúk, de akkor már késő volt, mivel a harmadik szomszéd, egy becsületes csizmafoltozó, aki életében nem lopott se tyúkot, se másféle jószágot, csak esetleg cipőtalpat szedett a szeméttelpről, de az nem számít arrafelé lopásnak, akkor már se kezét, se lábát nem tudta mozditani. Ez a tanú emlékezett, hogy Mélik doktort éppen a sok fekete mise vitte jégre, mivel az ilyen szertartásokat éjszaka, több órán keresztül a templom hideg kővén meztelenül térdelve vagy hasalva kellett végezni. Minek következtében egy idő után Mélik doktor veséi felmondták a szolgálatot.

De a kutatóbizottság, élén Vasfejű Pandulffal, R. polgármesterével, elutasította ezt az idéetlen és ráadásul valóságos nézetet, mivel már előbb bizonyítást nyert, hogy Mélik gróftól egy felgyulladt szénásszekér ragadta el, mégpedig alkonyattájt. A tanúk szerint a szénásszekér az Alszegei út felől közeledett, pontosabban száguldott valószínűtlen és ijesztő sebességgel R. köpontja felé. Az Ottó bárteraszán borozgató két öreg fuvaros tisztán látta, hogy Mélik gróf ott áll a lángoló

szénásszekér tetején, akár egy kitéphetetlenül odagyökerezett szálfá, hatalmas rubinszínű esernyőt tart a feje fölél, akkorát, hogy az egész szénásszekeret mintegy beárnyékolja. A szemfülesebbek azt is megfigyelték, hogy a csodadoktor rőt-vörös szakála még csak meg sem pörkölődött a nagy tűz közepette, miközben néhány ismeretlen szót ordított: a mezsgyeprókátor így szól, dukk-dukk affér, dukk-dukk affér. Mások a következőket vélték kihallani utolsó szavaiból: Dögöl-jetek meg, ti mocskos szarházi szúvak, elloptátok az Úr erdeit! De ez utóbbit bizonyára csak az ijedség vagy a szaván fogott lelkiismeret mondatta az egyik pityókos fuvarossal, mivel semmi értelme nem volt, vagy csak nem akarták érteni a szavakat, mivel a szekér olyan gyorsan haladt, hogy két másodpercen belül már semmit sem lehetett hallani a Mélik gróffal elviharzó karabáj zajából. Úgy eltűnt, mintha csak képzelődés lett volna. Viszont ez volt az utolsó alkalom, amikor R.-ben látták Mélik grófit. És nemsokára kitört a háború.

A kutatócsoport azonban más dolgokat is kiderített, de az már a halála utáni időszakra vonatkozik. Tudniillik beszélték, hogy az uradalom kastélyának udvarán lévő kút a gróf halála után olyan erős rozmaringillatot árasztott, hogy a távoli erdőkből is odavándoroltak a szarvasok, őzek, de még a menyétek és a gyalogbékák is, hogy kortyoljanak a gyógyító forrásból. Sőt egy idő után az árván maradt uradalom közelében lakó parasztasszonyok példájára egyre távolabbi vidékekről jöttek az emberek, mivel mindenki tudta már, hogy kitört a háború, és már csak a csodákban lehet reménykedni. A háború kellős közepén a sebesült katonákat, ha csak egy mód volt rá, nem hadikórházakba, hanem a rozmaringillatú kút uradalmába szállították, hogy kortyoljanak a vízből és újult erővel törjenek a megvadult ellenségre és fojtsák a torkolattüzeket. A misztikus varázslat és a csodák azonban úgy megszorodtak, hogy a hatóság egy idő után jobbnak látta, ha meszet szórnak a kútba, mivel eltereli az ország lakóinak a figyelmét a politika és a háború őszertünk sokkal fontosabb kérdésköreitől. Ám a rozmaringillat még így sem szűnt meg teljesen, mire a hatóság, Vasfejű Pandulf nagyapjának, az akkori polgármesternek a vezetésével lebetonoztatta a kutat, és két farkaskutyás őrt állított az ebek harmincadjára jutott uradalmi kastélyudvar kapujába.

Legalábbis ez volt a hivatalos változat. Akadtak azonban gyanakvóbb szellemű lakosok, mint például Szék Elek, akik azzal álltak elő, hogy az egész rozmaringillatú kút csak egy kitaláció. Az egészet azért találták ki, fejtegette Szék Elek az Ottó bár egyik koszos asztalára könyökölve, nem is sejtve még, hogy két árva leánygyermeket fog maga után hagyni, hogy Vasfejű Pandulf, ismertebb nevén Fehérfejű Elemér és körei távol tartsák a kíváncsi szemeket a Mélik-uradalom kastélyától, ahol állítólag titkos föld alatti fafeldolgozó üzemet rendeztek be. Az éjszaka csendjében hallani lehet, ecsetelte, a gatterlapok szörnyű suhogását, amelyek a szálfá méretű fenyőfákat aprítják. Szó, ami szó, az évek során az R.-t környező hegyek igencsak megkopaszodtak, de a fokozatos kopaszodás az ottaniaknak nem nagyon tűnt fel, ők különben is a háború utáni új gazdasági és megélhetési lehetőségekkel voltak elfoglalva. Ám az erdők kivágása végül a talaj vízháztartási egyensúlyát is megbolondította, okoskodott tovább Szék Elek, miközben borvíszárga színű dohánylevelet pökött az asztal alá, és lassan már nemcsak hogy rozmaringillatú gyógyító vizünk nincsen, hanem ivóvizünk sem.

De Szék Elek nem sokáig maradhatott meg egy ilyen békés község atmoszférájában, nemsokára áthelyezték. Végére a béke és a nyugalom, no meg a kellő alázat sokkal fontosabb. Ahogy a pátriárkaalkatú, erősen korosodó és öszülő idegzetű esperes is mondogatni szokta a rubinszínű katonai ejtóernyőben egy égő szénaboglyára kerecsensólyom-színű egyenruhában még egyszer, egyszersmind utoljára alászálló Mélik gróf nagy becsben tartott emlékét idézve: a víz nem válik vérré, s mint ahogyan a kutyából sem lesz szalonkabát, úgy a malacra sem való a bársonyköntös.

Mindazonáltal a gazellaszökellésű Anasztázia volt az egyetlen, aki tudta az igazságot a Mélik-földek valódi eredetéről, hiszen a birtokában voltak azok a birtoklevelek, amelyek a kezdeti idők állapotát rögzítették. Igaz, a háború után a legfelsőbb hatóságok R.-ből is összegyűjtöttek minden, a háború előtti viszonyokra vonatkozó dokumentumot, hogy egy központi intézményben tegyék a kutatók számára hozzáférhetővé. De azt is mondták, hogy ez a központi kutatóintézet sohasem jött létre, hanem a béke első napjaiban elégették a dokumentumokat, és tarkón lőtték azokat, akik jártatni merték a lepcsés szájukat. Beszélték, hogy a gazellaként lépdelő Anasztázia lánykori szerelme, egy román vallástörténész-hallgató és Eliade-tanítvány a demokrácia kitérősekor az Egyesült Államokba utazott és demokráciaellenes propagandát fejtett ki. A Pennsylvanián tartott egyik előadása után, amely Heidegger *Egy történelmi nép sorsa* című kései előadását kritizálta, főként abból a nézőpontból, hogy szerinte a román, a bolgár, a magyar, a szlovák és a környező népek történelmi sorsának kérdését el kell választani a nyugati népek sorsának kérdésétől, mivel előbbiek története az utóbbi századokban tulajdonképpen nem is nevezhető sorsnak, esetleg csak szökött katonák és szitakötőtündérek sárba, hányadékba, vértócsába, önsorsrontásba és apokaliptikus delíriumba torkolló részeg kanásztáncának a nagy nyugati császár őfelsége udvari bohócai között, szóval ez után az előadás után Anasztázia szerelmét, a nagy reményű Eliade-tanítványt, Csulay Eugént az egyetem lépcsőjén főbe lőtték.

De Anasztázia sem volt mai leány. Mielőtt a felsőbb hivatalok összegyűjtötték volna a régi világról szóló dokumentumokat, egytől egyig lefénymásolta őket, egy páncélszelencébe rejtette, és elásta nagyapja, Kócsi Dénes istállópadlásának tölgyfa burkolata alá, ahonnan aztán sohasem kerültek elő, mert Anasztázia közben férjhez ment, megfeledezett Eugénről, a háborúról, a sorsról, és az ebháti dombokon tett egyre gyakoribbá váló sétái hatására teljesen átadta magát az R. körüli hegyvonulatokból áradó transzcendentális letargiának.

Mélik gróf, a csodadoktor neve azonban mindezek ellenére fönmaradt az örökösök emlékezetében, és sohasem felejtették el, hogy az az ezerkétszáz (tán tizenkétezer) kataszteri hold, amely R.-től északra, ahol a vasút a folyóval párhuzamosan elhagyja a települést, a dimbes-dombos, kopár mezőség egészen a nyugati hegyvonulatok aljáig valamikor nagy eseményeknek volt színhelye, hiszen a nagy előd itt borított szemérmatosan fátylat Celluk Iván gróf idegrohamot kapott feleségének parázs ágyékára, amikor az a Veszes-patak habjai közé merült paráznázkodni a halakkal, és itt követte el a többi, hozzávetőlegesen 1199 mitikus cselekedetét, amellyel megszerezte az utána jövőknek a ma csak a „Méliké” néven ismert homokos, köves földeket.

Ircsik Vilmos

Gyerekjáték

Az egész gyerekjátéknak látszott. Könnyedén kitöltötte az utalványt, ahogy kell. Az egyik rubrikát számmal, a másikat betűvel:

„EZERKÉTSZÁZ forint.”

A befizető nevével, címével, a számlatulajdonos nevével és számlaszámával nem kellett külön bibelődnie. Nemcsak az, de még az összeg rendeltetése is pontosan rá volt nyomtatva a megfelelő helyre:

„Építményadó-beszedési számla.”

Majd beállt a hosszan kígyózó sorba.

– Nem jó! – mondta a pénztárosnő, mikor végre az ablakhoz ért. – Egyezret kell írni. Az ezer elé bárki beírhatja, hogy kétezer, háromezer vagy tízezer. Aztán majd én tarthatom érte a hátamat.

Szerencsére volt nála még egy utalvány. Kitöltötte, ahogy kell, az egyik rubrikát számmal, a másikat betűvel, és ahogy mondták:

„EGYEZERKÉTSZÁZ forint.”

Majd megint beállt a hosszan kígyózó sorba.

– Nem jó! – mondta a pénztárosnő, mikor végre az ablakhoz ért. – Egyezzerkettőszázat kell írni. A kétszázat bárki kijavíthatja hétszázra. Aztán majd én tarthatom érte a hátamat.

Szerencsére volt nála még egy utalvány. Kitöltötte, ahogy kell, az egyik rubrikát számmal, a másikat betűvel, és ahogy mondták:

„EGYEZERKETTŐSZÁZ forint.”

Majd megint beállt a hosszan kígyózó sorba.

– Nem jó! – mondta a pénztárosnő, mikor végre az ablakhoz ért. – Az egyezer és a kettőszáz közé kötőjel kell.

– De hát a helyesírási szabályzat szerint...

– Nekünk erre az egyértelműség és áttekinthetőség miatt külön belső helyesírási szabályaink vannak.

– De nincs nálam több utalvány – motyogta megsemmisülten, és indult vissza a sor végére. Ott talán majd eszébe jut valami. Már félúton járt, amikor a pénztárosnő utána szólt:

– Feladhatja közönséges postai pénzesutalványon is! Persze nem díjmentesen.

A sorban állók gyűlölködő pillantásaitól kísérvé visszacsompolgott, és az ablak előtti pultról elvett egy közönséges postai pénzesutalványt.

„Ne add fel!” – mondta közben magának.

Remegő kézzel kezdte kitölteni a rubrikákat, ahogy kell, az egyiket számmal, a másikat betűvel, és ahogy mondták:

„EGYEZER-KETTŐSZÁZ forint.”

A befizető nevéhez érve megremegett. Aztán határozottan beírta a nevét és a lakcímét. A számlatulajdonos számlaszámának és nevének üres rubrikája ijesztően és vészjóslóan meredt rá. A három elrontott utalványt szerencsére nem dobta el, hanem a zsebébe gyűrte őket. Elővette az egyiket. A számlaszám huszonnégy számból és két kötőjelből állt.

„Inkább add fel!” – mondta magának.

De aztán mégis összeszedte magát, találmóra elővette a feladáshoz szükséges pénzt, és a kitöltött utalvánnyal beállt egy másik sorba. Hátha az vezet az ő ablakához.

Lackfi János
Jó feneket csinál

Nem akarok nagy feneket keríteni a dolognak,
de a lovaglás állítólag jó feneket csinál.
Valószínűleg nincs jó fenekem, mert
egyszer ültem csak lovon, akkor is reménytelen
bölcész-tartásban, szüntelenül a köztem és
a föld közt tétovázó, gravitációval súlyosbított
távolságot mérve. Megkönnyebbülés volt
akkor a magas lóról leszállni, mondhatni jól
felültetek. Igaz, az sehol sincs
megírva, hogy jó feneket csakis lovaglás
árán szerezhetsz be az ember, bízom benne,
hogy a foci, kosárlabda is megteszi, már ha
egyáltalán fontos, hogy jó fenekem legyen.
Lábszépségversenyről ugyanis hallottam
már, fenékszépségversenyről nem, de
lehet, hogy csak tájékozottságom hagy
maga után némi kívánnivalót. Mindemellet
ez a vélelmezett jófeneketlenség csöppet sem
frusztrál, hiszen nemigen látom hátulról magamat,
vajmi csekély fogalmam van tehát alsó,
illetve hátsó, alsóhátsó felem esztétikai
megítéléséről. Ha bárkit is izgat a kérdés,
nyilván a hátam mögött tárgyalja meg,
ami nem csoda, hiszen a fennforgás éppen
abból a szögből tartható pontosan szemmel.

A házunk előtt vezető úton lányok járnak a lovardába, nyilván jó fenekűek a gyakori lovaglástól, kitekintve nem győződhetek meg róla, diszkréten elnyeli látványukat a teraszunk sarkába ültetett bambuszborok. Legfeljebb majd visszafelé, már ha stimmelni fog minden együttállás: a kitekintés idebentről, bambuszbor mögül kilépő lányok az utcán. Kicsi a valószínűsége, nem is várok jó fenékre, inkább kotlok a magamén, mintha ki akarnám költeni, mintha verset költenék lányokról és lovakról meg a köztük előálló kölcsönhatásról. Nem szabad egyébként fartól közeledni a lóhoz, mert felrúg, mint Mehemedet a tehenek. Nem tudom, a lovaglás jó feneket csinál-e a lovaknak is, azt hiszem, nekik erre nincs is égető szükségük, meg talán jó fenekük, lófenekük is eleve adott. Ki látott már rossz fenekű lovat?

Képzeletben meghosszabbítom a lányok útját egészen az öreg király méneséig, talán éppen ezerkétszáz lépés innen oda, a lovardában éppen ezerkétszáz ló futkorászik, kancák, mének vegyest. Mihelyt valamelyik kanca ellik egyet, elpusztul egy vénséges gebe. Varázslat ez, nem kevesebb, de hiszen a ménes alapterülete amúgy is ezerkétszáz négyszögöl, és maga a király is legalább ezerkétszáz éves, szakálla hossza ezerkétszáz centiméter. Másfelől viszont nincsen ebben semmi csodálatos, így gondolja az öreg király, miután beszedte az ezerkétszáz forintos csekkeket a lovaglásról, és jó fenékkal behuppan kis kocsijába, a motor hengerűrtartalma pontosan ezerkétszáz köbcenti.

Sebeők János

Ezerkettőszáz karakter

Ez a tárca egy székláb, hisz rendelésre készült, ám hogy én Michelangelo vagyok-e, más lapra tartozik, és az a lap nem a Napút. Aki nem tudná – és a neoprimitívus érájában miért is ne akadna szép számmal ilyen –, Michelangelo Madách Imrénél a Tragédiában faragott széklábakat visszaretentő szimbólumaként az elgépiesedésnek. Mondhatnók, e szimbólum a chaplini futószalagot előlegezte meg. Mind a futószalag, mind a székláb azt kérdezi: meddig sülyedhetsz, ó, őstehetség? A kérdés azonban két további kérdést rejt. Felvethetjük, hogy a megrendelt mű autentikus-e vagy valamiféle kompromisszum, és megkérdezhetjük persze, hogy az elgépiesedés körülményei közt az ember és a művész maradhat-e szabad.

A romantika szerint a művész vulkán, amely kitör, amikor épp rájön a durrancs, a reneszánsz szerint viszont a művész mester, azaz egyszemélyes kívánságműsor, aki alázatosan teljesíti a megrendelő, mondjuk Cesare Borgia kívánságait, hogy a Mozart-requiem közismert legendájáról ne is beszéljünk. Eredetileg tehát a mesterség nem a művészet megalázása. Ha Michelangelótól a tehetségéhez méltó széklábak faragását várják el, az még nem ciki. Cikivé nem a megparancsoltság, hanem a nagyüzemi jelleg, a chaplini futószalag-motívum teszi. A baj ott kezdődik, amikor a megrendelőnek nincs ízlése. És ha egy egész társadalom a megrendelő, ízlés nélkül, az már bizony gagyi. Következtetés, amely levonható? Jelen tárca megrendelésre született, így lehetne akár gépiesen is legyártva, ám mivel a megrendelőnek kifejezetten jó ízlése van, így mégsem gagyi, hanem nagyon is eredeti.

A feladat: elmélkedjek az ezerkettőszázról. Ez a szám túl nagy ahhoz, hogy káromkodás legyen, a hét meg a nyócat, az még elmegy, de az ezerkettőszázát? Ezeregy sem az ezerkettőszáz. Jó volna tudni, hogy 1199. december 31-én este mire is gondoltak az emberek, mitől féltek, de túl nagy kutatómunkát igényelne, következésképp hangulati motívumokat legfeljebb a kortárs iniciálék Árpád-házi, Bourbon és egyéb nemes bánatából meríthetek. A jelenkorhoz inkább közel álló képzettársítás az ezerkettőszáz karakter.

A megrendelők tudniillik ma már nem flekkben, hanem karakterben gondolkodnak. A karakter tulajdonképpen betű. Úgy betű, mint ahogy az eb is tulajdonképpen kutya, a burgonya is tulajdonképpen krumpli. És ahogy a flekk is egy gépelt oldal. Vajon ez a tárca megvan-e már ezerkettőszáz karakter? Abba hagyhatom-e vagy kell-e még túráztatnom, gyötörnöm szegény jobbra érdemes agyam tovább, tovább? Ezerkettőszáz leütés. Ha ezerkettőszázszor leütnek egy billentyűt, az a billentyűnek meg se kottyán, bezzeg ha ugyanennyiszor leütnek egy embert, az már bűnügyi horror. Leütés, betű, karakter. A filmszínész valamikor hős volt, pajkosan visszakacsintva egész Homéroszig, ám amióta léteznek szappanoperák, már karakter.

A karakter erősebb a színésznél. Noémi karakterét a *Barátok közt*ben előbb Csifó Dorina – egy pöttöm csajszi – alakította, most pedig ugyanazt a karaktert

egy kifejezetten hórihorgas nőci viszi tovább. Anyag nem vész el, csak átalakul. Karakter nem vész el, csak átalakul. Tiszta marxizmus. Elképzelek egy szapanoperát, ezerkétszáz karakterrel. Miért is ne?

Stand up comedy. Állok, mint jancsiszög a keljfeljancsiban a tisztelt publikum előtt. Megbízásra bölcs, kreatív, innovatív és HIV-negatív vagyok az ezerkettőszáz kapcsán. Remélhetőleg még bírják, merthogy nekem egyre inkább tetszik, egyre inkább belejövök. Bokszvilágbajnokunk, Erdei Zsolt mondja: még nem melegedett be a fejem eléggé. Ha nem melegedett be a bokszoló feje, a bokszoló magának üti. Ezerkétszáz leütés? Nekimegy a falnak, nagyot koppan, azután elhallgat. A fal adja a másikat, Arany János.

Zászló vagyok, de loboghatok-e vezényszóra most 2009-ben? Tárca parancsra, felkérésre, vezényszóra. Mint a tűzparancsolat. Amúgy megszámolnám Koncz Zsuzsa árpádsávjait, ha már itt tartunk. Szabad a gazda. Szabad az asszociáció. Freud és Joyce által felhatalmazva szabadon asszociáltunk s a nemzeti pszichoanalízis is alatta megtörtént, ez már fél siker, igaz, József Attila egészen az, nyissunk akkor kissé a New Age felé s vegyük immár górcső alá végkicsengés gyanánt az ezerkettőszázat mint számot.

Ebben a számban először is az a hihetetlenül rokonszenves, hogy árként feltüntetve nem kilencre végződik, nem 1999 Ft, hanem 1200, vagyis kerek. A kerek szám csapás a fogyasztói társadalomra és lecke becsületességből. A kerek szám egyenes beszéd. Amúgy pedig az ezerkétszáz, ha megfosztjuk nulláitól, tiszta tizenkettő és mint ilyen, igencsak jelentőségteljes. Az apostoloktól a naptárig terjed ez a jelentőség. Az ezerkétszáz: nagy szám, de kis számokkal képviseltetve. Mondhatnók, elsőik közül lett utolsó, hisz gondoljunk bele, olyképp több a négnél, az ötnél, a hatnál, a hétnél, a nyolcnál és a kilencnél, hogy még három sincs benne. Csak egy és kettő. Tegyük hozzá, a digitalizáció korában ez még mindig jelzőhalmozás, merthogy cybergyerek egy nullával és egy egyessel is mindent megold, köp a kettőre. Futballpályán az 1:0 eszerint a digitális kijelző maga. Gratulálok. No nem az eredményhez, csak úgy, bele a vakvilágba. Ezüstsabály: ha találkozol valakivel, gratulálj neki, tudni fogja, miért. Gratulálok hát a Napútnak az ezerkétszázhoz. Tudnom ráér később is, hogy miért ennyi az érték és nem ezeregyszázkilencvenkilenc.

Zsávolya Zoltán

Imre Király

Gondosan, kedvezően meg lelkiismeret-
legest (tudod, a csodás nemzetköziség
körülményei közt) gyarapodott a gazdasáá(!)
gunk. Erősödött, egyre cseperedett..., mi más?,
nevendék bikák szarva: politika-súlya is. – Élete derekán
Apánk utódjaul kijelölt, megkoronáztatott. S döfése élesült

Andrásnak. Várat, birtokokat; jó nagy-sokat
hagyott neki aztán Fater a pénzből is; hogy a saját
nem teljesített fogadalmát kivitelezze a pasi: valahogyan
menni, kereszt alakban lépve szlalomozni át a földeken
mind és mindegyre; szomszéd Holics semmijéig, ja, óh,
elérve legalább. És nem tovább! Sosem tovább.

De mindegy az, „a szomszéd – távlat”, mondotta az öreg,
„a távol: szomszéd”. S húzódott Châtilloni asszony hófejér
csontja mellé holtában, és annyira, hogy hatszázötven év
kelletett majd kiásni őt e meszes szoknyarék-
li mellől. Oly jól elbútt, vazeg! S ádámságából megállapítható:
majdnem kétméteres, megfontolt, langaléta férfi volt.

Mi hasznom volt belőle? Uralkodói képességeim, bikás,
vidám szívűrjeim engem magam is kivettek kortársaink
sorából. S mindhiába. Mivel az emberi tulajdonom
éppenséggel nem az ágynyugalom, hanem a szárnyaik-
és összekötözött lábuknál valamiként lefogott
libák képezték. Sorsom bővén hozott alattvalókat és áldozatot.

Csakhogy a Bandi tényleg eljátszotta, csúful, nékem is,
azt, mit az Árpád-házi hercegekből öelötte is már annyian;
ellenem fordult, és nem egyszer, és Dalmáciát (a tengerig)
kicsikarta, bekebelezte, megmurdelta. Leghíresebb
szembenállásunk volt, hogy pálcával kezemben (amely jogar
tonképp!), fegyvertelen slattyogtam táborába, megrázni legott:

„Meglátom, ki emel mocskos kezét királyi ivadéknak véreire?!
 ki maga is király.” – Mire ő: „Úgyszintén királyi fényivadéknak a sarja!” – Így horgadt ellenemre. Nem haboztam én; saját hű táboromba elvezettem, börtönbe suvasztva őt.
 Kisebb Nagy Istenükként, úgy imádtak! (Épp csak a zavaros sógorok ugatták azt, miszerint csellel fogattam el öcsém...)

Nem féltek, magyarik, hogy szájalmasan rövid ideig tartott csak epochánk? Nincsen kilencven év már énutánam, s az érzéki Carlorobert (hullámos hajú, szőke, kisportolt, egyszersmind párnahusu fiú-kurva) vitorlázik már Esztergomba be; sziciliai, *corleón* „nagyatyját” affektálva elétek mocsáros Pannóniánk téerein...

Vannak éveim addig még, míg elmegyek, s vissza bizony aligha kell jönnöm. – A Balkán felé fordulok.
 Saját hívem segíteni a nagyzsúpáni székbe, van eszem.
 De ám a „szerb királyi” címet felveendve jönnek csetnikek máris! III. Ince pápa intrikál, betesz. Erre Konstanciát veszem el, aki aragon, királyi és szelíd. Kíséri sok lovag.

Öcsém kevés lovag *sem*. Egy se! Nem is az, mármint: lovag.
 Velem versengve krajnai és isztriai némbertót hoz haza, kinek majd vége lesz. Soká, ám hön, csak bőszen addig is lenyúzza bőrötök. Vigasztal Prère Vidal, a trubadúr éneke: „Vagytok ti lököttek: / nyakatokba jókora / Gertrúd-igát venni nem restek.” Bánkotok hogy megszülhessen a robbanás.

Szakonyi Károly

Ezerkétszáz

Még ezerkétszáz, gondolta, és odaérek. A hó térdig ért, a fák jégpáncélba vont ágai rárajzolódtak a szürke égre. Tudta, hogy ezerkétszáz, sokszor lemérté már, de nyáron vagy a szép őszi időkben az a csaknem másfél kilométer mindig kellemes séta volt azt követően, hogy letért a köves útról. De hegynek föl a szűz hóban, az utat is csak sejtve a hótakaró alatt, kimerítő volt. A kocsit máskor is a falu szélső házánál hagyta, most pedig lehetetlen volt felhajtani a házig. A vastag szvetter és flaneling alatt, érezte, verejtékes a teste. Szeme könnyezett a hidegtől, egyre nehezebben és nehezebben tapodta a havat. Pedig sietnie kellett, mert egyre csökkent a délutáni tompa fény.

Üres volt a hegyoldal. Látott egy nyulat, ugrált a fák alól a szabad ég alá érve, megült egy pillanatra, mintha megérezte volt az embert, aztán futott tovább.

Ha megérkezem, gondolta a férfi, ledörzsölöm magam, pálinkát iszom, és aztán vele...

Ez felvillanyozta.

Látta a testét. Ahogy felhúzza dekáról a trikót és előredül barna bimbójú melle... És a csípője íve...

Beleszédült.

A férj megint külszolgálatban.

Megpihent egy percre, elővette a telefonját, hívta a számot. Hogy addig is a hangját...

Kicsengett, de nem vették fel. Pedig nem jelzett foglaltat.

Újra megpróbálta. Hosszan jelzett, aztán automatikusan kikapcsolt.

Riadalom szállta meg, sebesre fogta lépteit. Zihálva törte a havat.

Hát tényleg nem akarja?! Tényleg úgy érzi, hogy nem szabad tovább, hogy nem tehetik... Hogy nem mehet ez így tovább?!

Kutyák bújtak ki a kerítés alól, futottak elébe. A kutyák ismerték. Két német juhász.

Csaholva ugráltak rá, csaknem feldöntötték. Na, bolondok! Nyughassatok! Szaladtak előtte a házig.

A kapun félretolta a reteszt. Verte le bakancsáról a havat az ajtóban. Megpróbálta, nyitva volt. A két kutya nyugtalanul, de elült a küszöbnél. Tudták, meddig mehetnek.

Kezdett nagyon sötétedni. És fény sehol. Kiáltott vidáman, szívdobogva, ahogy mindig.

Csend. Csend és csend.

Ismerte a járást, ment a szobába.

Hahóóó! A hangja megremegett. Túlzottan is vidáman, de szorongva kiáltotta újra. Hahóóó! Itt vagyok! Megint megtettem az ezerkétszáz lépést! Ami mindig hozzád vezet! Ha tudnád, mekkora a hó! Ezerkétszáz a térdig érő hóban! De most végre itt!...

Semmi nesz. Valamit megérezett. Valami bajt. De még elhessentette.

Aztán meglátta.

A kanapén feküdt, féloldalasan, egyik keze a padlót érte. Szép volt az arca, a kibomlott haja, a karcsú teste, ahogy mozdulatlanul...

Kifutott a vér a fejéből. Megbénította a látvány.

Hát mégsem csak fenyegetődzött?! Hát mégsem?!...

A kutyák kinn elkezdtek nyüszíteni. Kaparták az ajtót.

Már egészen sötét volt.

A mondén világ festője, avagy magyar gróf a 111-es cellában

Gróf Batthyány Gyula művészete

„Nem csak egy ízlés, nem pusztán egyetlen legitim értékítélet létezik. Az igazi műértő tudja, hogy a művészet nem egyetlen pályán futó verseny, hogy nem kérhetjük számon minden alkotótól ugyanazokat a normákat. Mert nem csak a konstruktív formaképzés és a redukció vezet a kvalitáshoz és nem csupán a tiszta, csendes hang, a plebejus puritanizmus, az önsanyargatásig fokozott művészi elhivatottság szülhet értéket. Batthyány Gyula nem Derkovits és nem Kassák. Mint ahogy Szerb Antal *Utas és holdvilága* vagy Márai *A gyertyák csonkig égnek* című regénye sem mérhető József Attila *Ódájához*. Ahogy az irodalomban és a zenében, úgy a festészetben is vannak eltérő műfajok, különböző stílusok, melyekben – egymástól függetlenül, egymással párhuzamosan – létezhetnek megbecsülést érdemlő értékek. Sargent, Boldini, Lempicka, Foujita, vagy éppen László Fülöp művei akkor is csodálatra méltóak, ha nem drámai megrendülést, hanem érzéki látványélményt és önfeledt örömet okoznak. Lám, a késői, figurális Picabiák, melyekre oly könnyű volna rásütni a giccs címkéjét, megkérdőjelezhetetlen gyűjteményekben jelennek meg, átértelmezve, új megvilágításban. Mert nem csupán egyetlen toplista van.” A Népszabadság Könyvek a nagy sikerű *Aba-Novák Vilmos*-album kiadása után megkérdezte Kieselbach Tamást, hogy e sorozatban kié legyen a második kötet. Korunk egyik legnagyobb tudású-felkészültségű műtörténésze és galériása azonnal Gróf Batthyány Gyulát javasolta. 2007-ben megjelent ez a pazar album, melynek előszavából idéztük Kieselbachot. Szentenciózus erővel foglalja össze kortársi elbizakodottságunk minden rákfenéjét. (...)

Így aztán nem csodálkozhatunk, ha Batthyány Gyula nem fog kanonizálódni a XX. századi modern magyar festészetben. Legföljebb kuriózzummá szelídül. De ez sem baj. Nyugat-Európában a minden eddigittől eltérő a nyerő. Ha van olyan egyáltalán, amit az ember még nem csinált meg, amióta a világ világ. Mert újat mondani a legnehezebb. Már az ókori görögök óta is szinte lehetetlen. Fanyalogni lehet, mert valóban. Nagy művek csak présben jöhetnek létre, melyet okozhat empirikus nyomás éppúgy, mint az önkínzás, vagy az Isten általi kiválasztottság az örökös szenvedésre. Batthyány Gyula föltétlenül alámerült a pokolba. Lehet, hogy mindössze egyszer. De tudják a dudát fújni.

Molnos Péter írja a reprezentatív album tanulmányait, melyekből mindent megtudunk a gróf életéről, hányattatásairól. Persze hogy mondén életet is élt, s aztán mindezt leképezte a művészet nyelvére. Akárcsak Marcel Proust, aki meg- és megélhette a szalonok léha életét, majd bezárkózott és jellegzetesen kusza soraival behalt, hogy megtalálja *Az eltűnt idő nyomát*. Mert később már szükségtelen nekivágni annak, amiről mindent tudunk. Az élmény művészetté transzformálódik. Kieselbach Tamás minden általa kiadott albumban és katalógusban igyekszik úgy szerkeszteni, hogy nem föltétlenül kronológiát

követ, hanem keresi a festők közötti metafizikai rokonságot, legyen az nagyon távoli, alig érezhető akár. Miután Batthyány Gyula Vaszary-tanítvány volt, máris ott dereng elomló színekavalkádjával a mester *Batthyány Ilona grófnő portréja* című alkotása 1905-ből. A másik oldalon, már-már fekete-fehér kép, *Andrássy Katalin grófnő portréja* 1910 körül, Batthyány Gyula festménye, mely megelőlegezi monokrómjával a XX. század végi fotó, illetve hiperrealizmust. A kép szinte „csupasz”. Semmi nem emlékeztet Vaszary kolorithullámzására. Kezd kialakulni a saját nyelv, melyhez hasonlót nemcsak Magyarországon, de sehol a világon nem érzékelhetünk. Bár analógiákat fogunk keresni, egyes részletek átszivárognak ismeretlen csatornákon más festőktől Batthyány képeire, de mindez isteni érintésre, öntudatlanul. Vaszary János még egy villanásnyira megjelenik az *Autóban* című Batthyány-képen 1930 tájáról. Az ülésen arisztokratikus hölgy, mellette a férfi félig lecsúszva, cilindere szemére csúszik, lehet, hogy a lumpolástól elbóbiskolt kissé. Az autó ablakából látni a nagyváros fényeit. Vaszary János *Morfinista* és *Városi világítás* című, 1930-ban készült képein fénytölcsérek vágnak maguknak utat a szobákban heverő félvilági hölgyekre. Batthyány festményén, a jobb felső sarokban látjuk szinte ugyanezt, de itt a tölcsért formázó fénykévek több irányból is keresztezik egymást. Vaszary *Álarcosbál* című, 1907-ben festett, fergeteges mozgáskompozíciójú koloritja jóval harsányabb, mint Batthyány egy évvel korábbi *Bál* című képén. Egy dologban hasonlít: a ruhák barokkosan kavargó pompájában Vaszaryhoz, és amiben különbözik, és későbbi képein is föltűnik: az a *tobzódás*. A túlzásúfoltság. Hatalmas embertömeg. Amikor az individuumok, akárcsak egy tüntetésen, a mondén világban is hatalmas masszává állnak össze, és akkor már mindegy a származás és a szándék, óhatatlanul létrejön a *tömeg*. Melynek állaga úgy változik, ahogyan a hangulat, vagy tüntetésen a gyűjtő beszédek hipnózisa. 1913 körül járunk, amikor gróf Batthyány Gyula megfesti egyik emblemikus képét, mely egy kicsit más, nem annyira őt magát jelenti, kilép addigi megoldásai közül, és ha sokáig nézzük *Tobzódás* című képét, mintha Botticelli *Primaverája* köddelne föl a valódi felejtésből. A különbség annyi, hogy Batthyány égboltja fekete, figurái ijesztgetni akaró mesebeli szörnyecskek, míg Botticelli *Tavaszában* a reneszánsz legletisztultabb alakjait találjuk. Ami mindkét festményen egy, az az ecsettel való *rajzolás* éles konturizálása. Batthyány Gyula túllép még a barokkon is, és eljut a *Törökösen* című képig, mely alcímében már jelzi: *Rokokó dámák*. Kísértetiesen hasonló itt is az ecsetkezelés, mint a *Tobzódás* esetében. Mintha maga Antoine Watteau lépné át a huszadik század küszöbét, mintha ő vezette volna a gróf kezét, hogy növények és emberek rokokós hullámzása létrejöhessen az *Este a korzón* című képén, 1912 körüli időkből. A francia mester már régen elengedi Batthyány kezét, amikor a rokokóba hajló két kép megszületik, 1928-ból *A Napkirály udvara*, s ugyanebből az évből a *Francia színház*, ahol is Molière is ott bújhat valahol, a színpadon vagy az oldalpáholyban, vagy éppen csak a fejük búbját hátulról mutató figurák között. Leghatalmasabb víziója, mely a *tobzódás* igazi eszkalációja, egy templombelső, ahol annyi ember zsúfolódik össze, ami fizikai képtelenség. Élöl még kivehetőek az arcok, aztán hömpölyög, kigyózik apró pontokból, s a főhajó előterében fölnagyul. Kékekkel megtört barnás monokróm. 1926 körül keletkezett képe címe: *Savonarola*. Nem tudni, hol járunk épp, Firenze éppúgy lehet, mint bármely itáliai város, és

látni való, hogy ez a templom nem a *Santa Croce*, de nem emlékeztet a *Santa Maria del Fioré*ra sem. Egyet azonban mindenképpen jelez. A tisztán krisztusi Savonarola poklot teremt a templomból, pedig nincs itt szó másról, mint Isten hiátusáról. Mert ahol nincs jelen az Isten, ott szabadulnak el a félelmek és indulatok, az a pokol, sátánná maguk az eladdig tisztességes emberek válnak.

Lehet, hogy a festő legérdekesebb korszakának azt a különös burjánzását tartjuk, amikor is gróf Batthyány Gyula szörnyetegeket kezd festeni – idetartozik a *Savonarola* is –, akár a „rokon” Picabiánál, ahol a román kori katalán festészet távoli hatása tapintható. Francisco de Goya már-már közszájon forgó aforizmája így szól, szerintünk nem alapos fordításban: „Az ész álma szörnyeket teremt.” Van, ahol szül. Közben a nagy spanyol ezt sokkal egyszerűbben, és így aztán axiomatikusán így írta le: „Ha alszik az értelem, előjönnek a szörnyek.” Vajon Batthyány Gyula értelme aludt, amikor elővárásolta szörnyeit? Vagy éppen azt tette, mint minden *igazi* alkotó: a semmire koncentrált. És így jöttek elő a saját démonjai. A *kupleráj*, 1920-ból elképesztő módon vetíti előre Fellini *Satyricon* című hátborzongató filmlátomását. Batthyánynál hatalmas szekrények tárva-nyitva, szürrealisztikusan megnőtt polcai egy-egy szobát vizionálnak, ahol olyan orgia folyik, mint a Fellini-film emlékezetes jeleneteiben. Bár ott néha rá kellett nyitni az ajtót az üzekedőkre. Akik várnak, hogy a gróf képén bejussanak az örömök néhol függönnyel takart polcainak mélyére, nyúl-elefánt-krokodil-madárfejű férfilények, kéjtől eltorzult, de ennek ellenére elegánsan öltözött mutánsok kivárvák a sorukat. Urak, akik a pokolban is urak, és ím, láthatjuk, kivetkőznek minden emberi mivoltukból. Analógia is lehetne evvel a művével George Grosz *Temetés* című apokaliptikus képe. Tűzvörös ablakok, s az utcán hatalmas koporsót visz a tömeg, torzult – amilyen XX. századunk volt – arcokkal, némi kaján öröm is sugárzik a nagy vircsaftban, senkit nem lep meg, hogy a koporsón keresztben ül egy csontváz, üvegpalackból dönti csonttorkába a szeszt. A temetés általános tébolyban csúcsosodik ki, és mézsárlásba torkollik. James Ensor már nem e világi maszkjaiig mégsem jut el Batthyány Gyula. Talán azért, mert ő maga írja: „Az arisztokratának mindig s mindenben a szépséget kell szolgálnia.” Pedig a *Forradalom* (1789) 1929-ből úgy ábrázolja a nagy francia forradalmat, ahogyan a jóézésű emberek: nem tapsolnak neki. Nem boldogítja őket. Mert közönséges genocídium volt többek közt, ahol az áldozatok franciák, bűnük annyi, hogy legtöbben arisztokraták voltak. Hieronymus Bosch *Keresztvitel* című képe reinkarnálódik Batthyánynál. Bosch festményén ensor-i arcok viczorognak, a kép teli gyűlölettel, megvetéssel. Csak három arc marad tiszta, gyűlöletmentes és részvétellel teli azok iránt, akik „nem tudják, hogy mit cselekszenek”. Maga Jézus Krisztus, az állítólagos Veronika, akinek kifeszített kendőjén megismétlődik Krisztus arca. Valójában nem hihetjük, hogy a Megváltó arcának verítékét kendőjével fölfogó asszony nevé tudta valaki abban a nagy kavarodásban. Hallottunk kutatásokról, melyek a *tiszta kép* latin eredetét tartják valószerűnek. Krisztus arcán az Atya fájdalma. Batthyány *Forradalom* című képén az arcok fölveszik a versenyt Boschéival, erősebb koloritjának is köszönhetőleg. Itt is *egy* arc azért tiszta marad, szőke hajú, kék arcú női fej, egy kinyújtott karón billegve. Bizonyára a királynée a fej, azé, aki semmiről sem tehetett. De őt sem kímélték. Marie Antoinette, Mária Terézia leánya idegen országban gyilkoltatott meg, bűn nélkül. Vajon mit szolt az arisztokrata Batthyány Gyula, hogy Párizsban, ahol talán a legtöbb embert – nőt, gyermeket is – vittek

a guillotine alá, a *Place de la Concorde*, vagyis az Egyetértés tere nevet viseli? Amilyen finom úr volt, nyilván megbocsátotta. Képtelen volt durvulni. A szintén nemesi származék, kosztolányi és felsőlehotai Kosztolányi Dezsővel vallhatta a *Szeptemberi áhítat* című posztumuszként megjelent verséből ezeket a sorokat: „Jaj, minden oly szép, még a csúnya is, / a fájdalom, a koldus gúnya is, / jaj, hadd mutassam e kis templomot, / mely déli tűzben csöndesen lobog. / Imádkozó lány, száján néma sóhaj, / mint mélyen-alvó, ferde szemgolyóval, / vakok mereszti égre szemüket, / Isten felé fülel egy agg süket.” Néha ilyen áhítatot árasztanak a gróf képei, melyek mindenképp túlmutatnak a puszta dekorativitáson.

Tájképei, akár csendéletei, meghökkentőek. Virágcsokrai tulajdonképpen föllehetetlenek, menjünk akármilyen arborétumba is! Két, itt az albumban mutatott tájképe is megfeszíthetetlen, mégis vonzó, hajlékony, kedvünk lenne valamelyik hajlatában megpihenni. Emil Nolde, a velencei Galleria d'Arte Moderna-ban található *Virágoskertjéből* is elcsenhetett egy virtuális kéz valamilyen faszterű képződményt, és elültethette Batthyány Vörös *tájképébe*, melyet 1937-ben festett. De analógiaként idevehetjük Séraphine Luis *Fa a Paradicsomban* című képét 1929-ből. Ez a festmény eksztatikus állapotú, míg a grófé lágyabb, mondhatnánk „gömbölyűbb”.

Gróf Batthyány Gyula sajátos festészeti art decójába beleoltja az olasz barokk naturalizáló korszakát. Caravaggiót – itt tekintsünk el a fény-árnyék egész Európára ható megoldásaitól – éppúgy megemlíthetjük, mint barátját, Gentileschit. Orazio leányának kegyetlen naturalizmusáig azonban Batthyány Gyula sohasem jut el, ahhoz túlságosan érzékeny és finom. Artemisia Gentileschi 1620 körül festett képén úgy nyiszálja Judit Holofermész nyakát, méghozzá szakszerűen, oldalról – ott fut a vaskos verőér –, mintha mindennapi tevékenysége volna. Alaposan el is tartja magától áldozatát, partnere szintén nő, aki segít a lefogásban. A látvány nem zavarja Juditot, sokkal inkább tart attól, hogy ruhája vértől lesz izamos. Még az 1920-as években festett *Szent Sebestyéne* sem éri el Artemisia szenttelen naturalizmusát. Pedig ez az egyik legkülönösebb, legelgondolkodtatóbb Batthyány-kép. Hosszú, vörös hajú, térdelő alak, mely kitölti az egész képet, vastag szájával, gömbölydedebb formáival leginkább egy leamortizált Rákóczi téri prostituálthoz hasonlít, mintsem egy vértanú szenthez. Itt naturalizál igazán Batthyány. Ezzel együtt ez a Sebestyén a maga tökéletes agyonnyilazottságában, lemeztelenítve, pici hímvevőjét és herezacskóját mutatva a durván megalázó ártatlanság szimbólumává emelkedik. Az évenkénti Andrassy úti meleg-fölvonuláson akár óriási fatáblára fölkasírozva diadalmasan lehetne fölmutatni. Mennyire más ez a kép, mint Paizs Goebel Jenő *Szent Sebestyéne*, 1927-ből. Önarckép is egyben. Önmagát nyilaztatja halálra a művész, de még *előtte* van a nyílzápornak, karjait feje fölé kötözték, fején glória. Ágyékkötővel takart meztelen teste teljes kitarukozása a gyöngé férfialaknak. Paizs Goebel, ha öntudatlanul is, szintén visszanyúlt az olasz barokkhoz, mely a naturalizáláson túl tud klasszicizálni is. Paizs Goebel Sebestyéne inkább Domenichinót idézi, mint Guido Renit. A modern magyar festészet Szent Sebestyénei görcsösebbek, mint gróf Batthyányé vagy Paizs Goebel Jenőé. Míg a többiek agyonnyilazott szentje abszolút XX. századi, addig a két nevezett festő akár lehetne az olasz barokk két ágának reinkarnációja is.

Henri Matisse is föltűnik Vörös *harmónia* című képével az Ermitázsból, valami megmagyarázhatatlan erővonalakon keresztül, és megérkezik Batthy-

ány Gyulához, aki nagyon hasonlatos képet fest. *Háremben* című képe mindössze kb. egy évre rá készült, a pirosnak több árnyalatával, mint amilyen a Matisse-kép. A képen meztelen, nyúlánk nőalak, hatalmas fejdísz viselő néger figurákkal. (Batthyány Gyula négerei antropológiailag majdnem hibátlanok, karcsúak és gyönyörűek, nyakuk, főleg a nőké, finom hajlásukkal az átlagemberénél jóval hosszabb.) A *Háremben* című kép az igazi Batthyány-féle dekorativitás. A falak festése, mintái, a szövetek színgazdag – lám, újra a már emlegetett szó – tobzódása Matisse-nál is megfigyelhető. A francia fauves vezéralakjának vörös enteriőrjében szecesszionáló minták jelennek meg, csak Matisse-ra emlékeztető faág- és virágmintákban. Mégsem merné senki pusztá dekoratőrnek nevezni a XX. század egyik legnagyobb festőjét! Gróf Batthyány Gyula valóban dekorál, néhol dekoratív, de ebből a térből kiemeli az a fogalom, amely manapság olyannyira fölhígult, hogy szinte mindenre használjuk. Ez a fogalom egyetlen szó, egyetlen szent szó, annak, akinek megmaradt az emberi hivatások közül a legszentebbnek: *művészet*. És ha már művészet, jelöljük ki helyét a XX. századi modern magyar festészetben. Gulácsy Lajos egyik kis-esszéjében felsorolja a modernizmust legkorábban érzékeltető preraffaeliták közül az öt legnagyobbat, és tudunkra adja, ami szinte kiböki a szemünket, hogy a reneszánsz óriásai mint mesterek sokkal jelentősebbek mindnyájuknál, de a preraffaeliták – melléjük még odaveszi Gauguint is – *bensőségesebben* esszenciálnak, és ebben az értelemben néhol meghaladják a mesteróriásokat. Valahogy így tud gróf Batthyány Gyula érdekesebb, izgalmasabb lenni művészetével néhány nagyobb kvalitású kortársánál. A Gulácsy-albumban megjelenő tanulmány szerzője, Marosvölgyi Gábor megjegyzi Gulácsy-tanulmányában, hogy a preraffaeliták „műveiknek artisztikusan romantikus szemlélete, a nő eszményítése, a transzcendencia iránti fogékonyságuk a századfordulón majd a szecessziós törekvésekben reinkarnálódnak”. Vagyis megelőzték korukat. Ha a spanyol barokk mestereit soroljuk, Velázquezzel kezdjük és folytatjuk Riberrával, Murillóval, és befejezzük Zurbaránnal. Jó esetben megemlítődik még Cano, Ribalta, esetleg még Luis Tristán. A manierizmus és a kora barokk határáan egyensúlyozó görög-spanyol zseni, El Greco, akár nálunk Batthyány, amolyan majdnem-dekoratőr jelleggel valahogy mindig hátrébb csúszik. Pedig ha valaki egyedi, azonnal fölismerhető, alakjainak furcsa gótikájában századokra előremutató művész, az éppen El Greco. Olyan, majdnem szabályos geometriájú báránnyelvények vannak, amelyek bevezethetik az egyetemes festészetet – több évszázad távolából – a kubizmusba! A XX. században két festőnél reinkarnálódott El Greco. Az École de Paris egyik vezéralakjában, Amadeo Modiglianiban – gondoljunk csak gótikusan megnyúlt arcaira! –, a másik éppen Batthyány Gyulában, akinek barokkosan öltöztetett alakjait nyújtotta gótikussá. 1610–1614 között festette El Greco a *Laokoón* című képét, melyet Washingtonban találunk, a National Gallery of Artban. Ha hirtelen ránézünk a festményre, nem fölkészülve a látványra – persze reprodukcióban –, és valaki belénk magyarázná, hogy ez nem más, mint gróf Batthyány Gyula eleddig lappangó képe, talán el is hinnénk. Nem Modigliani és Batthyány nyúltak vissza El Grecóhoz, hanem ő maga, Domenikos Theotokopoulos teremtette meg kései „leszármazottait”.

Ahogy Marcel Proust elhallgatott örökre, miután befejezte a befejezhetetlent, vagyis az *À la recherche du temps perdu*-t, a *nouveau roman* manifesztumát,

maga a halál vetett véget a folytatásnak. Gróf Batthyány Gyula esetében, aki bele-szaladt az ötvenes évek legsötétebb korszakába, hasonló sors jutott. Csakhogy az önként vállalt művészi rabság – gondolhatunk most a nagy cseh költőre, Vladimír Holanra is – fényévnyi távolságra van attól a fogságtól, ami a „nagy fekete autóval” kezdődik, jobb esetben börtöncellában végződik, másnál munkaszolgálatban, megint másoknál Recsk tárja hatalmasra kapuit és befelé tessékeli a rendszernek nem tetsző emberek tömegeit, köztük grótot, bárót, munkást és parasztot, költőt és papot is. Pedig a háború már réges-régen véget ért. Molnos Péter így ír: „A fennmaradt iratokból kiderül, hogy Batthyány Gyula elítélése szintisztán politikai megrendelésre történt. Meghurcoltatása grófi származásának következménye volt, annak ellenére, hogy a negyvenes években – a magyar arisztokrácia döntő többségéhez hasonlóan – angolbarát és náciellenes volt, s hogy az 1945 után mindenét elvesztő, egykori lakójánál meghúzódó, kegyelemkenyéren élő gróf sztoikus nyugalommal viselte sorsát. Állást nem kapott, még éjjeliőrnek sem vették fel a lerombolt kastélyának helyére épülő ÁVH-s bútorraktárba. Bűne múltja volt, melyet az Államvédelmi Hatóság és a Budapesti Ügyészség a következő mondatokkal foglalt össze és illesztett a vád szövegébe: »Batthyány Gyula pártonkívüli, képzett, politikailag megbízhatatlan, a népi demokráciával szemben ellenséges osztályhelyzetű és beállítottságú. A múltban gróf volt – *sic! megj. tőlem, K. Zs. –*, nővére hercegnő. Mind ő, mind pedig rokoni és baráti kapcsolatai a volt uralkodó osztály, a 'felső tízezer' tagjaiból kerültek ki. A múltban évi 40-50 000 pengő jövedelme volt.«” Nehéz szóhoz jutni. Molnos bemutatja a gépiratos dokumentumokat, fotókat az idősödő grófról, akiről még megjegyzi: „Batthyány Gyula börtönben töltött éveiről ma még szinte semmit sem tudunk. Néhány fennmaradt grafika tanúsága szerint Márianosztrán is rajzolt, műveinek stílusán és témavilágán nem hagyott látható nyomot a börtönélet traumája.” Vajon miért nem? Transzcendens válasz létezik csak. Mert egyesült már nagyon régen a Szentlélekkel, és így közvetlen kapcsolatban volt Istennel. Ez persze nem jelent semmit, ami a művészetet illeti, hisz kevés művész „szent”, erkölcsi-morális teremtmény. De amitől ember maradt, ugyanolyan, mint amilyen azelőtt volt, igenis sokat jelent az isteni összeköttetés. Ebben az országban még az 1848–49-es forradalom és szabadságharc felelős magyar miniszterelnökének dédunokája sem úszhatta meg az Istentől, embertől elrugaszkodott kommunista hatalom vitustáncát. Gróf Batthyány Lajos – mauzóleumát negyedszázada kirabolták és meggyalázták; feleségének, gróf Zichy Antóniának nyakékét is letépték a tetemről, és még a kis Lea játékait is szétszórták a kitűnően megvilágított sírban – mártíromságát örökké jelző örökmécsesénél, ha gyertyát gyújtunk, gondoljunk Batthyány Gyulára is, ne a grófra, de az igenis kvalitásos, nagy művészre, aki egyedülálló a modern magyar piktúrában. És nézzük hosszan a 2007-ből származó fotót ebben a kiváló albumban, melyen fehér cellaajtó világít, fölötte a bűvös szám, ahol Batthyány Gyula raboskodott. A 111-es.

Az album legmeggrázóbb lapján, a 208-as oldalon, mintha csak úgy oda-ejtette volna valaki, sötétülő apróhirdetés: „BATTHYÁNY GYULA, a kitűnő festőművész és illusztrátor 71 éves korában meghalt. Ma délelőtt temették a farkasréti temetőben.” Nevét valaki tollal húzta alá. Már szabadlábbon érte a halál Budapestén, 1959. január 4-én. Az elveszett Magyarország festőjét.

Koppány Zsolt

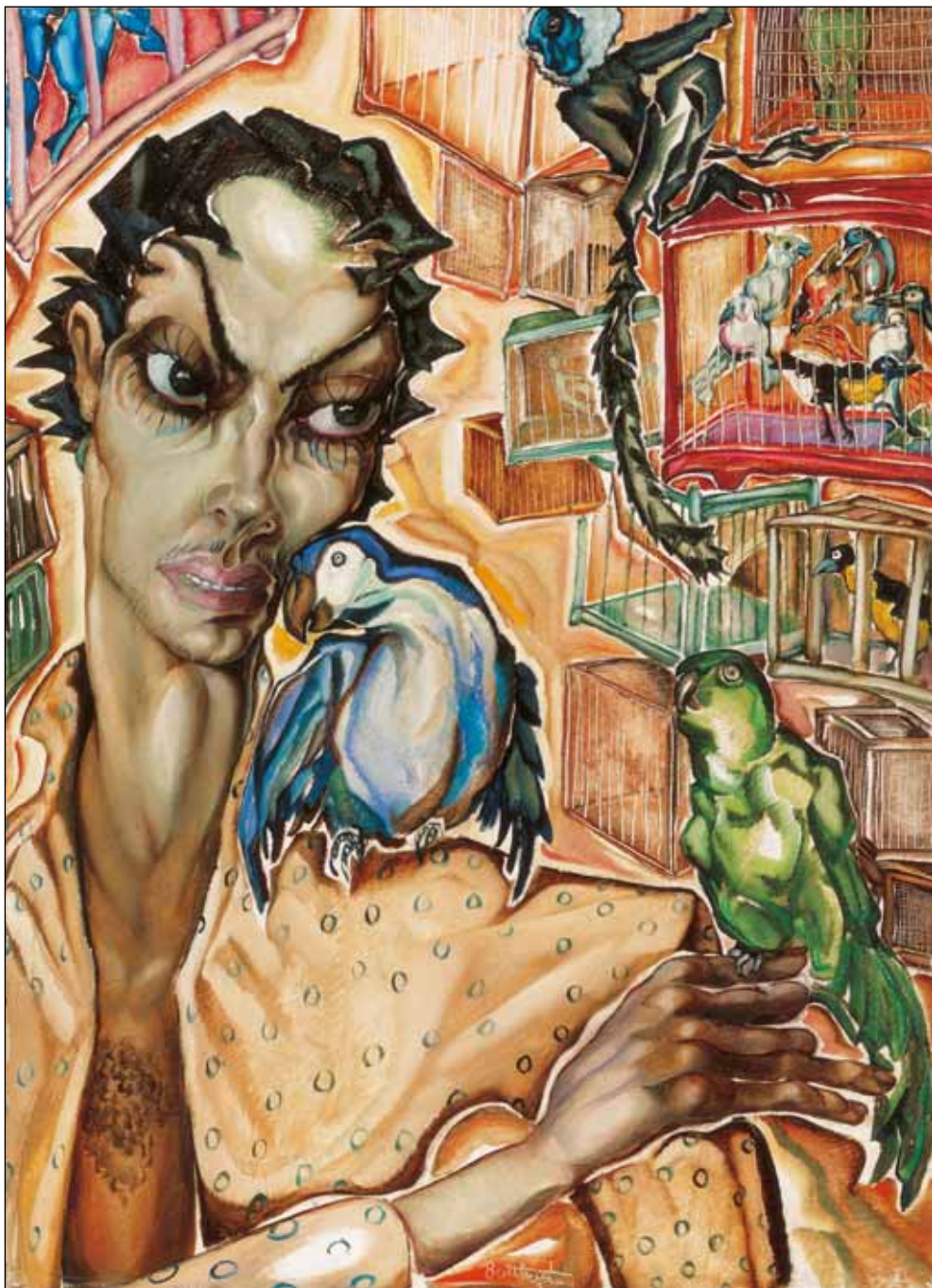

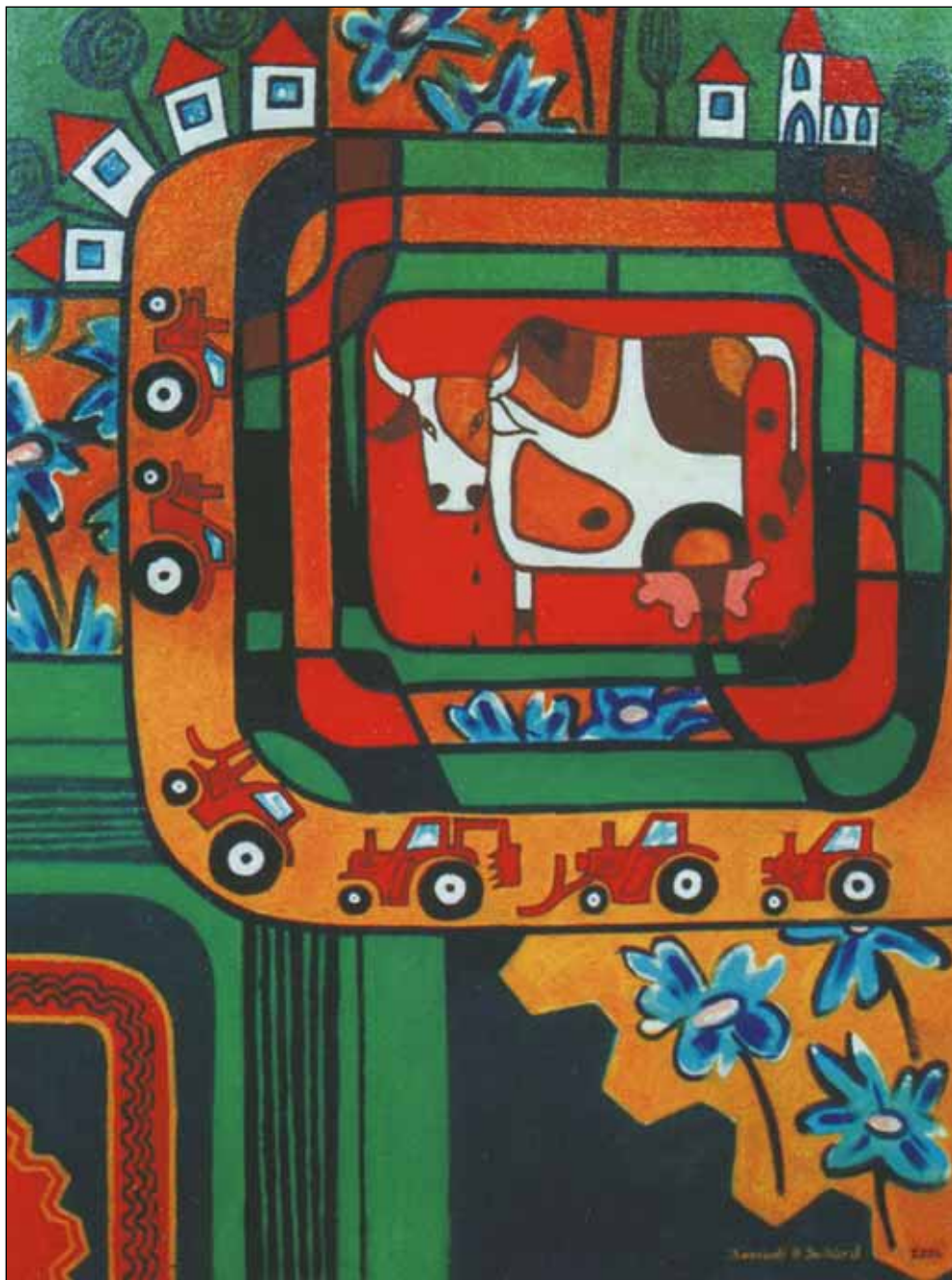
KALAPOS NŐK

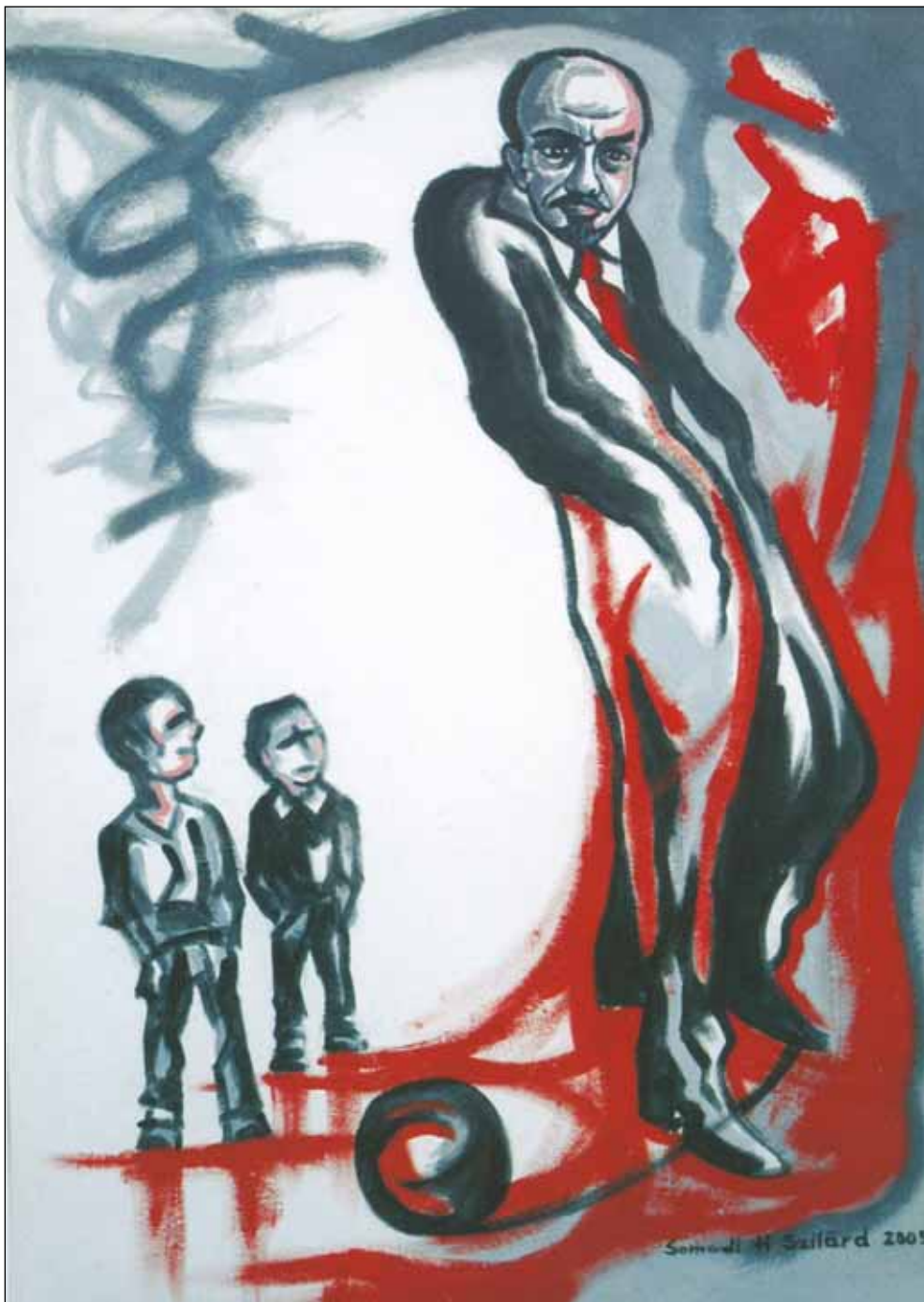
ELŐKELŐ HÖLGYEK

MADÁRKERESKEDŐ MADEIRA SZIGETÉN

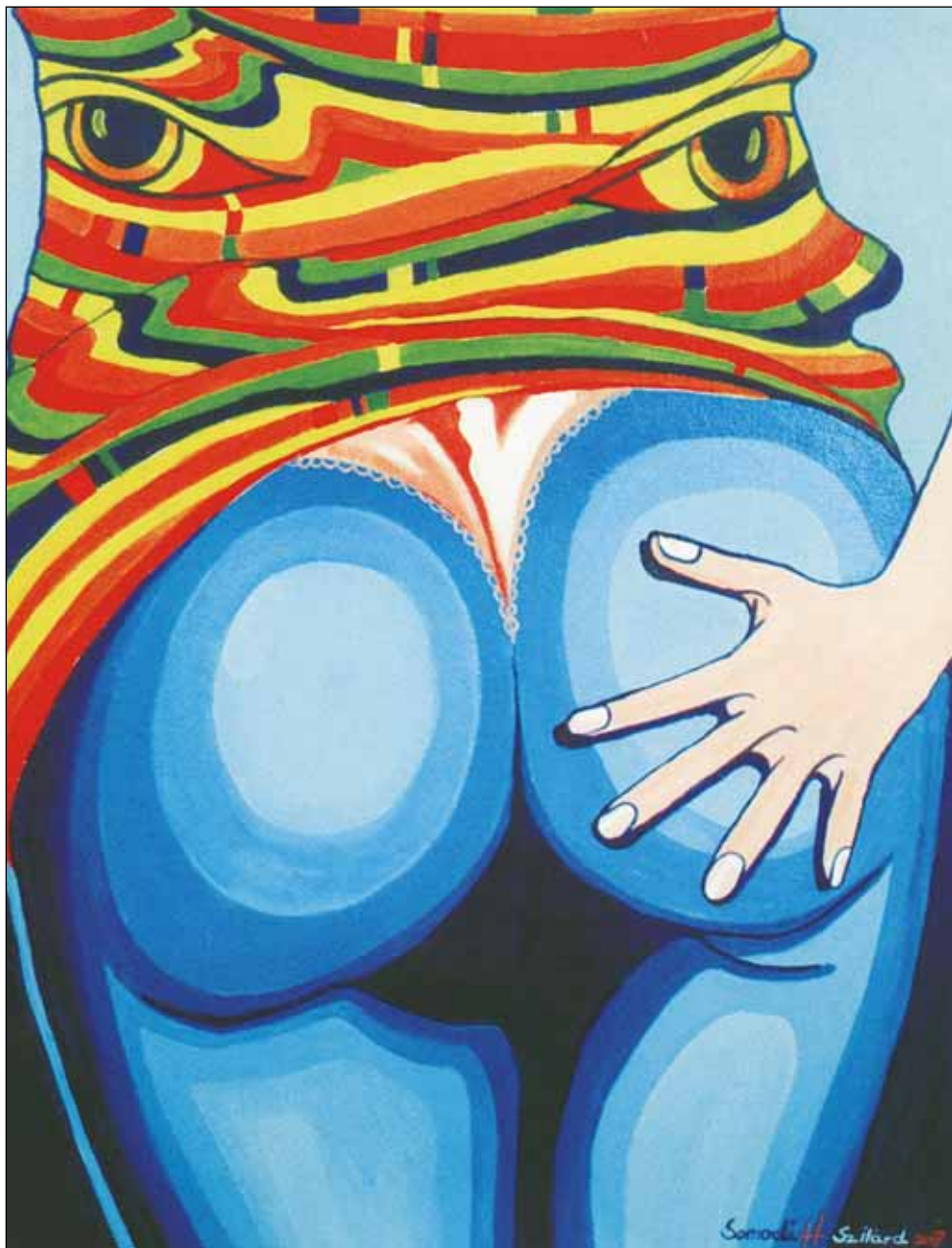
A TEHÉN CSAK EGY ÁLLAT, DE A TRAKTOR AZ TUDOMÁNY

LENIN VISSZAGURÍTTJA A LABDÁT A GYEREKEKNEK,
DE KÖZÉJÜK IS LÖVETHETETT VOLNA

NAGYMAMÁM, KRASZNAHORKAI JÁNOSNÉ
AZ UTCÁN ÖSSZEFUT SOPHIA LORENNEL

A POÉNOKBÓL KIFOGYTUNK, NEKILÁTTUNK HÁT A SZEXNEK

Se az, amit gondolok

(Somodi H. Szilárd képeihez)

Se című albumának (pontosabban: *Se vonal se szín se ritmus se az amit gondolok* – de ebből kiemelendő a „se”) bevezetőjében Somodi H. Szilárd azt írja: visszatérő témái „szélsőséges emberi megnyilatkozások”. Ráadásul „néhány képet néhányan talán durvának mondanak, de valójában nem a kép durva, hanem az élet, mi a képet ihlette”. Ehhez kép/est az elemző többnyire derűs képeket lát. Szólhatnak bármily mocskoról (istenné vált médiáról /*Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma!*; halálról /*Sok szép halott állat!*; az erkölcs és/vagy a gondolkodás csődjéről – azaz általános elbutulásunkról – /*Nő kozmetikusnál!* stb.) a legtöbb *éltszeretetet*, élet-igenlést sugároz. (Úgyhogy a cím tagadószavát is kicserélnék erre: De!)

Csak nem harmónia? *De*, úgy érezzük, az – még a szemkápráztatónak szánt, ríktó és diszharmonikus színek kompozíciók ellenére is. Hiába a „kellemetlen” hozzávalók (valóban vörös vörösek, női szájából vonagló mérges kígyónyelvek, „kitett” nemi szervek, körmök, kések és lángoló frizurák) ezek a képek nem idegenítenek el „kellemetlen” témáiktól. Nem az undor által (pedig az erős habarcs!) döbbentenek meg minket, nem émelyítve hívják fel figyelmünket az élet ún. „durvaságaira”. Nem eltakart szemmel, s csak néha-néha odapillantva kell figyelni őket. A *Sok szép halott állat* virágzó belsőségeitől nem fordul fel a gyomrunk – ahogy Rembrandt *Mészárszékén* sem. (Érdekes: Chaïm Soutine *Mészárszékén* inkább – de ennek így kell lennie, ha egy expresszionista meg egy belgyógyász találkozik a boncasztalon...) Somodi H. Szilárd csúnya dolgokat fest, de a *humor* szépségével – ahol elemző arra a *szép* humorra gondol, amire Örkény tanított meg minket, s ami – nevezze akár *groteszknek*, akár bármi másnak – minél metszőbb, annál inkább hordozza az *öröm* kódját. Mert minél élesebb, minél kifacsartabb(nak *tűnik*), annál emberibb. Minél természetellenesebb (első hallásra), annál természetesebb. (Ahogy a *természet* általában – mondanánk. S az *emberi* természet is, persze.)

A humorral (együtt) élni nagyon nehéz: vagy nagyon világosnak kell lennie, vagy nagyon elrajzoltnak, avagy: ahogy a gyönyörben, úgy a humorban sincs középút. Somodi H.(umora): hol nagyon világos, hol nagyon elrajzolt – tehát mindenképp, mindenkor *hatásos*. Erre ő, úgymond: *fogékony*. (A képeket kísérelő szövegeiből: bevezetőből, elő-utó-közbeszavakból, kis kommentekből, idézetekből; pláne a műcímekből is ez olvasható ki egyébként.)

Elemző kedvencei: *A tehén csak egy állat, de a traktor az tudomány*. A képen serény kis piros ún. „mezőgazdasági munkagépek” (amiket – tudjuk meg a bájosan hülye tévéreklámból – Aparhanton már a neten rendelik a derék magyar, „kunfajta nagyszemű” parasztlegények) sormintáznak egy mélabúsan elől-hátul potyogtató, bamba páros ujjú patást, aki szegény azt se tudja, hol van Aparhant, ráadásul bőrének mintázata se EU-konform. Ellenben ő igazán „kínzottja sok-sok méla vágynak”. (Elemző tudja, hogy Aparhant nem a Hortobágyon van – nem ezért idézte Adyt...)

Aztán: *Nagymamám, Krasznahorkai Jánosné az utcán összefut Sophia Lorennel.* Jó cím, pimasz cím, jó pimasz kép: az indiántakaró-színű háttérből piros keretben emelkedik ki a *történet* (mert egy bravúros kis novella ez!), a két öreg hölgy találkozása. A nagymama szerény egybefekete, de egyetlen ünneplő „nagymama-ruhában”, ridiküllel, vastag keretes okulárral, kissé duzzadt vádlival (vagyis körülbelül úgy, amilyenek nagymamáinkat látni szoktuk), az olasz díva meg felvarrott arccal („rúzsba kötve”), a róla elnevezett divatos szemüvegben, kissé elvirágozott mellbimbót láttatni engedő cseresznyemintás, idegesítően neonzöld miniruhában (lába közt határozottan meghúzva az Y). Elég ramatyul néz ki, szegény (pedig az ő neve „bölcösséget” jelent, a Jánosné meg csak annyit, hogy „János neje”), viszont kedvesen mosolyog. Bájosan groteszk jelenet – de végeredményben két Ember „jó pillanatát” ábrázolja. Kérdezhetnénk megint: akkor hát Somodi *kigúnyolja* a sztárt? A természetest meg a mesterkélte hozza össze? Lehet, de sokkal fontosabb a kép alaphangulata: a *derű*. A két nő, mint ravasz csitrik, sutyorogva dugják össze a fejüket: mintha csak „arról a fiúról a kettő bé-ből” pletykálnának.

Szintén kedvenc a *Lenin visszarúgja a labdát a gyerekeknek, de közējük is lövethetett volna.* Ugye, itt megint ún. „rossz érzés”-nek kéne támadni. Lenin, a nagy, a monstrum, a kommunizmus lomha rinocérosza mindjárt sóval szórja fel a játszóteret, a két málcsikot meg bányába küldi. Jaj, de gonosz, hőkölünk, és jaj, de szörnyű volt ez a huszadik század! Az volt, persze – de nem ezen a képen. Ezen a faroston (Somodi legtöbbször arra dolgozik, akrillal) a „szimbirszki Zidane” (még a kopaszságuk is közös!) lazán, bokából pöccinti vissza a két kis klambónak a grundon a pettyest; előre néz, de közben balra húz (igen, erre a pimasz cselre az utóbbi években csak Zidane, esetleg Totti, meg egyes brazil -inhók voltak képesek): nincs itt diktátor, kérem, csak labdazsonglór. Ennek a képnek legfeljebb annyi köze van a vérhez, mint *Reinhard (!) Marx* münchen-freisingi érsek *A tőke* című könyvének, amelyet épp a minap nyújtottak át szeretettel XVI. Benedek pápának. És az ember ezt is örömmel hallja.

A poénokból kifogytunk, nekiláttunk hát a szexnek című képen egy hatalmas kék segg néz vissza ránk – a szó szoros értelmében, hisz a farpofák egy pofát formáznak; felül, a ruha ráncai közt a szemek, a tanga vonala talán az orr, a combok köze pedig a... de ebbe „ne menjünk bele”. Milyen jó kék ez a kék, andalodik el mindjárt az ember, aztán feszengeni kezd: olyan haragos tekintettel bámul rám ez a hátsó fertály. És eszünkbe jut a vicc, mikor az apa visszaszól undorodva fintorgó fiának a kuplerájajtóból: „Na, fiacskám, menj szépen haza, és mondd meg anyádnak, hogy én nem szórakozni járok ide”. Hát bizony, a játék az nem játék... (S milyen jó, hogy lefordították idegen nyelvekre a képek címét, mert *A poénokból kifogytunk...* például még angolul is jól hangzik: *Run out of jokes so started sex. /So easy, tehetnénk hozzá./* Németül viszont: *Wir hatten keine Pointen vorrätig, wir fingen denn an, Sex zu machen.* Szóval németül már ein bisschen kompliziert – avagy a „Sex zu machen” sok mindent megmagyaráz...)

Egyébként a szex-„hangulatok” egész kis tárházát nyújtja az album: van férfi szempontból fájó */Férfit alázó; Önmagából kivetkőző nő angyallal; Tehetetlen férfit molesztáló nő/*; női szempontból fájó */Hátsó gondolat/*; tökéletesen problémamentes, idilli */Nem figyeltem bocs, pedig mentél tv/*; „költői” */Tebeléld Én*

beléd nyugszom; Bekentük magunkat egymással; fajsúlyos-drámái /Kísérleti csók I-II./; „agitprop”-felvonulók kérték /Munka után jól esik a projekt/ (egyéb-ként valószínűleg az összes hímnemű felvonuló szíve szerint sztriptízt kért volna, de sajnos csak Harangozó Teri volt); van kendőzetlen no comment /I love you/; szürreális /Nő nagy dohánnyal/; humoros /Nő a répásban/ – s, ha már szexusok, van Hideg vizet ivó meleg férfi, illetve Nő a nővel boldog. (Ráadásul ezek a különböző hangulatok, tónusok, típusok, pózok, viselkedések sokszor más-más formában-technikával és stílusban jelennek meg: a leggyakoribb farost-akrilltól a papír-temperáig; kissé felugossystól a plakátművészeti allúziókon át Gustav Klimtig.

Nő-férfi harcok mellett Somodi másik kedves témájának tűnik a vallás. Egész kis ciklus foglalkozik kétezer éves, rusztikus, bölcsen barázdált, azaz olvasható arcú /Zöld szemű Krisztus (Pantokrator)/; letisztult, kisimult arcú, viszont mára sérült, csonka glóriájú /Megtalált Krisztus/; sértetlen kisfiútestű, de öregember-töprengő vagy öregember-kétségbeesett arcú /Eloi Eloi! Lámmá szabáktámi!/? és hippí /Corpus Christi/ messiással, amíg el nem érünk a ciklust mintegy összefoglaló Melyik volt ő? táblaképig (vagy kép-regényig?), amelyen nyolc különböző Krisztus arc-más látható a rilai kolostortól a fürtös puttószerűig, a haragos tekintetű kikergetőtől a már békés, csukott szemű haldoklóig, hogy az utolsó, a kilencedik, „te magad légy” – mert ez egy negatív, egy fekete folt, egy kérdőjel csupán. Behelyettesíthető.

Vannak aztán ún. politikai témájú farostok /Magyaros Madonna; Leszerepelt ország tapsolgat a szarnak; Mi választottuk őket, értünk dolgoznak/; s elemző ezeket kevésbé szereti – de azért kevésbé, mert megdöbbenő, hogy még a legapróbb politikai jelzésecske is mennyire leegyszerűsíti, elkomolytalanítja a komolyat. Hogy a politikával még a művészet sem tud mit kezdeni – a politika egyszerűen méltatlan arra, hogy nagyszabású esztétikai tárgy legyen. Kis krocki, anekdota, vicc persze lehet, de nincs, nincs benne annyi mélység (ráadásul túlságosan nyilvánvaló az utalásrendszere, a kódja ahhoz), hogy valami igazán fontosat közöljön emberről-világról.

Annál tartalmasabb és elgondolkodtatóbb viszont a *Letérdelni nincs idő* című kép. Balra egy napsárgával világító („erdővel világító”? – a’ la Hajnóczy Péter) feszület; de csak lábfejtől a térdig, azaz a Fejet (a tekintetet, a reakciót) nem látjuk, jobbra pedig egy ugyancsak arctalan (kékes)szürke bőrkabátos ügynök-csapat vész a sötétbe; sunnyog el onnan, ahol a megváltót megfeszítették. Egyszerű gondolat ez is, de kristálytisza – magyarázni sem kell. Hatásos, intelligens, fájdalmas. Fontos kép az albumban.

Somodi H. Szilárd sokat szeret. Például példaképeket (Warholtól /Csilla metamorfózis 4db-szor/ Chuck Close-ig /Húgom smaragd szemmel/, Drozsnik Istvántól /Szellemi tömegnyomor/ Nádler Istvánig /Szerelemnek hújáják, ha kijön a lélek az ólból/ – de mintha az életet szeretné a legjobban. Tessék csak megnézni *Gyermek ágytakaró-ját!*

Somodi H. Szilárd három nevet varrt erre a tarka plédre: Csilla, Bence, Szilárd. S az ember mindjárt megérti, hogy miért van értelme alkotni Kazincbarcikáról is.

Gyorgyovich Miklós

A répa

(Az alaptörténet vége)

Nagyapó húzta a répát,
nagyanyó húzta nagyapót,
az unoka húzta nagyanyót,
a kutya húzta az unokát,
a macska húzta a kutyát,
a kiséger húzta a macskát
és kihúzták a répát.

bolondos

Nagyapó húzta a répát,
nagyanyó húzta nagyapót,
az unoka húzta nagyanyót,
a kutya húzta az unokát,
a macska húzta a kutyát,
a kiséger húzta az időt.

fatális

Nagyapó húzta a répát,
nagyanyó húzta nagyapót,
az unoka húzta nagyanyót,
a kutya húzta az unokát,
a macska húzta a kutyát,
a kiséger húzta a macskát
és kihúzták a gyufát!

fizika 1.

Nagyapó húzta a répát,
nagyanyó húzta nagyapót,
az unoka húzta nagyanyót,
a kutya húzta az unokát,
a macska húzta a kutyát,
az egér húzta a macskát
EZEK SORBA VOLTAK KÖTVE

fizika 2.

Nagyapó húzta a répát,
 nagyanyó húzta a répát,
 az unoka húzta a répát,
 a kutya húzta a répát,
 a macska húzta a répát,
 az egér húzta a répát
 EZEK MEG PÁRHUZAMOSAN...
 csillagkapcsolásban

fizika 3.

Nagyapó húzta a répát,
 a répa húzta nagyapót.
 (A hatás-ellenhatás törvénye.)
 [Míg csak egymást húzták eredménytelenül
 fizikai értelemben nem történt munkavégzés.]

politika

Nagyapó húzta a répát,
 nagyanyó húzta nagyapót,
 az unoka húzta nagyanyót,
 a kutya húzta az unokát,
 a macska húzta a kutyát,
 a kiséger a macskát...
 Te jó Ég!
 Ennyien egy répát!
 Ez a szocialista
 termelés mintapéldája.
 Bele is bukott a rendszer.

team-munka

Nagyapó húzta a répát,
 nagyanyó húzta nagyapót,
 az unoka húzta nagyanyót,
 a kutya húzta az unokát,
 a macska húzta a kutyát,
 a kiséger a macskát...

magyaros 1.

Nagyapó húzta a répát,
 nagyanyó cukkolta nagyapót,
 az unoka heccelte nagyanyót,
 a kutya hergelte az unokát,
 a macska gerjesztette a kutyát,
 a kiséger gúnyolta a macskát...

magyaros 2.

Nagyanyó dirigálta nagyapót,
 az unoka bírálta nagyapót,
 a kutya megmorogta nagyapót,
 a macska csípőre tett manccsal nézte nagyapót,
 a kiséger kiröhögte nagyapót.
 Nagyapó egyedül húzta a répát.

graffiti

Nehogy má' a répa húzza ki a nagyapót!

mondások

Addig nyújtózkodj, amíg ki nem jön a répa.
 Az ostoba húzza a rövidebbet (répát).
 Répa, retek, mogyoró,
 kihúzgálva, úgy a jó.
 Vigyázz, nagyapó, mert kihúzod a répát!
 Ki mint veti ágyát, úgy húzza a répát!
 Ki ne húzz a sodromból – így a répa.
 Nagyapó, húzd! Ki tudja, meddig húzhatod.

matematika

Nagyapó és nagyanyó együtt
 házaspárok halmaza,
 emberek halmaza,
 fiúk és lányok halmaza.
 Unokával együtt
 generációk halmaza,
 kiségerrel együtt
 emlősök halmaza,
 répával együtt
 élőlények halmaza.

irodalom

A kihúzott répa meghal ma
 a nagyapó nem hal ma
 a friss rög nem sírhalma.

Ám, ha túlerölteti magát:
 nagyapó meghal ma,
 helyben lesz sírhalma
 s a répa nem hal ma.

ének (sajnos csak a dal szövege idézhető)
 nagy a Pó
 nagy a nyó
 mi lá répa dó.

ti a nyó és mi a pó
 fá ra dó
 mire répa a szó.

német nyelv
 grószfater hat den répa gezogen
 grószmutter hat den grószfater gezogen
 der enkel hat di grószmutter gezogen
 der hund hat den enkel gezogen
 di katze hat den hund gezogen
 di mausz hat di katze gezogen
 Na und?
 Tudták ők egy frászt répa kihuzni!

torna
 húzzad egggyet
 húzzad egy-két
 húzzad egy-két-há
 húzzad egy-két-há-négy
 egy-két-há-négy
 egy-két-há-négy
 húúúúúúúzd meg!!!!!!!

játékos torna
 – Adj király egy répát!
 – Nem adok.
 – Akkor kihúzom.
 – Húzzad, de bírd!
 – Kihúzom biz!

feminista
 Nagyanyó nélkül? Tudod, mikor....

filozófia

premissza 1:

Nagyapó,
 nagyanyó,
 unoka,
 kutya,
 macska,
 kiséger

külön-külön gyengék.

premissza 2.:

Együtt erősek.

Konklúzió:

Húzzák együtt a répát.

csoportterápia

középre venni a répát

az lesz a megosztás tárgya

Ha a mese eredetijét tekintjük:

világosan látszik, hogy ki van a
 tárgyhoz legközelebb.

Végigkísérhetjük, hogyan

alakul ki a kiscsoporton belül a rangsor.

Középen tehát a nagyapó, s a periférián
 a kiséger.

Törekednünk kell arra, hogy a répa
 valóban középre kerüljön, azaz üljék,
 térdeljék körbe lehetőleg egyforma
 távolságban a csoport tagjai a répát.
 Hosszabb megosztás esetén vihetnek
 magukkal kis sámlikat is.

pszichológia

A mese a patriarkátus
 megerősítését célozza
 a fejlődésben lévő
 gyermekben.

Elhitei, hogy a helyes
 erőssorrend a következő:

nagyapa, nagyanya, unoka,
 kutya, macska, kiséger.

Egyben utal arra is, milyen sor-
 rendben kapnak az ételekből:

először nagyapó vesz, aztán nagyanyó
 s azután csak az unoka. Majd egy űr, egy
 szemeteskocsi, s csak azután a lelkes állatok.

Ha ugyan ki tudják húzni a répát.

régészet

Miért kell egy egész kutatócsoport a répalelet kitermeléséhez?

Mert sokoldalúan jobb hozzáfogni az ásáshoz. Mert túl sok a hajszálgökér, és féló, hogy megsérül ez a páratlan (1 db) aransárga répa. S végül, mert féló, hogy kellő kontroll hiányában valamelyikük meglóg a kinccsel. Jobb, ha ügyelnek egymásra.

történelem

Már nagyapáink felvették a harcot a répával. Kezdetleges módon, úgyszólván pusztá kézzel kísérelték meg leküzdeni a pöffeszkedő répát.

Répát tépáztak volna, ha tudtak volna.

De még nagyanyáink tépéscsináló gondoskodása is kevés volt a répa leküzdéséhez.

A répa ugyanis erősen belegyökerezik a talajok tudatába. Kitéphetetlenül.

A kutya se gondolta volna, hogy eredményesen vehetik fel a küzdelmet a minden erejével földjébe kapaszkodó répával. Teljesen macska-egér harcnak látszott a csata kimenetele.

Ám ekkor eleink cselhez folyamodtak:

Egér-macska barátságot kötöttek és kutya-macska békét is.

Összefogással aztán egyetlen letámadás elégnék bizonyult a répagyökerek végső elszakításához.

Egyszer s mindenkorra elintézték a répát.

földrajz

A répaföld csaknem kihalt

a száraz, forró, sivatagi éghajlat miatt.

A fekete humusz növény megtartó képessége

szinte nulla: pikkelyesen felkunkorodik az aszú földfelszín. Hónapok óta tart a szárazság.

Négyzetmérföldenként átlag egy répa a terméshozam.

Kitermelése is hallatlan erőfeszítést igényel.

Ott dolgozik a település apraja, nagyja. (Nagyapó, nagyanyó és a törzsfőnök unokája.)

Még a helyben fellelhető emlősöket is (kutya, macska, kiséger) bevonják a kitermelésbe, hogy gazdaságossá tegyék a munkát.

Előfordul, hogy a tektonikus mozgásokat bejárva fognak a betakarításhoz.

A földrengés hatalmas morájára megindulnak, és közös akarattal kifejtik a répát.

hittan

Ha hiszitek, ha nem, a répa bűnös módon tunyul a földben. Semmit sem csinál, sőt nagyapó, nagyanyó jóra való törekvését is igyekszik megakadályozni.

Nincs tekintettel még az ártatlan gyerekekre,
az unokára sem.

Csak akkor enged némileg, amikor vadállatok szétmarcangolással fenyegetik.

De még ebben az esetben is hatalmas és megingathatatlan, biztos hitre van szükségük a húzó erőknél, arra, hogy elhiggyék: a közös akarat radikális megoldást hoz, melynek gyümölcse a gyümölcsnek aligha nevezhető répa lesz.

ENSZ-statisztika

A mezőgazdaság fejlődésére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy míg a történelem hajnalán akár csak egy répa kihúzásához 3 ember és 3 állat együttes erejére volt szükség, addig ma egyetlen farmer egyhektárnyi répát kihúz egyetlen műszak alatt, mely kb. százötven tonnának felel meg, s kb. 75000 db.

tiltakozás

Ma délelőtt a parlament előtt tiltakozójegyzéket kívántak átadni a miniszterelnöknek az állatvédő liga tagjai és a gyermekmunka ellen tüntető egyesületek képviselői. Felháborodásukra az adott okot, hogy nagyapó és nagyanyó unokájukat s néhány háziállatot arra akarta kényszeríteni, hogy erejüket messze meghaladó tevékenységet folytassanak: répát húzattak volna ki velük, amire köztudottan sem egy kisgyerek, sem a kutya, sem a macska, de még egy kiséger sem alkalmas. Mi lesz ezzel a világgal? – teszik fel a kérdést jocosan.

Carbonaro

A bérgyilkos és a Mester

– Mester... ha megengedné, s ha nem zavarom, bemutatkoznék...

– Á, maga az?

– ...és rögtön el is mondanám, milyen ügyben rabolom az idejét.

– Ügyben? Foglaljon helyet.

– Köszönöm. Igen. Üzleti ügyről van szó.

– De én nem vagyok üzletember.

– Tudom. Én mindent tudok Önről.

– Mindent?

– Mondjuk úgy, hogy meglepné, mennyi mindent. Ami azt illeti, én sem üzletember vagyok.

– Hanem?

– Hanem bérgyilkos.

– Egy bérgyilkos? Igazi?

– El sem tudja képzelni, mennyire igazi. Meg se próbálja.

– Eszembe sincs. De tudja, én... bizonyára másféle kuncsaftjai vannak... de én senkit sem akarok megöletni. Úgyhogy itt akár be is fejezhetjük. Sajnálom, ha csalódást kellett okoznom magának.

– Ennyire nincsenek ellenségei?

– Nincsenek halálos ellenségeim.

– Talán nem tud róluk.

– Érdekes volt beszélgetni magával. De most, ha nem haragszik...

– Ne siesse el. Fontos ügyről van szó.

– Tudom, egy üzletről.

– Az üzlet lényege: én nem ölöm meg magát...

– Nagyon jó!... eddig nagyon jó!

– ...Ön pedig eltűnik.

– Honnan? És hova?

– Eltűnik a városból, az országból, a kontinensről. Hogy hova – beszélhetünk arról is, hogy hova. Nos?

– Nagyon kecsegtető.

– Na ugye.

– Gondolom, valamelyik tévékandi kamerája veszi ezt a beszélgetést. Csak annyit mondjon – egyenes adásban vagyunk? Élőben közvetítik társalgásunkat a bérgyilkosságokról?

– Nézzen szét nyugodtan. Nem fog egyetlen árva kamerát sem találni, de még egy mikrofont sem.

– Akkor még egyszer: mit akar tőlem?

– Én – semmit. Csak egy ajánlatot tettem.

– Hogy nem ad be nekem ciánt, nem puffant le, nem nyiffant ki.

– Hogy bizonyos feltételek között nem gyilkolom meg.

– De ha ezek a feltételek nem teljesülnének...

– Akkor sajnos el kell tennem láb alól.

– Mert mit vétettem én magának?

– Nekem aztán semmit. Most látom először, úgy értem, életben. Tévében persze sokszor láttam, és a legtöbb lemeze megvan nekem. Igazán nagy hódolója vagyok.

– Akkor miért akar kinyírni?

– Dehogy akarom. Éppen erről beszélünk. Meg akarom menteni az életét.

– Igazán kedves... ez nem tudat-hasadás? Egyrészt meg akar ölni, másrészt megmenteni saját magától?

– Attól akarom megmenteni, hogy valaki megölje. Én vagy más.

– De maga miért ölné meg?

– Mert visszautasíthatatlan ajánlatot, egészen pontosan: megbízást kaptam, hogy megöljem.

– Kitől?

– Ne haragudjon, ez üzleti titok. Bennünket, orvosokat, ügyvédeket, gyóntatópapokat és bérgyilkosokat köt a titoktartás. De ha megmondanám is, mit érne vele?

– Lehet, hogy leülnék elbeszélgetni az illetővel.

– Letagadná. Azt mondaná, örült képzeldésről van szó.

– Vagy szólhatnék a rendőrségnek...

– És mit mondana nekik? Csak nem arra hivatkozna, amit tőlem hallott?

– Miért ne?

– Ez pályafutásom végét jelentené. Az én szakmámban az ilyesmi elképzelhetetlen.

– Most mi fontosabb, a maga szakmai jó hírneve, vagy az én életem?

– Attól függ. De tegyük föl, elmenne a rendőrségre. És mit mondana? Még a nevem sem tudja.

– Hát nem azt mondta az előbb, hogy úgy hívják, hogy...

– De azt mondtam. És ez elég lesz nekik?

– Térjünk csak vissza oda, hogy valaki megbízta... Mondtam, hogy nincsenek halálos ellenségeim.

– Önnek bizonyára nincsenek. De másoknak meg vannak, és ezek között ott van Ön is.

– Egyetlen ismerősömről sem tudom elképzelni ezt a...

– Ne siesse el! De számolnia kell azokkal is, akik nem ismerősei. Talán megnyert egyszer egy versenyt vagy versenyvizsgát, és ettől másvalakinek tönkrement az élete.

– Gondolja?

– Vagy lehet, nem is ment tönkre, de ő úgy érzi.

– Miattam?

– Vagy lehet egy apró nőügy. Önnek jelentéktelen egyéjszakás kaland,

már réges-régen el is felejtette, de másvalaki számára akár életre szóló tragédia is lehetett. Sok hasonlóval találkoztam.

– Erről volna szó?

– Nem, ezt nem mondtam. Csak számba vettem, hányféle okból támadhatnak az embernek ismeretlen és valószínűtlen ellenségei. Aztán itt vannak még az örültek.

– Szóval nem mondja meg, ki kérte fel erre a munkára.

– Biztosan Ön is egyetért azzal, hogy ezt semmiképp nem tehetem meg.

– Azt sem mondja meg, személyes ismerősöm-e a megrendelő? Vagy a számomra ismeretlenek közül való? Esetleg, ahogy célzott rá: egy örült?

– Nem, a barkochbát soha nem szerettem.

– Azt sem tudhatom, mekkora összegről szól a megbízás?

– Ellenajánlatot akar tenni?

– Nem azért kérdeztem...

– Megmondhatom: egymillióról van szó.

– Egymillió... izé?

– Igen.

– Nos, ez hízelgő. Kíváncsi voltam, mennyi a piaci értéke. De elhangzott itt egy szó, az ellenajánlat. Talán erről is beszélhetnénk...

– Oszlassunk el egy tévedést. Az egymillió nem az Ön piaci értéke. Ezzel az összeggel az én munkámat fizetik meg.

– Ezt vitatom. Mégiscsak az én személyemről van szó.

– De az én munkám nélkül, már megbocsásson, vígan élhetne akár-meddig.

– Viszont ha nem az én személyemről volna szó, kiirthatna akár egy egész várost is, no és mennyit fizetnének érte? Egy kibaszott krajcárt sem, már elnézést.

– Más szemszögből látjuk a dolgokat. De azt gondolom, jelen esetben találkozunk az Ön személyének és az én munkámnak az értéke. Az is lehet, hogy összeadódnak, nem tudom, nem vagyok közgazdász.

– Beszéljünk az ellenajánlatról. Másfél millió?

– Kiadna másfél milliót, hogy megölessen egy embert, akit nem is ismer?

– De aki az életemre tör. Önvédelemre ki ne adna ki többet is?

– De hogyan győződne meg arról, hogy valóban az életére tört? Honnan biztos abban, hogy nem vezetem félre? S hogy nem is fogom becsapni, és valóban meg is ölöm azt az illetőt? Még ha lelőnék is valakit az Ön szeme láttára, honnan lehet biztos abban, hogy valóban a megbízómmal számoltunk le?

– Ez egy elvont beszélgetés...

– ...annyira azért nem.

– ...nem pedig egy megbízás.

– Ami a lényegét illeti: ügyis tárgytalan, ne foglalkozzunk vele.

– Kétmilliót szeretne?

– Jól fogna. Sajnos, a megbízóval való viszonyom kizárja annak lehetőségét, hogy visszafordítsam a megbízást és Ön helyett őt tegyem hidegre.

– Ilyen közeli kapcsolatban áll vele? Rokona? Vagy érzelmi szálak fűzik hozzá?

– Nem rokonom. Érzelmi szál is csak egy fűz hozzá, de az erős. Egyszer ugyanis...

– Igen?

– Szóval, izé... mondjuk úgy, megmentette az életemet. Ezt nem viszonozhatom azzal, hogy most elveszem az ő életét, kétmillió ide vagy oda.

– Háromért sem tenné meg?

– Százért sem.

– Ez azt jelenti, hogy kétszázért igen.

– Egymilliárdért sem.

– Kétmilliárd?

– Ne folytassa.

– Látom, a pénz nem számít magának. Akkor miért vállalta el mégis, hogy engem...?

– Valamiből csak meg kell élni. De a szakmai becsület szempontja még ennél is fontosabb. Ha elterjedne rólam, hogy már kiöregedtem... nem is jó rágondolni.

– S ha már itt tartunk: miért akarja átverni a megbízóját, miért akar életben hagyni engem, miközben neki meg azt fogja mondani, hogy elvégezte a munkát?

– Több kérdést tett fel. Először is, egyáltalán nem az a szándékom, hogy a megbízómat, az Ön csúnya kifejezésével, átverjem...

– Ezt jólesik hallanom.

– Ha szándékokról beszélhetünk, azt kell rögtön leszögeznünk, hogy amit elsősorban akarok, az nem más, mint hogy megmentsem az életét.

– Ez amilyen kedves, éppolyan rejtélyes. Vajon minek köszönhetem ezt a kitüntetést, hogy nem akar szitává lógni rongyos egymillióért?

– Egyetlen dolognak. Annak, ahogyan Ön, kedves mester, Sosztakovics hegedűversenyét játssza azon a lemezén, amely a...

– Tudom.

– Hogy én azt hányszor meghallgattam, de hányszor, Szűzmáriám... talán még meg is sirattam... do la szi la fa fa fa... re mi re szi szi la...

– Nahát!

– Vagy a Passacagliában, mi, mi, fa mi, fa mi, fa mi re do... do szo, do szo la szo... a hátam is borzong belé.

– Ön zenész?

– Nem.

– Nem?

– Nem.

– Már-már azt hittem.

– Nem, dehogyan vagyok. Vagyis...
 – Vagyis?
 – Hajdan én is tanultam hegedülni. Aztán máshogy alakult az életem.
 – Értem. Nem találkoztunk már valahol korábban?
 – Nem, nem találkoztunk. És mégis... ne vegye rossz néven, ha ezt mondom: barátomnak érzem, amióta ez a lemez... micsoda mű! Annak a hajszolt, halálra üldözött, szerencsétlen, menekülő embernek a szívdobogása, de beh... mit magyarázom Önnek – én...
 – És ennek köszönhetem, hogy felkeresett az ajánlatával.
 – Igen, hát persze visszautasíthatam volna a megrendelést, egyébként ez volt az első gondolatom...
 – Csak hát a pénz, az sem utolsó.
 – Nem bizony.
 – Meg van az is, amit a szakmai presztízsről mondott. Nem engedheti meg magának, hogy leírják. Hogy ejtsék vagy elfelejtsék...
 – Persze hogy nem. De mégsem ez a legfőbb okom, hogy nem mondtam nemet.
 – Hanem?
 – Sejti-e, mit tett volna a megbízó, ha nem vállalom el a munkát?
 – Ne csigázzon. Mit?
 – Rábízta volna másra, egy fatuskóra, egy botfűlűre, aki soha nem hallott, Mester, nemhogy Sosztakovicsról, de még Bachról sem, egy iparosra, egy suszterre! Akkor most már nem ülne itt velem.
 – Értem. Mit mondjak. Brrrr. Egy dilettáns keze által...
 – Nos?
 – Hm... Hogyan gondolta a kivégzést? És hogyan az eltűnésem?
 – Magán a gyilkosságon, úgy értem, a technikai részleteken, még nem is igen gondolkoztam, annyira nem voltam képes megbarátkozni ezzel a gondolattal Önt illetőleg.

– Megint csak azt kell mondanom, ez nagyon megtisztelő.
 – Egyébként távolról sem vagyok ilyen érzelmes természetű, ne gondolja, kedves Mester. A pályámon most először történik meg, hogy így felülírom a megbízást.
 – És az eltűnésem? Úgy véli, megoldható?
 – Ó, persze. Csak egy utazást kellene megszerveznünk valami nagyon sötét helyre... mondjuk Etiópiába... vagy Afganisztánba... Irakba, mit tudom én... ahol egy koncertje bevételét ajánlaná fel az éhező gyerekeknek.
 – És?
 – És odautazna, hogy átadja a pénzt, és akkor valamilyen ismeretlen szervezet elrabolná.
 – Ez lenne maga.
 – Igen, és egy darabig még követelnék mindenfélét a szabadon engedéséért, pénzt, fegyvert, terroristákat kiengedni a börtönből, repülőgépet, tudja... aztán, hiszen van szenzáció elég, lassan elaludna az ügy. De addigra már régen Új-Zélandon lenne. Vagy egy polinéz szigeten. Vagy a Tűzföldön. Én Új-Zélandot ajánlanám. Tudja, két nagy szigetből áll, tiszta, csöndes, rendezett, biztonságos világ, amilyenek hajdan az angliai grófságok voltak, csodás zöld fű, legelésző bárányok...
 – És nincsenek bérgyilkosok.
 – Sem megrendelőik.
 – Vonzóan hangzik.
 – Gondoltam, hogy tetszeni fog.
 – Tetszik is.
 – Hát akkor...
 – Akkor bizony nagy kár, hogy soha nem fogom a lábam erre a két csodálatos szigetre rátenni.
 – Választhat más országot is.
 – Nem a hely miatt kell nemet mondanom, hanem a helyzet miatt.
 – Hogyhogy?

– Úgy döntöttem, hogy vállalom a sorsom.

– Az Ön sorsa az, hogy nekem köszönhetően megmenekül. Családja nincs, nem kell megválnia senkitől. Húsz-harminc évet, még többet is, vígan élhet ott Wellingtonban, lesz egy kis stúdiója és nagyszerű felvételeket készíthet, amelyek megbízóm halála után mind közkinccsé lesznek. Talán nem is telik el túl sok idő addig, ki tudja.

– Valami nekem is azt súgja, hogy a maga különös és titokzatos megbízójának a napjai meg vannak számlálva...

– Na ugye!

– Semmi na ugye. Az én sorsom nem az, hogy elmeneküljek az Antipódusokra, nekem a sorsom az, hogy meg kell halnom.

– De hiszen én...

– Köszönöm a jóakarátát, mégis, a megbízója iránti kötelesség, a tisztességérzet, a szakmai becsület úgy kívánja, hogy végezze el a munkát, amit megrendeltek magánál. Jut eszembe, kapott értem előleget?

– Igen, a felét már kifizették. De most, hogy megismertem, Mester, még kevésbé tartom lehetségesnek végrehajtani ezt a megbízást.

– Pedig meg kell tennie.

– Az lehetetlen, hogy valaki ennyire ne akarjon élni. Ennyire fatalista emberek nincsenek. Érzem, hogy van egy oka a konokságának.

– Van hát. Már elmondtam magának.

– Mikor?

– A megbízójáról van szó. Az üzlet ugyanis az üzlet, a tisztesség tisztesség, az ígéreteket be kell tartani, elvállalta, meg kell tennie.

– Nem mondja, hogy ezért akar meghalni?... hogy megmentse az én szakmai becsületemet?

– Nem éppen így áll a dolog. De ha már a megbízójánál tartunk...

– Igen.

– Azt mondja, egyszer megmentette az életét.

– Ühüm.

– Beszélne erről részletesebben?

– Miért?

– Megmondom őszintén, mindabból, amit itt elmondott, egyetlen ponton éreztem úgy, hogy nem beszél igazat. Azt hiszem, megbízója egyáltalán nem mentette meg a maga életét, és azt is gondolom, lehet, nem is ismeri személyesen, hanem ki tudja, talán csak egy közvetítőn keresztül tartják a kapcsolatot.

– Bámulatos, Mester, mennyire átlát a hazugságon, bele a vesékbe. Ön nagy emberismerő. Azt a kutyafáját! Minden csodálatom az Öné.

– Ugyan, kérem, semmiség. Egyáltalán nem volt nehéz rájönnöm, hogy nem mond igazat...

– Nem volt nehéz!

– ...ugyanis nem is arról van szó, hogy belelátok az emberekbe, mondjuk magába.

– Hanem?

– Nem találta ki? Én vagyok a megbízója.

– Tréfál velem?!

– Jaj, dehogy. Akarja, hogy nevén nevezzem azt a lecsúszott ügyvédet az alsóvárosból, aki felkutatta és leszólította magát a Három Macskában?

– Hihih...hihetetlen.

– Térjen magához. Van a táskámban egy kis szíverősítő.

– Köszönöm. Hát ez... ez a dolog... ez dermesztő. Meg vagyok semmisülve. Még ilyet... én ehhez hasonlót egész pályafutásom alatt, becsületúristenemre mondom, én még...

– Ne fájjon emiatt a feje. Most már csak azt kell megbeszelnünk, hogyan teljesíti a megbízást. Egymillióért vállalta, azt mondja?

– Annyiért.

– Gondolhattam volna. Az a disznó nekem kétmilliót mondott, egyet már le is gombolt rólam előleg fejében, amit állítólag már át is adott magának.

– Egy felet kaptam. Most hirtelen nem látom át, Önt csapta-e be egy félmillióval, vagy engem. Mondom, nem vagyok közgazdász. De hogy micsoda gazemberek vannak...

– Az ember senkiben sem bízhat.

– Most mindjárt azt mondja: már a bérgyilkosokban sem.

– Miért, bízhatom?

– Hogy érti?

– Ugye elvégzi a munkát, amivel megbíztá... amivel megbízta?

– Hogy Önt ööö... izé?

– Igen, igen.

– Ezek után, hogy képzeli?

– A részleteket magára bízom. Mégiscsak a maga mestersége.

– Személyes viszonyba kerültünk. Ön lenyűgöző ember. Rádásul tudja, mi jár a fejében. Rám néz, és a tekintete azt mondja: tudom, mit tervezel. Így nem lehet dolgozni.

– De maga a szakma kiválósága. Túlteszi magát az ilyen apróságokon egykettőre. Egyébként, amikor megszólított, azt reméltem, már rántja is elő a stukkert.

– Hogyhogy? Ön tudta, ki vagyok?

– Megvan nekem a fényképe. Megmutassam?

– Képes volt rá az a gazember... kiadni a kezéből a fényképemet?!

– Mint megbízónál van nálam, nem mint áldozatnál. Itt van, ni.

– Borzasztó... Ezért még számolni fogunk az ügyvéd úrral.

– Bátorság. Maga ízig-vérig profi. Nem okozhat gondot magának, hogy taccsra tegyen. Ahogy mondtam, az apró aggályokon hamar túlteszi magát.

– Csak hiszi. Én tudom, hogy nem úgy van az...

– Térjen magához. Hány embert ölt meg eddig?

– Hogy jön ez ide?

– Na? Ne szemérmeskedjen, mondja!

– Fontos ez?

– Igen. Amikor a vakbelemmel műtöttek, akkor is megkérdeztem a sebészt, hányadik műtétje. Maga csak annyit mondjon: öt alatt vagy öt fölött.

– Fölött.

– Gondoltam. És mivel dolgozik legszívesebben? Kötél, golyó, mérge? Kés?

– Autóbaleset... vagy kizuhanás az ablakból... De ne gúnyolódjon velem.

– Eszembe sincs. Vagy azt mondja, nincs jogom ismerni a saját halálom körülményeit?

– Ezt nem szokás... Nem egy szokásos kérdés.

– Úgy érti, az áldozatok nem igénylik? Persze, mert a szerencsétlenek álmukban sem sejtik, mi várja őket. No de ha áldozatként nincs is, de megbízóként...

– Igen, az a baj, hogy megbízó is akar lenni és áldozat is egy személyben. Nagyon összekeverte a dolgokat, attól ilyen zavaros minden.

– De hát csak van jogom tudni, miként tervezi elvégezni a munkát, amit megfizetek és amit el is vállalt.

– Egyáltalán nem végzek el semmit. Visszaadom a pénzt. Ezt a megbízatást nem tudom elvállalni.

– Ohó, ilyen könnyen nem ússza meg.

– Nem kényszeríthet rá, hogy megöljem.

– Azt nem. De kérhetem rá. Már csak azért is, hogy ne kelljen megint az ügyvédhez fordulnom, akitől mellesleg undorodom, és aki képes volna a kivégzésemet, szóval, a munkát egy kezdőre, egy kontárra, ahogy maga

mondta, egy suszterre bízni. Ezt nem élném túl.

– Tessék?

– Tréfa volt, rossz vicc, ne törődjön vele. Maga nagyon meggyerő egyéniség, be kell vallanom, már el sem tudom képzelni a halálomat más-hogyan, mint a maga közreműködésével.

(Zene. Érezhetően sok idő telt el, talán órák, és ezt a két ember végigvitatkozta.)

– ...egyetlen esetben lehetne szó mégis róla. Ha megmagyarázná, hogy miért akar meghalni... pontosabban, és ez nem ugyanaz: miért akarja megöletni magát. Ha ezt elmondaná, és ha ez engem meggyőzne, akkor esetleg...

– Fogja fel úgy, hogy egy öngyilkosjellel találkozott.

– De miért kellek ehhez én? Már-mint az öngyilkosságához.

– Rengeteg okom lehet rá.

– Erre visszatérünk. De már azt sem értem, meghalni miért akar. Egy sikeres, világhírű művész...

– Tudja, hány sikeres ember lesz öngyilkos? Ahogy ma mondják, öngyi?

– Ugye nem drogozik?

– Soha meg nem próbálnám.

– Valami végzetes betegség támadta meg?

– Dehogy, teljesen egészséges vagyok. Még jógázom is néha.

– Az jó, azt én is szoktam... Szerelmi csalódás? Bűntudat?

– Azt mondta, nem szeret barokobázní.

– Elvesztette az önmagában való hitét? Depresszió?

– Nem fogja kitalálni, s ha kitalálná sem biztos, hogy megmondanám. Ez már az én titkom marad. És ne próbáljon lebeszélni.

– Hát hogy is ne próbálnám...

– Próbálkozhat, de fölösleges.

– Akkor térjünk vissza oda, hogy miért van szüksége ehhez énrám.

– Mert olyan szimpatikus.

– Maga nem gyáva ember, nem habozna meghúzni a ravaszt, ha arról volna szó.

– Ha ezt elismerésnek szánta, köszönöm. Valóban nem okozna gondot.

– Valamilyen biztosítási trükk? Ha öngyilkos lesz, nem fizet a biztosító, ezt kell kicseleznünk?

– Ravasz gondolat, de soha semmiféle életbiztosítást nem kötöttem. Mint említette, rokonaim sincsenek, mindenemet egy erdélyi alapítvány örökli, a tehetséges fiatal zenészeké.

– Sejtem már. Ön katolikus, és nem akarja magára venni az öngyilkosság bűnét, miközben valamilyen oknál fogva élni sem akar már többet. Na? Talált, sülyyed?

– Nem állítom, hogy igaza van, de folytatni sincs értelme ezt a kitalálóst.

– Nos, akár így van, ahogy sejtem, akár nem: biztos-e Ön abban, hogy ha másnak az ujját helyezük a ravaszra, az már nem számít öngyilkosságnak? Mi erről a teológusok véleménye? Elvben is érdekel a dolog, a maga sorsától és döntésétől függetlenül is.

– Nem tudom, hogyan gondolkodnak az ilyen esetről a papok...

– ...de hiszen nem a papok véleménye a fontos, hanem az égi hatalmaké!

– ...de miután nem igazán érzem magam érintettnek, alig-alig foglalkoztat ez a kérdés.

– Ha nem mond valamit, amivel meggyőz, nem fogom tudni megtenni.

– Emlékszik, az előbb afelől érdeklődtem, hogy megosztaná-e velem halálom körülményeinek ismeretét.

– És azt mondtam, hogy nem.

– Ezzel nyert. Mert én ezekre a részletekre nem is vagyok kíváncsi. Sőt, elvinnék a kedvemet az egészségtől. És ahogyan még maga sem tudja a hol, hogyan és mikort, így mindezt én sem tudhatom, tehát folyamatosan arra kell készülnöm, hogy bármikor, bárhol, bármelyik pillanatban.

– És ez Önnek jó? Így élni, ezzel a tudattal?

– Azt hiszem, sok öngyilkosságra hajlamos embert az tart vissza a dologtól, hogy önkezűleg és öntevékenyen eljárva, megfosztanak magukat az élet egyik legizgalmasabb titkától.

– Haláluk időpontjának ismeretétől?

– Időpontjának és körülményeinek ismeretétől. Amikor valakit halálra ítélnék, ez a biztos tudás a legkegyetlenebb az egészben. Hogy már semmiféle fátyol nem takarja az érkező halált, kendőzetlen, rücskös és közeli, mint egy úrszonda felvétele a Hold sötét oldaláról.

– És akkor Ön...

– És akkor én életem és halálom közé, habár nagyon is meg akarok halni, beiktatok egy áttétet, egy transzmissziós szíjat, ha mérnöki és egyben politikai fogalmakat is használhatunk.

– Én nem politizálok.

– Annál jobb. Szóval, az áttétben vagy áttételben az a lényeg, hogy mint minden, ez is elromolhat. Vagyis: nem biztos, hogy működni fog. Íme, maga is kis híján elszurta ezt az egészséget, amit kifundáltunk az ügyvéd barátjával.

– Szóval abban reménykedik, hogy mégsem fog megtörténni a dolog?

– Nem, ebben nem reménykedem, de tudom, hogy nem zárható ki, és ez már elég ahhoz, hogy szabadnak érezzem magam. Hogy az a kispályás tervezhetőség, sőt tervezettség, az a pitianer, banális bizonyosság, amely

megmérgezné maradék életemet, kapjon egy-két halvány kérdőjelet e számomra legfontosabb helyzetben.

– Nem fél megválni az élettől, de hallani sem akar a precízen kiszámítható halálról.

– Ez az, bravó... Tehát egyrészt van az igen vagy nem kérdése, vagyis, hogy megtörténik-e a dolog vagy nem, meghalok-e vagy sem. Majdnem biztos, hogy igen, de valami azért még mindig közbejöhét, például magát is leszúrhatja egy kollégája.

– Hát annak nagyon korán kell kelnie...

– Ez tehát egy dolog, az igen és a nem közötti apró kis senkiföldje, amely a Talán névre hallgat. Másfelől viszont... Engedje meg úgy vélekednem: igen pórias, igen kevésbé választékos ízlésre vall, ha valaki úgy indul randevúra a halálával, hogy abban már semmi titok nincsen. Meghúzom a ravaszt, puff neki és anyyi. A legolcsóbb dizájn, a legfantáziátlanabb konfekció. Hol itt a kiszámíthatatlan? Az történik, ott és úgy, ahogyan elgondoltam. Semmi váratlan, semmi előre nem látott, semmi meglepetés, semmi emóció, semmi titok.

– Ami a titkot illeti...

– Olyan ez, mintha valaki a menyasszonyával a nászéjszaka előtt forgatókönyvet készítene, percre beosztva a cselekményt, és azután fél szemmel folyton azt lesné, hogy minden a tervek szerint történik-e... Hát ennyit arról, hogy mi a véleményem az önkézéséről.

– Nekem erről a menyasszonyról az jut eszembe, ismeri, amikor Móricka feleségül venné Sárát, de kiköti, hogy még az előtt szeretné látni ruhátlanul, mert tudni akarja, milyen is lesz meztelen valójában a felesége. Hát persze erről szó sem lehet. De Móricka addig-addig, amíg valahogy

kivételesen meg nem engedik neki, hogy meglesse Sárát a fürdőben.

– És?

– És meglesi, és akkor utána közli, hogy mégsem nőszül. Miért nem? Merthogy – így Móricka – ennek a Sárának túl nagy az orra, nem tetszik ez nekem.

– Hehe, nem rossz. Akkor hát: értjük egymást, ugye? Ne tudjak semmit előre. Sem azt, hogy hol, sem azt, hogy mikor és milyen eszközzel. Képletesen: nem akarom tudni, hogy milyen hosszú a halál orra.

– Hát, ha az enyémmre gondol, azt már tudja.

– Magával már megkötöttem a szerződést, és ez nekem elég. Igazán megnyerő ember, bármikor meg is látogathat, szívesen látom, megiszunk egy pohár kadarkát, elbeszélgetünk

erről-arról, Sosztakovicáról, csak a végrehajtási részletekről lesz tilos beszélnie.

– Megtisztel, de nem tartom valószínűnek... Minél jobban kötődik az ember valakihez, annál...

– Annál kevésbé képes fellógatni vagy lepuffantani?

– Kérem, ne használjon ilyen kifejezéseket.

– Elnézést. Jé, mekkora stukker! Mit akar vele csinálni?

– Semmit, csak a zsebkendőmet keresem, elkezdtem izzadni.

– Biztos benne?

– Miben?

– Hogy semmit nem akar vele?

– A zsebkendőmmel? Csak megtörlöm a homlokom. Meg a tenyerem is. Mondom, megizzasztott az Önnel való beszélgetés.

Elő-felhívás

A Cédrus Művészeti Alapítvány „a napokban” pontosabban megfogalmazott és társszervezővel kiírt haiku- és haibun-pályázatot hirdet nagyobb közéleti fórumokon. Hír még csak azoknak, kik készülni szeretnének: tematikus lesz ebben az esztendőben e műforma-felhívásunk – a *falevélről* várjuk alkotásaikat március 8-ig. Válogatott gyűjtésünket a Napút márciusi számában már olvashatják is.

Alapítványunk egész évi, terjedelmi és műfaji megkötés nélküli, irodalmi pályázata honlapunkon (www.napkut.hu) és a *Pályázati figyelőben* is olvasható. A feltételek a korábbi évekhez képest változatlanok. Várjuk munkáikat.

Verrasztó Gábor

A használt ostornyé!l

Az ócskás a jó fogás reményében begyalogolt az alföldi pusztában magányosan rogyadozó tanyára. Az öreg paraszt egy fényesre kopott lócán üldögélt a viskó málladozó falát támasztva.

– Adj' Isten! Akad a háznál valami felesleges cserépedény, kulacs vagy rossz óra?

– Nem – hangzott a kurta válasz.

– És lószerszám, amire már nincs szüksége? – próbálkozott tovább az ócskás izzadó homlokát törölgetve.

– Van ugyan egy használt ostornyelem, de azt nem adom.

– Aztán miért nem?

– Azzal verem az asszonyt.

Az író és a szamár

A festői szépségű Hegymagas főutcáján két műkedvelő lovas ügetett, amikor közéjük szaladt egy szamár, és megbokrosodtak tőle a lovak. Az egyik nő ingerülten kérdezte az út szélén álló férfit:

– Magáé ez a szamár?

– Nem – mondta a meghökkent ember, lassan forgatva szájában a három betűt.

– Tudod, ki az, akire rákiabáltál? Konrád György! – ingatta fejét a barátnője.

– Na és? Azt hittem, övé a szamár. – Majd megpaskolta lóva nyakát, és indultak tovább.

Az író pedig az út közepén szobrozó csökönyös állathoz lépett, és inkább neki, mint a látóhatár felé poroszkáló „műlovarnóknak” mondta:

– Nem az enyém a szamár. Én vagyok az övé!

A matrac

Alfonzt, csekély kora ellenére olykor elővette az isiász, ezért munkahelyére, a Magyar Nemzeti Galériába vitt egy kemény matracot, hogy ügyeleti időben, vagy ha ideje engedi, végigdőlhessen rajta, gerincét pihentetni. Szombaton korán érkezett, és gondolta, nyitásig vízszintbe helyezi magát, úgyis rossz éjszakája volt. Rögtön mély álomba merült, és akkor sem ébredt fel, amikor a német turisták és az őket kísérő tárlatvezető a kupolacsarnok legfelső szintjére értek:

– Itt láthatjuk Szerváciusz Tibor monumentális és döbbenetesen realiztikus Dózsa György-sobrát, a mögötte lévő matracon pedig egyik művészettörténészünk alszik.

Déry Tibor pizsamában

Ezerkilencszázhetvenhat novemberének azon a napján rettentő komisz idő volt, szitált a köd, amikor délelőtt 11 órakor megszólalt a telefon a Lotz Károly utcai villában. Déry Tibor még pizsamában üldögélt a nappaliban.

– Vihetek egy vendéget? – kérdezte a taxisofőr.

– Mi nem várunk senkit, ki akar idejönni?

A kétségbeesett férfi elmondta, hogy egy öregurat fuvaroz, aki arra kérte, hogy vigye a legjobb író barátjához, a nevét nem tudja, csak arra emlékszik, hogy egy rossz nevű festőről elnevezett utcában lakik.

– Hozhatja! – vette ki Böbe férje kezéből a kagylót.

Öt perc múlva megérkezett a kocsí, a házvezetőnő szaladt a kerti kapuhoz, amíg Déry és felesége öltöztek. Az egy héttel későbbre várt Bernáth Aurél állt ott:

– Fiam, hozzon ki pénzt, mert az sincs nálam!

E számunk szerzői

- Arató János** (1949) – újságíró, műfordító, Budapest
- Balázs Géza** (1959) – nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, Budapest
- Barna T. Attila** (1971) – költő, publicista, Nyírtelek
- Batthyány Gyula** (1887–1959) festő, grafikus
- Bertha Zoltán** (1955) – esszéista, kritikus, irodalomtörténész, Debrecen
- Borbély András** (1983) – költő, szerkesztő, egyetemi hallgató, Budapest
- Borbély János** (1933) – műfordító, szerkesztő, Baja
- Carbonaro** (1978) – fizikus, Glasing (Ausztria)
- Csokonai Attila** (1951) – költő, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Deres Péter** (1978) – dramaturg, műfordító, Budapest
- Dörgő Tibor** (1960) – irodalomtörténész, Budapest
- Egressy Zoltán** (1967) – drámaíró, költő, műfordító, Budapest
- Faludi Ádám** (1951) – író, költő, Tatabánya
- Fazekas István** (1967) – költő, Százhalombatta
- Fekete Anna** egyetemi hallgató, Révkomárom/Bécs
- Gyorgyovich Miklós** (1946) – publicista, író, Budapest
- Hajós János** (1976) – bábszínész, író, Kolozsvár (Románia)
- Ircsik Vilmos** (1944) – író, műfordító, esszéista, Veszprém
- Karaffa Gyula** (1964) – kézműves-vállalkozó, meseíró, szerkesztő, Magyarorszi
- Koppány Zsolt** (1955) – író, esszéista, Budapest
- Lackfi János** (1971) – költő, műfordító, Zsámbék
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Lászlóffy Csaba** (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár (Románia)
- Mészáros Urbán Szabó Gábor** (1978) – író, Győr
- Mezősi Miklós** (1960) – költő, irodalom- és operatörténész, Budapest
- Móczár Csaba** (1974) – rendező, Budapest
- Papp Laura** (1973) – szociálpedagógus, író, Pécs
- Sándor György** (1938) – író, előadóművész, Budapest
- Sebeők János** (1958) – író, publicista, közszereplő, Budapest
- Somodi-Hornyák Szilárd** (1970) – festőművész, Kazincbarcika
- Szakonyi Károly** (1931) – író, dramaturg, Budapest
- Szalai Lajos** (1947) – nyelvész, műfordító, egyetemi igazgató, Budapest
- Szénási Ferenc** (1946) – műfordító, irodalomtörténész, Budapest
- Szlafkay Attila** (1953) – költő, műfordító, Budapest
- Tóth Ágnes** (1946) – újságíró, szerkesztő, író, Nagyvárad (Románia)
- Ványai Fehér József** (1959) – újságíró, költő, Gyomaendrőd
- Véghelyi Balázs** (1983) – költő, Százhalombatta
- Verrasztó Gábor** (1964) – író, újságíró, Budapest
- Vicei Károly** (1944) – író, műfordító, Zenta (Szerbia)
- Virágh László** (1939) – zeneszerző, művészeti vezető, költő, Budapest
- Zachariás Klára** tanár, szociológus, Budapest
- Zsávolya Zoltán** (1968) – író, irodalmár, Budapest

Heinrich Wittenwiler

A gyűrű

(részletek)

A szerzőről igen kevés konkrét adat áll rendelkezésünkre. Annyi bizonyos, hogy Svájcban, a Bodeni-tó környékén született valamikor az 1300-as évek utolsó évtizedeiben, kora átlagos műveltségi szintjét messze túlszárnyaló jogászember alapos irodalmi, hittudományi, bölcséleti, etikai, természettudományos és hadtudományi ismeretekkel.

A gyűrű egy Ostobány nevű kitalált svájci faluban lakó kelekótya parasztleány, Taknyos Berci történetét meséli el. A verses eposz komikus és groteszk elemeket egyaránt tartalmazó cselekménye röviden így foglalható össze: hogy egy Fogdafarkam Maca nevű parasztlány szerelmét elnyerhesse, magát pedig ugyanakkor igazi, a szerelméért próbatételre kész lovagként mutathassa be, Berci parasztleány barátainak közreműködésével lovagi tornát rendez, ami azonban az egészből kisül, nem egyéb, mint százalmas tökfilkók csúfos lebölgése. Miután groteszk-komikus udvarlási kísérleteit is balsiker koronázza, levélváltásra kerül sor közte és Maca között. Az írástudó és irodalomban járatos férfiak segítségével megírt levelekben Berci és Maca kölcsönösen megvallja egymásnak a másik iránti heves szexuális vonzódását. Ezt követően Berci és Maca családja és rokonsága hosszú vitákban fejti ki véleményét a házasságról, illetve okosítja ki Bercit a szükséges tudnivalókról, minekutána már semmi sem állhat a házasságkötés útjában. A menyegzőt először is a nászajándékok, majd a lakodalmi vacsora nyomorúságos mivolta jellemzi, amit aztán a vendégek fékevesztett orgiája követ. Miután az előzőleg a seborvos által teherbe ejtett Macának a nászéjszakán sikerül magát érintetlennek tettetni, verekedés tör ki a részeg vendégek között. Ez a verekedés azonban hamarosan nagyszabású háborúvá fajul, és sor kerül egy borzalmas ütközetre, amelyben az ellenséges szomszéd falvak lakóin kívül óriások, törpék, boszorkányok, irodalmi és mondabeli hősök is részt vesznek. A végén mindent vér borít és hullahegyek, s Berci – a csata egyetlen túlélőjeként – remeteségbe vonul a Fekete-erdőbe.

Sz. L.

A seborvosnál

...Kúrának hogy múlt ideje,
bekötve a leány feje,
s kérheti az orvost megint:
„Uram, tégy a szavam szerint:
Fogd a tollat, s írdad szépen
leveletem ím ekképpen:

’Üdvözlégy, én hív szerelmem!
Más fickókért gerjedelmem
nem buzgott még úgy, mint érted.
Ó vigaszom, hidd el, kérlek!
Leveledet kézhez kaptam,
így örömöm lankadatlan:
Jer hozzám hát éjfél tájban,
várok rád az orvosházban.
Amit kérsz, én tenni fogom,
mások szavát bíz’ letojom!
Ezek után Isten áldjon,
légy közel vagy messzi tájon!’”

Csodálkozott javában
Mákonya, s szólt magában:
„Látom, kurva vagy te szentem,
vagy szimatomból csal meg engem!”
Aztán gondolt az írásra,
mely a nőket csak így látja:
„Asszonynépség segge széles,
de szíve nem terebélyes.”
Nem én költöm, így valóság:
Női erény ritka jószág,
förtelme oly sok a nőknek,
miket hadak le nem győznek.
Amit mondok, elhiggyétek.
Kevés hűség s roppant vétek
él az állhatatlan nőben.
Így volt múltban, s lesz jövőben.
S ekként tovább sorolhatom,
ámde jobb, ha abba hagyom,
s visszatérek Mákonyához,
ki nevetve szólt a lányhoz,
s fingott, ahogy szusszal bírta:
„Neved farkamra van írva,
farkamtól meg kedved derül,
dolgunk bizvást jól sikerül.

Ha szót fogadsz nékem szépen,
apáddal is béke léssen:
Megenyhítem – bennem bízhatasz –,
ki tégedet agyonizzaszt.
Ha nem engedsz, lelked rajta.”
S a levelet kézbe kapta:
„Lásd, ezt Friccnek megmutatom,
ha, mit kérek, meg nem kapom.”
Maca, aki mit sem értett,
e szóktól lett igen sértett,
s szólt: „Én semmit nem tehetek.
Így ha netán bajba esek,
vétkes inkább magad leszel.
Ha jámbor vagy, nem így teszel.
Kérésedre bíz’ én szarok:
Azt sem tudom, mi a farkok!”
Erényére így vigyázott.
De Mákonya fuvolázott:
„Nézd csak Maca, picic csibél!
Áll a karó, ess hegyibe!
A farkok az három gyökér:
egy hosszú és két kis kövér.
Téged én el nem ereszt’lek,
tartsd a szád és maradj veszteg,
nem ér semmi gyötrelmem!
Bekapod a gyökerem,
ha nem akarsz meglakolni,
s szégyenletes bűnbe hullni.”
„Jól van, uram, nem bánom”,
szólt a lányzó vidáman,
s enni kezdte a gyökeret,
mohón, mint még sose evett,
étvágyától esztét vesztve,
búját-baját elfeledve.
Mákonya fáradni látszott,
ám Maca még többre vágyott:
„Orvosoljon! Máris menne?
Nagy örömöm telik benne!”
Majd karója után kapott,
s zacskóiba kapaszkodott,
mondván: „Ugyan mért mulasszam,
hogy a gyökeret fogyasszam!”
Meg is kapta hamarjában,
fenn a padon, s a szalmában,
ízlelgetve nyakra-főre,
hogy elájult nyomban tőle.
Ilyen fűszert még nem evett,

mit most Mákonyától bevett.
 Ám az immár szabta végét,
 unva Maca fark-éhét,
 már a dolgot elégelte,
 de a lányzó így kérlelte:
 „Kenj meg, kérlek, ne add fel,
 harmadszor is, ahogy kell,
 nem teljes a gyógyulásom.”
 „Ördög vagy te, azt már látom!”
 szólott Mákonya legott.
 „Sátán legyen orvosod!
 Ugorj vízbe, ha nem tetszik!
 Nem kenhetlek én napestig!”
 Nagy sebesen fel is állott,
 s oly keserves pofát vágott,
 mint egy szarva-vesztett bak.
 Lógott rajta minden tag.
 Ám Maca is bajra lelt,
 mert míg előbb falt és nyelt,
 most már fájt a csípőtája,
 majd a hasa, gyomra, mája.
 Egyvégtében öklendezett,
 minden ízében reszketett,
 s alig bírta már megmozdulni:
 Úgy kellett odébb vonszolni.
 Napnak tűnt fel egy órája,
 ecetté vált az itókája,
 csalánt idéz édes kása,
 a jó alma vackor mása.
 Arca pírját elvesztette,
 mellbimbói nőttek egyre,
 s barnállottak körös-körül:
 Baj látszott a dolog mögül.
 Mákonya – bár nem volt jós,
 tudta: Maca várandós.
 Ez bizony őt aggasztotta,
 s három napig ott tartotta
 Macát, aztán rákérdezett:
 „Van-e benned szívszeretet
 Berci iránt, s hozzámész-e?”
 Feleletben lett is része,
 mert szólta a lány: „Félreléptem:
 Agyonver, ha tudja vétkem.”

Mákonya a szót így méri:
 „Mondj igent, ha kezéd kéri!
 Véisd eszedbe jól szavamat,
 s becsületed tiszta marad!
 Kérd meg Borzast, nagybátyádat,
 adjon néked liljomszárat,
 vasfüvet, meg jó gubacsot.
 S ha e hármat felforralod,
 majd gyakorta betömködöd
 –hisz tudod, a lábád között –
 ilyen szókkal: 'Reteszt rája!',
 szűk lesz újra cicád szája.
 Jól megérts hát, ennyit kérek:
 A patikus adjon néked
 gubacsot, de nem egyebet,
 csak amit a fáról szedett.
 Ezt kérd tehát, valamennyit,
 mindháromból ugyanannyit.
 Ezen felül mit mondhatok?
 Egy takaros halhólyagot
 töltsél teli galambvérrel,
 s őrizd meg, míg jó az éjjel,
 s Berci mellé befektetnek.
 Amit mondok, Maca, megtedd!
 Ekkor csupán egy a dolgod,
 mit nem szabad hanyagolnod:
 A hólyagot dugjad be
 lányságodnak helyibe!
 Jön Berci e kies tájra,
 kireped a hólyag szája,
 s kifolyik a galambvér,
 ami néked sokat ér:
 Megőrzöd a tisztességed.
 Nos, hát ennyit mondok néked!
 És hogy váltig bizton járj,
 jajgass, sírj és rúgkapálj!
 Úgy azt hiszi, lány vagy még.
 Kell még lecke, vagy elég?”
 „Elég hát!” – most Maca szólt,
 vidámabb még sose volt,
 „megteszem én szívesen,
 csak kérje meg a kezem!”

A nászéjszaka

...Ostobányban mindez alatt
végére ért a lakoma.
Sok asszony és férfikoma
kiugrálta magát rendre,
berúgott, s nem ügyelt csendre,
s felzabálta, mi ehető.
Ámde az sem feledhető,
Taknyos Berci mit csinált,
mikor Macájával hált
nászágýában ezen éjen.
Hagyjátok, hogy elmeséljem:
Maca nyakát átkarolta,
majd a száját megcsókolta
hévvel hétszer, s öröme
vonta keblét a mellére.
A folytatást alig várta,
ám Maca az útját állta,
és akkora lármát csapott,
mi egy mérföldre kihatott.
Lábait ő szét nem tárta,
szűz erényét óvta, zárta.
Berci feladta a harcot,
s vágott hozzá nyájas arcot,
tudván, férfi bírja a nőt,
ha szép szóval nyeri meg őt.
Így beszél hát, azon menten:
„Mily szerencse, hogy megleltem
ajkad, mely itt elem tárult,
s ajkaimmal összezárult!
Kebled halma hozzám simul,
ettől kedvem egyre vidul,
s nő a szívem gerjedelme:
mindez istenünk kegyelme,
ki e gyönyört megalkotta,
és eszközként élénk hozta,
hogy az ember sokasodjon.
Tedd hát magad túl a gondon,
s vedd elmédbe urunk szavát:
'Emberfia elhagy apát,
és már anyja sem kell neki,
mert csak hitvesét szereti:
Így lesz kettő egy hús végül'.
(Ez jön elő az ígéből,
vagyis: nemzzenek gyereket),

lásd, te is csak azt teheted,
velem, mit ludak a tóban!
Kedves, hidd, ebben csak jó van:
Szeretlek és veled leszek,
s mindig mindent érted teszek.”
Ám Maca még akaratos,
sírdogál, szava panaszos:
„Jól tudom, mi előtt állok:
Férfi vagy, s a férfi álnok,
olyan, mint ki madarászik:
édes szokat fuvolázik,
s mihelyt ott van a markában,
meg is fojtja hamarjában.”
„Dehogy, Maca!” szólt a legény.
„Mehülyültél, látom, szegény,
ebben a szép nászi ágyban.
Hisz tudod, hogy közös vágyban
kötetett a szent frigyünk:
Álnokságban mért higgyünk?
Közös ágyban mért is lennénk?
Jó lenne hát, hogyha tennék
frigyünkért, feledve alkut,
hisz mindketten ezt akartuk!”
S lássátok most a hős legényt:
Megragadta Macát, szegényt,
– a tanítást megszívlelte –,
lábait jól felemelte,
bevette közójük magát,
s követte nemének szavát!
Maca sem volt rest vagy levert,
ahogy ott a hátán hevert:
testét bőszen hányva-vetve
a tanácsot nem feledte.
Véget ért az első menet,
mit hallani kint is lehet,
hisz az ágynak vén deszkája,
s fennen szólt a muzsikája,
legszebb a föld kerekén!
Szomjtól ég a vőlegény,
rikoltozik hát ízibe’:
„Vizet kérünk, vizet ide!”
Hoztak levest Velencéből,
melyet főztek csüdfüléből,
malvázia-borral benne:
Ilyen volt a szokás erre.
Mind megitták, s mind felfalták,
s erejüket visszakapták.

A többiek mentek máris:
 visszakattant már a zár is,
 melyet Maca bezárt bévül,
 s visszabújt az ágyba végül.
 Boldog, ám mímeli kárát,
 siratja lehullt virágát,
 ám szól a férj: „Adj túl gondon,
 s legyél vidám, én azt mondom!
 Lehullt virágod neked,
 ám lesz majd egy gyereked:
 Ez egy jó és üdvös dolog,
 s ha igazán meggondolod,
 más se kell, csak hívem legyél,
 s ahogy mondom, csak úgy tegyél,
 mert így hasznos, rendjén való!
 Halld az esküm, mely nem csaló:
 Szeretettel véled bánok,
 s tőled soha meg nem válok.”
 Maca köszöni e szókat,
 és megígér hasonlókat.
 S Berci – máris téve dolgát –
 férjként néki újra szolgált.
 Többet aztán már nem bírtak:
 Aludtak, míg meg nem pirkadt.
 Macának csak egy férj járt,
 míg Csiklandi négygel hált.
 Anca segge horzsolódott,
 mivel több mint hétnek hódolt.
 Bicegit tíz hős szerette,
 s kedvét ettől dehogy szegte,
 Szájbakapót nyolcan lesték,
 s egész éjjel őt reszelték.
 Vízfordóné szíve szakadt,
 ám ragyás volt, s hoppon maradt.
 S midőn a fényes nap felkelt,
 hallhatták szólni a baktert:

„Kit még ágyban lágy kar ölel,
 keljen fel! Az idő közel.
 Nap sugara máris lövell,
 űzi a sötétet.
 Tűnik a hold, lám csak, megy le,
 csillag fénye lankad egyre,
 éjnek csendje szakad szerte:
 Mondom én tenéked.”

Et cetera... – szólta, majd ért véget.
 Maca asszony fel is ébredt,
 s gyúlt fel benne a remény:
 „Ha most felébredsztem,
 tenné újból, semmi kétség,
 még mielőtt jön a népség.”
 Elkezdett hát mocorogni,
 az ágyneműt átmotozni;
 felveri Bercit a zaj,
 s kérdi máris: „Mi a baj?”
 „Gyűrűcskémet elvesztettem”,
 mondta Maca, „dühös lettem,
 s mikor virradt, nekiláttam
 megkeresni, s megtaláltam.”
 Meg is történt – ne izgasson –,
 mit kigondolt Maca asszony.
 Jöttek a legények karban,
 muzsikálva, szörnyű zajban
 befelé a nászszobába
 sok boldogságot kívánva.
 „Halljuk, mi hát az igazság:
 Inyére volt a multság?
 S benn a résben mi az újság?”
 Bercit ekként kérdezetik,
 ő meg felel, s mondja nekik:
 „Jobbat nem ad föld, se ég.
 Tudjátok meg: Szűz volt még!
 Kap is tőlem szép adományt:
 Egy pár cipőt móring gyanánt.”
 Ujjongott a sokadalom,
 s véget ért a lakodalom.

Szalai Lajos fordítása

Michelangelo Buonarroti

Ó Ámor, mondd, ha lelke volna annak
Oly kegyes, mint amily szép az arca,
Ki az, ki ne akarna
Rabjává lenni inkább, mint szabadnak
Maradni? Hisz magamnak,
Ha kedves lenne hozzám, akkor kéne
Inkább lánognom érte,
semmint így, hogy még biztatást se kapjak.

Én mondom, a hatalmas isteneknek
Képességük van túrni mind a rosszat,
Másként már rég megholtak
Volna, láttán a sok gonosznak.
Szeretne bár ő, mint most érte égsz te,
Igazságos bosszút vehetnél rajta,
Jaj, de bár tán soká várakoztatva
Vígaszra, mely kínod késve érte,
Mégsem neheztelsz érte,
Hiszen nemes szív könnyen megbocsátja
Mindazt, mi sérti s szereti azt, ki bántja.

Ismeretlen olasz, 16. sz.

Ámor, úgy hittem, egykor
Hölgyemmel együtt, egyazon fonállal
Kötött meg minket, hogy egyenlőképpen
Vágyunknak tüze örök lánggal égjen.

De jaj, feloldva látom őt már újra,
Ámor bilincse nélkül,
Ezer öröm örök üdvébe jutva.
És én csak még inkább rabságba hulltan,
Híjával minden jónak, fájdalomban
Élek tovább, élettől elhagyottan.

Torquato Tasso

Fagyos hölgyemnek keble s lángol arca,
 Rajtam kívül a jég, mely
 Bensőm tüzét takarja;
 Ámor tette ekképpen,
 Mert homlokán és mellemben honolva
 Magát meg nem gondolja,
 Hogy szememben lakják s néki szívében.

Giovanbattista Guarini

A csillagoknak sírta
 A szerelem betegje
 Az éji ég alatt fájdmát egyre,
 S így szólt míg őket nézte:
 Ó ti, akikbe írva
 Imádottamnak képe,
 Hogyha, mint ahogy nékem,
 Tündöklőn így ragyogva
 Az ő ritka szépségét,
 Néki úgy mutatnátok
 A bennem égő lángot,
 Aranyló fényetek könnyörületre
 Indítaná, mint engem szerelemre.

Virágh László fordításai

Michelangelo Buonarroti nem kell bemutatnunk az olvasónak. Még talán verseiről is tudnak, akik a legendás híró szobrászt és festőt ismerik. Igazi reneszánsz emberként ez a kifejezőmód sem állott távol tőle.

Giovanbattista Guarini az érett reneszánsz irodalmának emblematikus alakja. Az egyik legismertebb, legdivatosabb XVI. századi költő. *Il pastor fido* című pásztorgjátéka számos követőre talált, hatása a mi Balassi Bálintunkig elért.

Torquato Tasso líráját kevésbé ismeri a nagyérdemű közönség, hiszen hatalmas eposza, a *Gerusalemme liberata* talán elvonja a figyelmet erről a tevékenységéről. Az udvari líra azonban a költők, sőt általában az udvari ember mindennapi kenyere volt. Mestereként számtalan kis remekművet írt.

Aldo Palazzeschi

Séta

- Sétáljunk?
- Sétáljunk, nem bánom.

Hímzett-varrott áruk,
paszományok nagybani gyártása,
alkalmi rendelés, ellátás hosszú távon.
Mlle & Mlle Purtarè,
párizsi szalon,
modes, nouveauté.
Michele Salvato
1843-ban alapított cége,
tulajdonos: Benedetto Paradiso és Paradisóné.
Hölgyek figyelmébe!
Ragyogó arc,
alabástrom kebel,
bársonyos bőr!
Parlament, a tér teli emberekkel.
Az elnök diadalmas szónoklatát mondja,
tömeg balra, tömeg jobbra.
A török szultán várhat sorára.
Egy ablakból csalódott szerelmes ugrik ki.
Napkirály gyógycukorka.
Ibolyaillatú szappan: nincs párja!
Precíziós órák.

93

Lutri, hetente kifogják!
Régi korok
„Béke” vendéglője,
kerthelyiség,
palackozott és folyóborok.
Loffredo és Rondinella,
a legfinomabb kelmék,
felöltöztetjük gyapjúba, selyembe, flanelba.
Régiséget adok-veszek,
képek, díszek műkinclslerakata.

26

26/A

A legmodernebb írószerek.
Bonaparte Napóleon sétány.
Gyakorlott varrónőt keresek.
Hanyatlás, veszteség!

Csőd a láthatáron!
Végkiárusítás!
Tessék! Tessék!
Mindent potom áron!
Risorgimento Hotel,
Magyarország Szálló.
Lastrucci és Garfagnoni
a korszerű fűtésért,
új idők hőszugárzói.
Bandiera testvérek útja
(a volt Kereszt út).
Szezon végi
vásár,
alkalmi árak,
most mindenre futja!
Diodato Scatolera,
kartondoboz mindenféle célra.
Hallatlan gonoszság!
Talmone az Ön csokoládéja!
A legnépszerűbb keksz.
De Randa és De Pinduri.
Karitászt utca
2, 17, 25, 49
Splendor Mozgóképszínház,
Aki Berlin legmélyén jár,
Utazás Japánba,
Névnapi zsúr Stefaninóéknál.
Korunk nagy látványossága!
Reuma kínozza?
Nem talál rá enyhét?
Manganello tapasz!
Fiumicellói Fájdalmas Szűzanya
Jótékonyági Egylet.
Luigi Cacace,
lámpák gazdag választéka.
Fűtőanyagtelep,
szén, faszén, fa,
fűrészpor,
tetszés szerinti rózsekötegek,
fenyőtoboz, samott-tégla.
Prof. Nicola Frescura,
fiatalok reszkessetek!
Megrendelés ingre, blúzra.
Buffi testvérek,
kipufogók, dűznik, fékek.
A nagyvilág kicsiny terembe csukva.
Ruhatisztító.

Kályhásmeister.
Nyomda.
Szálás virágok boltja.
Fodrászat.
Könyvkereskedés.
Kalapszalon.
Világítás, irodai berendezés.
„Hazaszeretet”,
régi idők kávéháza.
Kiadó lakás, tágas beltér,
érdeklődni a házmesternél
(2-től 3-ig lehet).
Adamo Sensi,
ügyvéd.
Szakorvosi rendelés,
I. emelet.
Kenyér, buci.
Pecsenyesütő.
Konyhafelszerelés.
Vasbolt,
festékek, kencék árusítása.
Massenet: Manon,
a Városi Színház
díszelőadása,
főszerepben: Michelina Proches.
Manzoni Játékszín,
matiné:
Kutyakomédia.
Faanyag.
Kalocsnijavítás,
csizmadia.
Goldoni Színpad,
Mindenkitől elhagyatva,
népi játék.
El ne szalassza!
Gyerünk Bocconiékhoz!
37
38
Sarkcsillag kávézó.
Assunta Chiodaroli,
bába.
Parisina Sudori,
varrónő.
Száz fortély, hogy ne legyen kisbabája.
Gabriele Pagnotta,
hangszer, kotta.
Narciso Gonfalone,

vászon, szövétáru.
 Ulderigo Bizzarro,
 kandírozott gyümölcsök, cukorkák.
 Giacinto Pupi,
 fekvő- és ülőkád.
 Pasquale cipőbolt (a volt Melissa),
 43...

- Forduljunk vissza?
- Forduljunk, nem bánom.

Egy lány San Giovanniából

Giorgiocarlojohnnybobbyetienne,
 Indrowalterbertoldphilippeizidor,
 Oscarbrunomauricemigueljoachim,
 Vincenramónlewisdantebaltasar,
 Andréugogünterfrankytheophile,
 Ninojorgerichardmichelwillibald,
 Nandocharlyfranzijacqotpedriño,
 Ivangunnarkeitagyuszitakeo.

Szénási Ferenc fordításai

Aldo Palazzeschi (1885–1974) világirodalmi rangú olasz író és költő, több irányzatban is részt vállalt, ám eredeti hangja irányzatok fölé emeli. Legjellemzőbb vonása a játékos derű, amely már dekadentista korszakának szomorkás hangvételén is átüt, futurista korszakában pedig kihívó jókedvvé fokozódik. Magyarul nagyon kevés műve jelent meg, de lapunk 2002/8. száma is közölte néhány versét, köztük a leghíresebbet, a futurizmus költészettanát hirdető *Hagyjatok szórakozni!* címűt.

Thomas Bernhard

A hangimitátor

A hangimitátor, aki tegnap este a sebészeti társaság vendégeként lépett föl, a Pallavicini-Kastélyban tartott előadás után közölte, hajlandó eljönni velünk a Kopasz-hegyre, a Bécsi-erdőbe, hogy ott bemutassa művészetét a minden művészt tárt kapukkal fogadó házban, és természetesen nem igényel tiszteletdíjat. Megkértük a hangimitátort, aki az angliabeli Oxfordból származott, de a bajorországi Lanshutban járt iskolába és eredetileg puskaművesként dolgozott Berchtesgadenben, a Kopasz-hegyen ne azt ismétlje meg, amit a sebészeti társaságban adott elő, hanem teljesen más dolgot adjon elő, más hangokat utánozzon, mint a Pallavicini-palotában, s ezt ő megígérte nekünk, akiket lázba hozott a Pallavicini-kastélyban előadott műsora. A hangimitátor valóban teljesen más, többé-kevésbé ismert hangokat utánzott előttünk a Kopasz-hegyen mint a sebészeti társaság előtt. Kívánságokat is közölhattünk, amiket a hangimitátor a legnagyobb készséggel teljesített. Ám amikor fölvetettük, a végén tulajdon hangját utánozza, így felelt, azt nem tudja.

Pisa és Velence

Pisa és Velence polgármesterei megállapodtak, hirtelen megbotránkoztatják városaik lakosait, akiket évszázadokon át Pisa és Velence ugyanúgy lenyűgözött. Azt határozták el nevezetesen, hogy egy éjszaka leforgása alatt titokban a pisai tornyot Velencébe, a velencei Campanilét pedig Pisába szállítatják és fölállítatják. Szándékukat azonban nem tudták eltitkolni, és pontosan azon az éjszakán, amelyen a pisai tornyot Velencébe és a velencei Campanilét Pisába akarták szállítani, bevitték őket a bolondokházába, természetesen a pisai polgármestert a pisai bolondokházába és a velencei polgármestert a velencei bolondokházába. Az olasz hatóságok teljes mértékben bizalmasan tudták kezelni dolgukat.

Arató János fordításai

Thomas Bernhard dráma-, regényíró és lírikus. 1931-ben a hollandiai Heerlenben született és 1989-ben halt meg. Forrás: *Der Simmenimitator* című karcolatgyűjtemény (Insel Verlag Frankfurt am Main und Leipzig).

Vicente Verdú

Az aranykeszeg

A főnöknek volt egy csónakja, amellyel halászni járt. Egy délután, miközben az irodájában beszélgettünk azt követően, hogy lefolytattunk pár tárgyalást Enagással, nekifogott dicshimnusz zengeni a tengerészet varázsáról. Amint hajnalodott, fölszedte a horgonyt feleségével és fiával. Ellátták magukat harapnivalóval, Coca-Colákkal és sörökkel, és kivetették a horgokat egy El Calvario nevű térségben Villajoyosa és Benidorm között. A tenger lecsillapodott, és a halak vonakodás nélkül megadták magukat a sorsnak, amire rendeltettek. Az igencsak különbözött a vállalat fásasztó nyüzsgésétől és az ügyfelek gyakori dacától. A tenger barátságos volt, a család pedig az ősidőket idéző gyöngéd közösséget alkotott. A feszültség azonnal föloldódott benne, mert oly gyorsan támasztotta két kezét a kormányra, és berregtette a bikabőgés erejét idéző motorját, ahogy az öbölből kifelé tartott. Egy alkalommal rá kellene szánnom magam, hogy elkísérjem – vetette föl.

Zavarba jöttem. Arra gondoltam, túlságosan magukkal ragadták álmai, no meg elszánta magát köntörfalazást félretévő beszélgetésre Enagás képviselőivel, elvégre hónapok óta igyekszünk behajtani rajta tartozását! Hátradólt vörösessárga hintaszékében és saját tollával felém bökve erősködött: – El kell jönnötök. Neked és a feleségednek. A gyermekeket rábízátok valakire, és egy hétvégén eljöttök. – Mellesleg nem tetszett, hogy így beszél a gyermekekről, de elismertem, azért hívott meg minket, hogy jól érezzük magunkat. Hazaérkezve elmeséltem Margaritának. Nem tulajdonított fontosságot neki. A kezét törölgette valami rózsaszínű törülközővel. Ketten a gyermekek közül tetvesen jöttek haza az iskolából.

Négy hónapra rá egy hétfői napon, május első napjaiban – erre biztosan emlékszem – a főnök közölte velem, hogy tartogat számomra valamit a kocsija csomagtartójában.

Aranykeszeg volt, a gépkocsivezetője adta át nekem fél kilenckor, amikor elhagytam az irodát. Gesztenyebarna papírba csomagolt közepes méretű aranykeszeget kaptam, de az értéke fölbecsülhetetlen, ha tekintetbe vesszük nem várt eredetét, és az előzékenységet, amit takart. Némi szertartásosságot kölcsönöztem hazatértemnek, és a csomagot Margarita két karjába raktam. – A főnök ajándéka – közöltem. Kicsomagolta a papírt és nagyon közel hajolt hozzá, mint amikor az enivalókat veszi alaposan szemügyre, s kézzel írott följegyzésen akadt meg a szeme az egyik kopoltyúra tapasztott Luxindex papírlapon. A főnök hitvese írta alá és egy receptet ajánlott nekünk, hogy a valenciai halászok módján főzzük meg az aranykeszeget. A feleségemnek szánta, s barátnőjeként kezelte, tegezte s a nevéen szólította. A levelet a bárdolatlan egészségetekre kívánsággal zárta. A fogalmazás gyermekre sikerült, de mindezzel együtt nagyon kedvesnek találtuk. Arra a következtetésre jutottam, hogy igen hamar megemelik a fizetésemet vagy előléptetnek osztályvezetővé. Kifejtettem Margaritának, mire ő elmosolyodott. Elégedettnek láttam. Vagy ta-

lán a főnök és felesége azt akarják, hogy legyünk barátok? Azon az éjszakán erre gondoltam elalvás előtt. Talán előestéjét töltöm annak, hogy valamivel több leszek, mint holmi beosztott, és Jaime úr jobbkezevé válok. Ehhez magasabb állásra lenne szükség a jelenleginél, és meglehet, ezek a részletek olyan jövőt sejtetnek, ami már kikovácsolódott a főnök agyában. Elmondtam ezt Margarítának. Nem adott egyenes választ, de jelezte, hogy nem veti el a föltételezést. A reggelinél megegyeztünk abban, hogy az a helyes, ha írunk egy levélkét a főnök feleségének kifejezve hálás köszönetünket. Megállapodtunk abban, hogy a feleségem írja alá, én pedig hozzáfűzök valamiféle megjegyzést. Reggel több mint egy órát szántam arra, hogy megfogalmazzam a szöveget. Levelünkben ez állt: – Tisztelt Amparín: az aranykeszeg csodálatosra sikerült. Nemcsak mi voltunk elragadtatva tőle, hanem a gyermekek is megettek mindent, pedig őket nehéz hallal megetetni. Elteszem a receptet, amit adtál, hogy fölhasználjam más alkalmakkor. Egyetértek azzal, hogy a legegyszerűbb konyha a legjobb. A te földed paradicsomaival bizonyára jobb lett volna, de végül is remekre sikerült a fogás és nagyon köszönjük Neked. Szívélyes üdvözzel: Margarita. – Én pedig hozzáfűztem: – Élvezetes fogásban volt részünk. Nagyon köszönjük, hogy gondoltál ránk és fölkináltál olyan tenger gyümölcsét, amit nagyon kedvelünk. Szeretettel, Vicente. – Másnap reggel bedobtam a levelet a postaládába azután, hogy Margarita aláírta, de utána munkába menet, miközben a jelzőlámpa a fényeit váltogatta, csaknem rögtön kételyek gyülemlettek föl bennem. Nem voltam biztos abban, hogy e szöveg nem túlzottan alázatos és egyben nem méltánytalan-e kissé. Elvégre is csak közönséges és nem túl nagy halról van szó. Nagyon is látható volt, hogy sok személy között osztottak el darabokat és ez a visszamaradtak közé tartozott, amit nem tudtak hová tenni. Ráadásul belekevertem a gyermekeimet is, mintha szegényeknek soha életükben nem lett volna részük ilyesféle élvezetben. És az utalás a paradicsomokra? Azt mondtam ezzel, hogy nem volt primór paradicsomunk és ez végül elrontotta az ízt, vagy ellenkezőleg, miért emeltem ki egy kellék jelentőségét, amikor az csak mellékes a főétel mellett? Másrészt mire következtethetnek abból, hogy utaltunk a Földközi-tenger iránti szeretetünkre? Talán fölfrissítem emlékezetüket a meghívást illetően, amire a főnök hónapokkal korábban célzott? Abban a meggyőződésben érkeztem az irodába, hogy a jegyzet több szempontból balfogás. Jaime úrral egyáltalán nem érintkeztem sem reggel, sem a délután folyamán, de munkából jövet összefutottunk a liftben. – Nagyszerű az aranykeszeg – mondtam, noha már megfagyott a hűtőszekrényben. – Úgy készítettétek el, ahogy Pilarín mondta? – Azt feleltem, igen, természetesen. De, Pilarín? Mi azt írtuk, „Amparín”. Rémülettől elöntve értem haza. Elmondtam Margarítának, és leültünk a kék asztalhoz a konyhában. Azután megnéztük a Központi Brigád egyik fejezetének befejező részét.

Arató János fordítása

Vicente Verdú 1942-ben született Elchében. Író és újságíró. Forrás: *Cuentos de matrimonios (Házasság-történetek)* című novelláskötet (Editorial Anagrama).

Helen Tookey
Nyelvek által

Nyelvek által találkoztunk. Magam
görögnek láttam: várfalon,
a logika biztonságában,
csiszolt szavú eszmék úrnőjeként.
Lassan fordítottam. Bízni tanultam
a félreérthető héberben,
a szóképzés kockázatában:
a hit nyelve, ugrás a sötétbe.

Az iskola kertjében

Magas téglafal tövében földszív,
csak itt van árnyék. Az udvar betonján
vakít a lárma. Gyorsan megszökünk,
mint úszók siklunk hűvös levegőbe,
elmerülve friss földszagot érzünk.
Sűrű, buja babot mutatsz nekem,
vastag hüvelytermést; hagymalevél
ír sorokat vékony póklábakkal.
Ujjunk levendulát morzsol, mentát,
zsályát vizsgál, az illat a bőrön
éles-valós.

Messze csengő sívít.
Lefejtesz magadról, vak fénybe futsz,
lehull az emlék, mint pipacsszirom.
Illatkincsem tiszta, mint a metszés.

C. G.-nek

Azt hittem, téged látlok a buszon;
kis mosoly, majd gyors félrefordulás
mielőtt meglát (persze nem te voltál),
tévedésből mást vetítettem rá.
Nem néztem már felé, de megmaradt
az érzés, te vagy itt újra. Mintha
elmentél volna – délen kaptál munkát,
vagy külföldre tán, nyelvet tanulni –,
és visszatértél. Mintha feljöhetnél
pár nap múlva, és folytatnánk ott, hol
kilenc éve abbahagytuk. Mintha
nyugis állásod lenne, nem lennél pap,
nem hívtak volna akkor éjjel. Mintha
nem lett volna kése, s nem lennél halott.

Dörgő Tibor fordításai

Helen Tookey (1969) angol költő, irodalomtörténész. Több egyetemen tanult, Oxfordban szerzett tudományos fokozatot. Tavaly adták ki első verseskötetét, kisprózái irodalmi folyóiratokban jelentek meg. Liverpoolban él, szabadúszó értelmiségi, sok szállal kapcsolódik irodalmi és kulturális műhelyekhez.

Radu Juculescu (1949) kolozsvári román író, zenész. Magyarul olvasható kortárs román antológiákban. Önálló kötetben *Liftben* címen jelentek meg novellái a Vadamosi füzetek sorozatban.

Radu Ţuculescu

Az ember új barátja

Mostanában megnőtt az utazási kedv. Még a szolgálati út tekintetében is. Néhány nappal ezelőtt fölszálltam a gyorsvonat másodosztályú kupéjába. Szinte boldog voltam. Négy órát utazhatok. Már láttam is, amint a magammal hozott regényt nyugodtan olvasom. Ezek az új tarifák megcsappantották az utasok létszámát. A fülkében tényleg csak egy férfi darvadozott a sarokban, télikabátban, a fején kucsma. Visszaköszönt, és azt mondta:

– Olyan hideg van, bácsika, hogy kifagynak a szemeid. A barátomat is megijesztetted. Remélem, majdcsak megjelenik.

Ami a hideget illeti, magam is észleltem, hogy igazat beszél. De a barátját, bár körbebámultam, nem láttam. Óvatosan úgy döntöttem, nem folytatom a párbeszédet. Mostanság mindenféle-fajta provokátorrel találkozhatasz. Alig lódult neki a szerelvény, egyszer csak kiáltását hallom:

– Na újra itt vagy, te vadállat! Nincs már több ennivalóm, nem tudok már többet adni neked, talán az úr megszán egy szendviccsel, elvégre szolgálati útra küldték.

Csodálkozva fedeztem fel az ülés alatt egy egeret. A hideg miatt fölborzolt bundája inkább egy sündisznóra emlékeztetett.

– Remélem, nem félsz az állatoktól – mosolygott rám a férfi.

– Egyáltalán nem – válaszoltam, és már elő is vettem a szendvicsemet. Szétszórtam a darabkákat az ülésen. Sebteben felfalta.

– Törjél egy nagyobb darabot – tanácsolta a férfi –, én is testvériesen megfeleztem vele a magamét. A vonaton ritkán lehet alkalma enni. Lakhelyet kellene változtatnia.

Kettébe törtem a szendvicsemet. A magamét megettem, és gyorsan zsebre dugtam a kezemet, hogy meg ne fagyjon. Az olvasás szóba sem jöhet... Ugyanis csupán egyetlen szál neon pislákkolt, az is a folyosón. Az egér befejezte a lakmározást és jóllakottan eltűnt az ülés alá, ahol gondolom, egy rongy óvhatta a hidegtől.

– Mielőtt beléptél volna, beszélgettem vele – súgja fülembe a férfi.

– És mit mondott?

– Azt, hogy egyre rosszabb. Anyira elszaporodtak, hogy sokan koldusbotra jutottak. Sokan. Némelyik elcsípte közülük a vonatot, de ez sem biztos megoldás.

Egyórás késéssel érkeztem meg utazásom céljára. Siettem a szállodába, foglalt szobám volt a hatodik emeleten. A telefonnak nincsen zsinórja, a tévé rossz, meleg víz nincs, s égő is csupán a folyosón. Mintha a szállodások összebeszéltek volna a vasutasokkal. Már arra gondolsz, hogy egy közös érdekekkel foglalkozó ligát alakítottak, melyről eddig még mit sem tudtál. Megpróbáltam kicsavarni az égőt és áttenni a szobámba, sikertelenül. Fogat mostam, néhány bogarat, melyek a fürdőszobában elmélkedtek, lecsaptam, és bebújtam az ágyba. Éjjel óriás sünről álmodtam, mely csenevész patkányokra vadászik.

Szlafkay Attila fordítása

Daša Drndić

Pupi Pesten

Printz, becenevén Pupi, befizet egy kétnapos budapesti turistautat, s egyetlen koffer nélkül elindul. A Margitsziget keletre néző oldalán, a dominikánus kolostor romjainál hét teljes órán át, egészen sötétedésig várakozik. Háromszor pisál, csapdossa a szúnyogokat, fel s alá járkal. Ázott pókháló gubancaként az égből lelógó, áttetsző függönyt alkotva már négy órája pásztákban zuhog az eső, fénytörésesen ezen át látszik a Margitsziget zöldje. *Legszívesebben elbújnék ebben a csalitosban, motyogja Pupi, bemennék, hogy eltűnjek benne, hisz épp olyan, mint Száfet Zéc barátom kertje.* A beigért összekötő, a „kapcsolat” pedig csak nem jelenik meg. Helyette egy alacsony, fekete lakk simicipőben járó emberke várja a szállóban.

Azt mondja az illető: *Szakad az eső, Pest pedig oly mélyzöld.* Printz tüstént rákérdez: *Ön költő?*

A titkos ügynök titokzatosan mosolyog, Printznek legalábbis úgy tűnik.

Az Ön kapcsolata halott. Az Ön kapcsolatát meggyilkolták, de az is meg lehet, hogy öngyilkos lett, mondja a barna bőrdzsekit viselő kis ember.

Akkor most mit csináljak?, kérdezi Printz.

Semmit. Nem csinál semmit. Nem fog átszökni. Visszamegy. Ennyi. Háború van. Bennünket támadnak, s mi védekezünk. Emberek vesznek oda, mindenféle romok. Imígyen szól a szomszéd országból való ember. Majd elment.

Printz kótyagosan néz utána. Printz fejében kicsiny holttestek úsznak, rózsás kis testek, gyermekhullák. Fölöttük, nyitott esernyők gyanánt, szép, fiatal asszonyok, nagyon sápadt asszonyok lebegnek. Holtan, tisztára meghalva ők is. Ó, nem fogjátok megvédeni őket, nem fogjátok megvédelmezni rózsálló, halott gyerekeiteket, nem bizony, kiáltja Printz. Tele a világ ikrekkel, akik testvérekük oszlásnak indult, megfeketedett és összeaszalódott embrióit viselik hasukban. Megkövesedett magzatokat. Amiket Printz kiabál, az a testüregében dobol, ám senki sem hallja, mert Printz a bensőjében ordít, látszatra pedig csak a recepcióban álló portásra néz. A szomszéd országból, Printz szülőházájából való emberkének híre-hamva sincs. Mindössze egy légbuborék maradt a helyén.

Printz megkérdezi a portástól, mármint az aranyujtásos, kék dolmányos egyenruhába bújtatott hotelportástól, hogy aszongya: *Merre találok Semmelweis Ignác sírját?* Printz fel szeretné keresni Semmelweis Ignác nyugvóhelyét, méghozzá azonnal, azért érdeklődik meg a portástól, *hol van Semmelweis Ignác eltemetve,* hát ezért. A portás tisztességtudó, a portások nem tesznek föl felesleges kérdéseket, rendszerint úgy van, hogy a vendég kérdez, a portás válaszol. Ezt a kékbe-aranyba rittyentett portást tulajdonképpen egyáltalán nem érdekli, mért akarja valaki meglátogatni Semmelweis Ignác sírját, Printznek ez világos. Amiképpen az is, hogy egy portásnak nem okvetlenül kell tudnia bármit is Semmelweis Ignácról, még ha magyar portásról, pláne budapesti portásról van is szó. Mit kezdjen egy portás Semmelweis Ignáccal, na mit?

Fogadjon taxit, mondja a portás. *A Kerepesi temető legyen az útirány.*

Printz látni szeretné Semmelweis Ignác síremlékét, mert a szomszéd országbeli kis titkosrendőr távozásával annyira erőt vett rajta a búbánat Semmelweis Ignác miatt. Nagy-nagy bánat szakadt rá, váratlanul. Ó, micsoda szörnyű igazságtalanság érte Semmelweis Ignácot, borzasztó! Printz nem biztos benne, mi árad el benne egyre inkább, a szomorúság, vagy egy rossz érzés esetleg, nem tudja biztosan. Ha Budapestre kirándul az ember, turistakirándulást tesz Budapestre, akkor logikus, hogy felkeresi a Kerepesi temetőt, nem igaz? A Kerepesi temetőben sok híres ember nyugszik. Ezenkívül, amikor turistaútra megy, Printz minél többet szeretne látni, mert sose lehet tudni, lesz-e még egy ilyen, sőt egy pontosan ilyen útja. Nem tudni. Különösen most, amikor kapcsolatot híján maradt, amikor az az ember, aki átsegítette volna a határon, halott, megölték vagy öngyilkos lett. Nem tudni.

Ha Semmelweis Ignác nincs, talán ő, Printz sem jött volna a világra. Ernestinát, meglehet, elviszi a gyermekági láz, mert a szülésnél olyan orvos vagy medicus segítkezik, aki előzőleg hullát boncolt, utána meg nem mosott kezét. Oh, hogy összezavarodott minden Printz fejében! Az idő ott olvataggá válik számára, elveszíti határvonalait, foltokat alkotva folyik szét. Printzcel megesis ilyesmi, igen, s ilyenkor nem tudja, hányadik században él, s azt sem, hol van.

Pupi, téj észhez. Semmelweis Ignác 1865-ben meghalt.

Semmelweis Ignác nincs a Kerepesi temetőben. Csupán a síremléke van ott, alatta pedig – semmi. A Semmelweis Ignác tiszteletére emelt emlékmű úgy hever a pusztá földön, mint egy ékkő, hatalmas ékkő, mely az idők folyamán megsárgult, gyapjas mohatelepek foltosodnak rajta, mert Semmelweis Ignác rég meghalt, a Kerepesi temetőben pedig elég nedvesség van, ezért moha is van. Semmelweis Ignácot elhamvasztották, aztán beleszórták egy urnába, az urnát pedig az Orvostörténeti Múzeum üvegvitrinjében őrzik. Printz azonban nem óhajt betérni a pesti Orvostörténeti Múzeumba, ő a Kerepesi temetőbe igyekszik.

34/2-es parcella, szól ki kurtán a tudakozó tolóablaka mögül a hivatalnok. Bizony, a Kerepesi temetőben tudakozó is van, mert Budapestten sok turista megfordul, a turisták előszeretettel látogatják a sírkerteket, a temetőknek pedig gondjuk van rá, hogy ott a turisták ne bolyongjanak le-fel ész nélkül. De hát külföldi temetőket járni mégiscsak butaság, állapítja meg magában Printz, hiszen ott az embernek nincsenek hozzátartozói, úgy általában. Minek ez a turistának? Meg jómagának, minek? Ennél jobb egy adag süteményt bevágni. Ó, igen, a pesti sütemények! Amint végez Ignáccal, betér valahova egy pofa sütire, azt okvetlenül.

Lassan a testtel, Pupi, szedd össze magad. Esteledik, bezárják a temetőkaput.

A 34/2-es parcella felől két oroszlánfej szemléli Printzet, és viszont.

Szép kóroszlánok, erősek, de ártalmatlanok. Semmelweis Ignác, elhunyt 1865. augusztus 13-án, Bécsben – olvasható az emlékműn, de valójában az Országos Elmegyógyintézetben halt meg, Döblingben. Negyvenhét éves, orvos, és azt mondják – bolond. Bolond? Bécsből kiutálják, Bécs azt mondja neki, mehatsz, menj oda, ahol születted, a te Pestedre. Semmelweis Ignác Pestre megy, és az ő Pestjén lesz szülészorvosa az asszonyoknak, akik azontúl nem halnak meg hullamérgezésről, hanem életben maradnak, nem viszi el őket a gyermekági láz, miként megannyi más bécsi szülőanyát, mert Semmelweis

Ignác klóroldattal mos kezet, és Pesten már senkinek sem szabad hullát boncolni, majd mosatlan kézzel újszülötteket világra segíteni. Hogy Semmelweis Ignác, amúgy betegen, mért tér vissza Bécsbe, azaz Döblingbe, nem tudni, meglehet, erőszakkal dugták be abba az Országos Elmeügyintézetbe. Ejnye, hát a beteg lelkek számára akkor nincs még kórház Pesten? Én nem térhetek vissza szülőföldemre, az emberek abban az országban, ahol maradtam, öldösik a szülőházamban élő embereket, a beígért összekötőm nincs többé, ráadásul nem is vagyok orvos, és különben is más idők járnak, egészen más idők. Ha Ernestina Bécsben szül, s akkor, amikor Semmelweis doktort elűzték onnan, elviszi a szepszis, egész biztosan belehal, én pedig megkékülten és halva születtem volna.

Kék voltál, Pupi, amikor megszülettél.

Nem voltam.

Ni csak, milyen különbözőképpen írták ki Semmelweis nevét, a keresztnévét: az áll ott, hogy Ignaz Philipp és Ignác Fülöp. A vezetéknevéhez azonban senki sem nyúlt. Semmelweis zsidó volt? Zsidó volt talán?

Ugyan, Pupi, ne játszd meg a hülyét. Sétálj egyet.

Printz sétál, és mélyeket lélegzik. Nagy ez a temető, a Kerepesi, bőven akad zöld terület. Printz lehorgonyoz a 28-as parcellánál, mert a 28-as parcella közel van a 34/2-es parcellához, amelyen a Semmelweis-emlékmű áll. A 28-as parcellán hatalmas síremlék magasodik, tiszta fehér, kő-fehér, félelmetes.

Az apokalipszis négy lovasa, kőből mind a négyen, megkövesedve, motyogja Printz, és nézelődik.

A 28-as parcellában, az apokalipszis négy fehér lovasa alatt, József Attila nyugszik. Printz nem tudja, annak örüljön-e, hogy még egy ismerősre akadt, vagy pedig a fiatal költő, a mosónő fia, a kommunista párt titkos tagjának sorsán búsuljon-e inkább. József Attila szegény gyerek volt, szegény egyetemista, szegény költő, rettenetesen szegény. Printz, ha kortársa lett volna Attilának, segítette volna, biz' isten. Ennivalót hozott volna, az ágyát is felajánlotta volna neki. József Attila hétéves kora óta dolgozott, mindenfélével megpróbálkozott, az apja akkor elmegy, a papa ekkor elhagyja őt és a mamát, na és Attilát akkor nevelőszülőkhöz adják, az egyikhez, majd a másikkhoz, de egyikük sem jó hozzá, ő pedig még kisgyerek, alig kilencéves, és öngyilkossági kísérletet tesz. Akkor aztán meghal a mamája, pedig József Attila még mindig nem cseperegett fel egészen, csak tizennégy éves, igazában kicsi még és védtelen. Szóval, meghal a mama, az a kimerült, elnyűtt, csupa ránc, összeaszalódott mosónő, és Attila árvaságra jut. Olyan húsz éven át töri a fejét, miként ölje meg magát, s a végén – természetesen – öngyilkos lesz. Ezúttal sikerrel, mindörökre, Printz azonban nem tudja, hogyan. Ezt még tanulmányozni kellene. Amint hazatér, Printz megkísérli kideríteni, hogyan ölte meg magát József Attila, a kitűnő egyetemista, József Attila, a költő, akinek a verseit akkoriban senki sem olvassa. Később, sokkal később, bizonyos emberek elhatározzák, hogy felidézik József Attila emlékét, s híressé teszik, csakhogy rajta ez már nem segít, mert rég meghalt, mint egyébként Semmelweis Ignác is. Semmelweis Ignácot ma is gyakran emlegetik, regényeket és drámákat írnak róla. Két szerencsétlen flótás, pechesek mindketten. Printz közelebb hajol a sírfelirathoz, onnan olvassa le: József Attila 1905–1937.

Printz megáll a 26-os parcella előtt, és – nini – elmosolyodik! A 26-os parcellán hatalmas szobor áll, kigombolt fehér ingbe öltöztetett emberalak. Az ing olyan, mintha lisztből volna, puha. Még lengedezik is, ámbár a Kerepesi temetőben minden áll, semmi sem mozdul, semmi. Még madár sem.

Valahogy nincsenek is madarak.

Igaz, mintha nem is volnának. Hol vannak a madarak?

A szoboremlő tekintete az eget kémleli. Ki ő?

Ó, de hiszen ez Emil Gerbaud!, ismeri fel Printz. S tenyerével végiglapogatja a szobor elérhető részeit, mert a szobor magas, kétszer akkora, mint Printz, talán háromszor is, és olyan fehér, olyan tiszta ez a kedélyes szobor, igen, valóban annyira szívderítőnek mondható, hogy Printz, sebtében búcsút intve Gerbaud úrnak, sietős léptekkel, ami – a testi fürgeség általában – szokatlan volt nála ezekben a napokban.

Vörösmarty tér – Gerbaud, mondta be Printz a taxisnak, amire a taxis csak annyit mondott: *o la la!* Mint egy vérbeli párizsi.

Dobostortát? *Á*, nem. Tisztelet, becsület Dobos József úrnak, a csemegeüzlet- és cukrászdatulajdonosnak, tucatnál is több német nyelvű szakácskönyv sikeres szerzőjének. Mogyorós Kugler-tortát, sűrű csokoládékrém-töltettel és csokireszeléssel megszórva? Nem. Kugler úr már 1870-ben üzletet nyit a régi Budapest szívében, és fennszóval kínálgatja a *mignont*, *mignont tessék*, *hölgyeim és uraim, tessék megkóstolni a mignonjaimat!* Amidőn Gerbaud veszi át a Kugler boltját, attól kezdve Budapest bolondul az édességekért. A pesti nép a tíz ujját nyalogatja utánuk. Mignont? Nem. Még hogy Printz rajongana a mignonért, az korántsem mondható, s ha már választhat, akkor nem, mignont semmiképp.

Sachert? Franz Sacher valamikor kifutólegényként és edénymosogatóként kezdte Metternich gróf konyháján, ő volt az, akinek a szabadnapos főszakács távollétében alkalma nyílt olyan lakomát sikeríteni gazdájának és vendégeinek, hogy az a konyhaművészet történelmi eseménye lett. De hát ez Bécsben történt, réges-rég, Bécsben, ahol a hajdani konyhalegénynek, kuktának gazdag és hírneves leszármazottai élnek. Ők a tulajdonosai a híres Sacher Szállónak, közvetlenül ott, az Operaház mögött, a Philharmonikestrasse 4. alatt, ahol Charlotte Rampling, az a Lúciának nevezett zsidó kurva, szado-mazochista szeánszokat űz Dirk Bogarde éjszakai portással, azaz egy Max nevű, valamikori SS-istával. Sacher-tortát? Igen. Printz imádja a Sacher-tortát, pláne házilag főzött sárgabarrack-marmeláddal benne, amely olyan csodásan olvad össze a sűrű csokoládéöntettel. Amihez aztán hideg tejet hörpintenek, olyan egy-két liternyit. No de hát az Bécs, Printz pedig Pesten van. A Sacher-torta, tehát, nem jön számításba.

Felvert tojásfehérjéből készült, diós Kossuth-kiflit? Ez az a bizonyos Kossuth Lajos, az üldözött és börtönviselt harcos, aki nemzete függetlenségéért küzdött. Mért éppen egy kiflifajta fűződik nevéhez, nem pedig valamilyen rummal nyakon öntött, kandírozott gyümölcszeletekkel töltött, tejszínhabbal bevont, sűrű tortaféle, mért nem ilyesmi? Ehelyett puszedlit kapott, habkönnyű, fehér, pajkos kis félholdacskákat. Printznek nincs ehethékje ezekből a piciny, habszerű gyúrmányokból, egyáltalán nincs.

Garibaldi-szeletet? Ja, igen, Garibaldi, az Olaszország egyesülését megálmodó nemzeti hős. Az emberek mindenféle ostobaságot összeálmodnak. Garibaldi seregében magyarok is voltak, csak azt nem tudni, ők is ugyanarról álmodoztak-e, mint Garibaldi. Meglehet, kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, meg aztán olyanok is vannak, akik nem az országegyesítésről, hanem a szerelemről álmodnak. Ez utóbbiak inkább szexuális érdeklődésűek, kevésbé harcos alkatok. Ó, hosszú ideje már, hogy nem volt együtt nővel, Printznek muszáj lesz tennie valamit, muszáj lesz. Az állatkái lassan elmaradoznak, újabban másra sem gondol, csak a süteményekre, s ez jó jel. Magyarországon ma előszeretettel fogyasztanak Garibaldi-kockát az elesett magyar katonák tisztelőtére és emlékére. Minden bizonnyal ezért. A Garibaldi-szelet egyúttal finom is. Gyümölcsízzel megkenve, a tetején őrölt mogyoró és dió meg porcukorral felvert tojásfehérje keverékével bevonva, majd megsütve, már ahogyan készül. Printz nem szereti a rásült tojásfehérjét, ezért nem eszik Garibaldi-kockát Pesten, nem bizony. A fölvert és rásült tojásfehérje légiességet, csalóka könnyűséget kölcsönöz az édességnek, ez nem tetszik Printznek. Ó a gazdagon föl-púpozott, szaftos süteményeket kedveli, nem szeret csuklani, amikor kalácsot eszik. Prinzt egyébként gyorsan elfogyasztja, amit elébe tesznek, pillanatnyilag azonban szomjas.

Esterházy-tortát? Sült almát à la Josephine?

A cukrászda valóban előkelő. Ah, ez a Gerbaud, micsoda egy ínycenc volt! Senki sem tudja, mért hagyja el szülőföldjét, Svájcot, de elhagyja, az emberek istenhozzátot mondanak szülőföldjüknek, mindig van ilyesmi. Vannak emberek, akik sohasem hagyják el szülőhazájukat, juszt sem! Úgy gondolják, nincs rendjén, olyan ez, mintha az édesanyádat hagynád el. Printz nem ért egyet az effajta vélekedéssel. Printz azt vallja, az édesanyának okvetlenül hátat kell fordítani, különösen, ha Ernestinának hívják. Gerbaud, amikor búcsút vett Svájctól, kitalált egy varázslatos töltött cukorkát, melynek konykjában, a gyönyörtől rézszenen, egy szem sötétvörös, kemény meggy úszkál. Gerbaud így kárpótolta magát a haza és az édesanya elvesztéséért. Meg a nagy csokoládégyaráért Svájcban. Az édességek mindenféle veszteségért kárpótolják az embert, ez közismert. Németországi, franciaországi és angolai tartózkodása után Gerbaud Magyarországon telepedik le, és Budapesten alkotja meg a Gerbaud-tortát. Mint a kárpótlásnak még egy nemét. Ezzel szerez hírnevet. És pénzt. Meglehet, Printz is kitalálhatna valamit kárpótlás gyanánt. Printz szeretné, ha sikerülne neki valami. Gondolta, visszamegy hazájába, szülőföldjére, anyaországába, és segédkezik a sebesültek mentésében, Printz ilyen, segítőkész, no igen, szeretett volna elmenni oda, ahol született, de hát, lám, rosszul sült el a dolog. Annak a bizonyos kapcsolatnak, összekötőnek sem kellett volna éppen most meghalnia, később is meghalhatott volna, amikor őt, Printzet, átdobja a határon. Most dugába dőlt minden. Ernestinának pedig sehogyan sem akarózik meghalnia.

A Gerbaud cukrászdában a falakat selyemtapéta borítja, márványlapos asztalok és kristály világítótestek vannak. A Gerbaud cukrászdában körös-körül mindenből árad az előkelőség. Printznek ez ínyére van, Printz szereti az előkelőt, az sem baj, ha egy rég múlt, más korból ragadt itt. A levegőben csokoládé-illat párázik, Printz valóságos csokoládé-nirvánában találta magát, s úgy érzi, menten elájul.

Elájulok, mondja. Úgy, magában. A pincérlánynak pedig odaszól: Négy szelet Gerbaud-tortát, és három pohár hideg tejet. Keze a márvány Kaffe-Tisch márványlapján fekszik. Szép kezem van, állapítja meg szintén magában. És fáradt vagyok.

Printz elhagyja Budapestet. A turisták nótára gyűjtanak. A turisták úgyszintén elhagyják Budapestet, visszatérnek a két elszennyezett folyó egybetorkolásánál levő városba, hazafelé tartanak a kirándulásról, hazafelé a shoppingból. Ők boldogok, látszik, mert nótáznak. Budapest szép város. Printz hallja a gránátbecsapódásokat odaát (Vukovárnál?), bombázókat lát, azok is odaát tartanak, nem is messzire, útítársnője meg cseverész közben: *A magyaroknak kitűnő sajtjaik és olcsó szalámiféléik vannak, semmiben sem maradnak el a Gavrilović-készítményektől, semmiben. Mondja csak, a Gavrilović szerb családnév volna?*

Odahaza Rikard ezt hajtogatja: *Ne viccelj, nem mehetünk el, nem hagyhatjuk magára Ernestinát.*

Herzog nem is gondol titkon odamenni, ahol háború van, Herzog semmiképpen sem akar a harctérre menni, mert Herzog kezében visszafelé sülné el a puská, mert Herzog kicselezte a katonaságot még a békeidőben, és mert nem hagyhatja itt a rotweilerjét. *Meghalnék a rotweilerem nélkül, ilyeneket mond. Herzog elhízott, és hallgat. Legfeljebb vendégeket hívogat egy kis oszonnára sör mellett. Azt mondja Matilda: Az én Herzogom erkölcsös ember, nem avatkozik ő semmibe.*

1991-et írtak ekkor. Vagy 1992-t? Ernestina még három évig halódik. Vagy négyig? Később meg – már késő volt.

Begubódoztam akkor, mormogja Printz.

Borbély János fordítása

Daša Drndić (Zágráb, 1946) angol nyelvet és irodalmat tanult a belgrádi egyetem filológiai karán, majd Fulbright-ösztöndíjasként az Amerikai Egyesült Államokban folytatta tanulmányait. A múlt század ötvenes éveitől kezdve Belgrádban élt, és mint kiadványügyi szerkesztő, angoltanár, a belgrádi rádió hangjátékműsorainak szerkesztője, dramaturgja dolgozott. Szépprózát, hangjátékszövegeket, irodalomkritikát ír. Műfordító. 1992 óta a horvátországi Rijékában (Fiumében) működik, az ottani egyetemen az angol nyelv és a jelenkori brit irodalom tanára. Több regény szerzője. Az itt közölt írás részlet a szerző *Doppelgänger* című kollázsregényéből (Zágráb, 2005).

Bertha Zoltán

Az abszurd az újabb erdélyi magyar irodalomban

A kisebbségi, benne az erdélyi magyar irodalmiságnak mindig, tehát az 1989–90-es fordulat után is jellegzetessége, szerves alkotóeleme maradt egy olyanfajta sorsérzékeny szemléletmód, amely a huszadik századi modernség folyamataihoz, szerteágazó tendenciáihoz épülve sűrűsödött karakteres sajátosságok, érzelmi és hangulati színezetek, akár markáns világképi (erkölcsi és esztétikai) többlettartalmak értékszubsztrátumává. Hagyomány és modernség szétszakíthatatlanul határozza meg az újabb remekművek létmódját – így az abszurd jellegű világlélmény különféle változatait hordozó és megjelenítő műformákét, s a groteszktól a burleszkgig, a szatírától a tragikomédiáig terjedő árnyalatokban is. Belőlük pedig továbbra is kiiktathatatlanak bizonyulnak azok a szemléletformák, amelyek a pusztán tematikus vonásokon túli értékminőségek szférájában érzékeltetik a sorsdemonstráló történelmi, közösségi irányaik szerint is dimenzionált személyes, emberi léttapasztalatokat. „A nyolcvanas évek erdélyi magyar irodalma a megelőző évtized kommunikációs állapotát örökli. Az esztétikumteremtéshez az életvilágban szerepet játszó, morálisan elkötelezett nyelvi cselekvés, illetve a végső soron a nyelvből mint önelvű igazságtörténelemből kiinduló alkotói magatartásformák a szembenállás beszédmodelljének folytatását valósítják meg”, s „az erdélyi gondolat szellemisége egy dialogizáló beszédmodell kialakításával megújítva őrizhető meg” – szögezi le Papp Endre is. Így ha egyrészt megélelnkültek is az egységesülő egyetemes és Kárpát-medencei magyar irodalom érdembeli változásokat jelentő belső integrációs mozgásfolyamatai (főként érték-, irányzat- és részint intézményszempontú önszerveződésai), másrészt azonban a kisebbségiség folytonos és állapotszerű alapjellemezőiként mutatkoznak meg a társadalmi-nemzetiségi leszorítottság méltatlan körülményei, illetve a közösségi identitásörzés, a kollektív autonómia evidenciáinak eléréséhez fűződő szellemi, emberjogi és morális küzdéskényszerek. Tartósan érvényesülnek a zsugorodásra ítélt, sorvadásnak kitett sajátszerű regionális (táji-természeti, szülőföldi, történelmi, etnikai, folklorisztikus, vallási és egyéb kulturális) érték-hagyományok fenntartását célzó törekvések, a tradícióközvetítés és -átörökítés igényei és szükségletei. A fenyegetettség légkörében állandóan problematikusnak tekinthető megmaradás érzelmi-lelki és eszmei vetületei (például az „ahogy lehet” emblémájával jelezhető sorsküzdelmek és a „sajátosság méltóságának” tudattartalmi) az irodalmi alkotások áttételes poétikai közegében is szerephez jutnak, így az egyes művek élmény- és jelentésvilágának, értelmezési lehetőségeinek a horizontja is feltűnően kitágulhat. Ez a különös hermeneutikai jelentőségű távlatosodás a konkrét és specifikus történelmi tapasztalatok bevonásával pedig még az olyan parabolisztikus abszurd művek értésmódját is árnyalhatja és gazdagíthatja, mint amilyen Bodor Ádám *Sinistra körzete*.

A történeti létszituációtól elszakíthatatlan sorslátás egyik meghatározó övezete a hatalmi kiszolgáltatottság jelenségtartományához tartozik. A minoritás gyötrelmének lebírhatatlan motívumát jelenti a társadalom- és történetbölcséleti, lélektani, etikai, személyiség- és szellemfilozófiai perspektívákból felfogott és kiábrázolt hatalmi alávetetés. A kisebbségi „kettős elnyomatás” az általános társadalmi-politikai, illetve az etnikai-nemzetiségi, anyanyelvi-kulturális (egyéni és kollektív) jogfosztottság összetettségében, a negatív diszkrimináció felfokozottságában nyilvánul meg. A művek világában megképződő hatalom- és szenvedésképletek szintén a motivikus tapasztalati konkrétságtól a humánontológiai létezésmodellek univerzalitásáig terjedve fogják át a hatalom- és a történelemműködés végső törvényszerűségeit. Székely János például a történetiségen belüli parancs- és önkényuralmiság természetrajzát az allegorézis analógiás-párhuzamállító élességével demonstrálja, majd mintegy a történelmen kívüli magyarázatesélyekkel dúsított emberiséglátomásban vizionálja az uralomkoncentráció, a paradox történelmi degradáció és degeneráció abszolút meghaladhatatlanságát (*A másik torony*). Ez a sztoicizmustól az egzisztencializmusig húzódó eszméáramlatokkal érintkező holisztikus világkép vagy „mítosz-újraírás” a megaláztatás örök újjászületésének képzetével a remény vagy a reménytelenség elvét radikálisan függetleníti az egyediség idői determinációitól.

A zsarnokság fenomenológiájának kitágítása másoknál is a példázatos történelmi, vagy akár a mitikus-biblikus szimbolizáció számtalan alakzatában zajlik. A klasszicizáló és moralizáló magatartásjelkép-formáktól mozdul az alattvalói sínylődés, a túlélési kényszerstratégiák éppenséggel deheroizáló, sőt demoralizáló és méltóságsgézűző, önérzetkiölő kínjainak groteszk-bohózatos stilizálása felé Sütő András a Habsburg-éra vagy a közelmúltbeli-jelenkori diktatúra koordinátái között (*Az ugató madár, Balkáni gerle*). A *Balkáni gerle* egyfajta tragikus burleszk, „tragifarce”. A fordulat utáni kesernyés felszabadultság-érzettel karikírozza a nyolcvanas évek hungarocid romániai állapotait – az abszurd terror és a deformált védekezés különös természetrajzát adva. A főszereplő erdélyi magyar család a legképtelenebb szituációkba nyomorodik, s hazugságot hazugságra halmozva kísérel meg a túlélést. „Vivere non est necesse! Mentiri necesse est!” – hangzik a komédia mottója, amely meghökkenítő szarkazmussal fogalmazza meg a bizarr életprogramot: a még a minimális létevidenciáknak is csak az álsággal, ügyeskedéssel lehetséges megközelítését. A fekete humor és önirónia övezi az efféle felkiáltásokat: „Azt tesszük, amit kell! Nem amit szeretnénk!” Az antihős família a nagylányt névházasság révén próbálja Magyarországra juttatni, hogy utolérhesse hajdani, politikai szökevény szerelmét. A színlelt esküvőt még a rokonság nagy része, sőt a pap is valódinak hiszi, amíg a pénzért vett – amúgy nevetségesen tájékozatlan – vőlegény váratlanul komolyra nem akarja fordítani tettetett pozícióját és nem kezd erőszakosan ragaszkodni a „menyasszonyfektetés” népi szokás szerinti jogához. A terv tehát összedől, s a most is a rendőrség, a kémelhárítók és karhatalmisták zaklatásait elszenvedő régi szerető felbukkanásával ráadásul a kamaszodó kistestvér előtt is lelepleződik a titok: hogy ő voltaképpen az eddig nővéreként szeretett lányanyának és visszatért kedvesének a gyermeke. A félreértések és hirtelen szerepváltozások látszatot és valóságot keverő forgatagos (és fergete-

ges) helyzetkomikumában még a romantikus vétetésű vígjátéki elemek is úgy (poszt)modernizálódnak, hogy sugallatossá tehessék korunk legfőbb traumáját: a folytonos cselekvéskudarcok általános életkudarccá terebélyesedését. Azt az állapotot, amikor már „egyenesen, nyíltan hazudni” is elfelejtünk; amikor a méltóságát elvesztő ember, mint a balkáni gerle – s a „levert fészek helyén száraz ágból, üvegszilánkokból, szögesdrótból összehordott fészekutánzatban” forgolódva – „búsan bűg és vihogva kacag”.

Az *Agancsbozót* abszurd naturalizmusában (Szilágyi István közvetlenül a diktatúra bukása után megjelent nagyregényében) a rejtélyhalmozó szorongásvízió ugyancsak az apokaliptikus létvesztés iszonytató alapjait tapintja ki. Ez az epikai leírásáradat a kiszolgáltatottság elvont és mégis létszerű abszolút helyzetének ábrázolásával teremt egy nyelvileg dezilluzionáló, s így életességében is megrendítő látomást az emberi alávetettség örök határ- vagy vég-szituációjáról. A titokzatos, abszurd, irracionális teljhatalom szolgájaként vetett ember magatartásfolyamata egyszerre borzongat meg azzal, hogy a kiszolgáltatottság oka és mögöttes szándéka kiismerhetetlen marad (mint Beckett, Pinter és mások drámáiban), illetve hogy a rejtélyes hatalom még mindig elviselhetőbbnek tetszik, mint a rádöbbenés: az egész mögött valamiféle „közönséges disznóság” húzódik meg. – Látványi érzékletesség és az időtlenség atmoszferikussága vegyül össze Szilágyi István újabb remekében, a *Hollóidő* című (ál)történelmi regényben is. A történelmi levegő itt a török hódoltság korából árad, a komor és darabos, nyers és kemény realitás mélységesen anyagszerű-plasztikus megelevenítéséből, fikcionálásából – és sugároz bizonyosfajta dúsan eposzi örökérvényűséget. (A súlyos-veretes eseményábrázolás, a közelre fókuszáló cselekvésrajz realitásmélységét, valóságárnyaltságát csak fokozza, hogy a történetben, a szituáció-leírásban több tekintetben felidéződnek, több vonatkozásban asszociálhatók jellegzetes reformációkori életfordulatok – így a XVI. század kiemelkedő tudós teológus /tanár-író/ reformátorának és prédikátorának, Szegedi Kis Istvánnak az élethistóriájára utaló mozzanatok, például rabsága, török fogsága, vagy váltságdíjért való szabadulása. „Terebi Lukács alakját Szegediről mintáztam” – mondja az író egy Nagy Gáborral készült beszélgetésében, hangsúlyozva, hogy elsősorban „a kiszolgáltatottság, a hódoltság életvitelének technikái, a túlélés esélyei és módzatai” érdekelték, s hogy a nyelvkezeléssel is „a kor atmoszférájának” felidezésére törekedett.) Az idegen hódítókhoz viszonyuló eltérő életstratégiák és önvédelmi viselkedések, a türelem, illetőleg a szembeszállás vitáiban megtestesülő sorskérdések a feltétlen és elsődleges létszerűség, a mindent elsöprő vitalitás sűrűjéből fakadnak, s ilyképpen hitelesítődnek és állandósulnak. A vérbő és részletező epikum hömpölygése, extenzitása a karakterek viszonylagos magatartás-stabilitásával szerveződik össze, s a tulajdonságok és habitusok extroverziója így valami elementáris, archaikus-eposzi erővel nő fölbe a pszichikai finomításnak vagy érzelmésítésnek – az álomi, a misztikus-babonás-hiedelmes vagy enyhén romantikus eseményelemeknek, képzelgéseknek, sejtelmeknek is. Bizonyos modern látomásos enigmatikussággal, egzisztenciális titokszerűséggel beoltott naturalisztikus-újrealista tárgyiasság ez, talán az *Erdély* Móriczának – nemzetsorsos, alkattani, egyszerre metaforikus és fiziológiás behaviourizmusának – a közelségében. Míg az *Agancsbozót* a létezés talányát, az irányítatás borzalmas rej-

télyét, a transzcendencia vagy a transzcendens vonásokat öltő külső hatalom (a „velünk rendelkező szándék”) misztikumát és irracionálisát érzékítette meg, addig itt a választalan embertörténelmi immanencia misztériuma teljeseedik ki. A vezettetés egybeesik a motivációkkal, helyzet és akarat (kaland és harc) összetapad: nincs ideologikus vagy leegyszerűsíthetően erkölcs példázatos célzata a cselekvésnek, nincs (nemzeti) önsajnálát vagy önfelmentés (ahogyan azt az író több vallomásában le is szögezi), csak irgalmatlan belső kényszer úrrá lenni a történések rémségein, létevidenciákat elérni a megpróbáló evilágiság közegében, romlások helyrehozatalát megkísérelni, olcsó vigasz nélküli kiutakat keresni, s a töprengés és tépelődés kísérette akció ösigazságával vagy mámorával a bizonytalan kimenetelű vállalás bizonyosságába merülve viaskodni, bajvivni – és látni. A sorsviselő embert is, s a rettenetet is. A megoldandó a megoldhatatlanban és fordítva: a kilátástalant a hadakozó reményben. Így mélyülnek katartikussá a szenttelen felismerések és kijelentések arról, „hogymiből táplálkozik a hatalom, ez az egyik legnagyobb titok”, hogy „hát még itt vagyunk, de már nem igazán. Mert nem megy olyan gyorsan a kipusztulás. Az a végleges. Egy ideig még itt is leszünk, meg már nem is”, vagy hogy „akkor hát nem vagyunk. Kipusztultunk, mint a magyarok. És ha még nem is egészen, de már próbálgatjuk, milyen az, mikor majd nem vagyunk. Addig próbálgatjuk, míg végül sikerül.”

*

A *Zokogó majom*, Bálint Tibor hajdani fő műve (az író szavaival) a „Trianon utáni állapotokból indul”, a *Zarándoklás a panaszfalhoz* „Gheorghiu-Dej hatalmának kiteljesedését regéli meg”, a regényfolyam vagy a nagyregény-trilógia harmadik, befejező darabjában, az 1996-os *Bábel toronyházában* pedig a „Ceașescu agyonlövéséig” tartó „elmúlt huszonöt év” pereg le. S ha előbb a „lumpentársadalom sokrétűsége” „rejtett belső titkok” „felpattantásával” tárul elének (Féja Géza), utóbb a mélypszichologikum és a személyközi rémuralom áttételei fedik fel egy „vaskor” kisemberi, alsó és középrétegbeli viszonyait, most ez a szemle időben és térben egyaránt betetőződik: a hierarchikus társadalom teljes keresztmetszetére (a „toronyház” összes emeletére) kitágul, a bizantin tirannizmus piramiscsúcsán kegyetlenkedő legfőbb szenvedtetőket is végigpásztázva. S a paranoiás kényurak, a talpnyaló pribékek és a megtaposott rabszolgák kasztrendszerének kialakulását a kezdetektől nyomon kíséri ez a Kafka, Huxley, Orwell nyomdokán az abszurdum valóságosságát és a valóság abszurdumát ördögi csapásként vizionáló rémhistoria: az „éleződő osztályharctól” a „vörös” rezsím machinációin és megacélosodásán át Ceașescu – a hajdani kissé debilis, de annál harácsolóbb és lopósabb „csiszlik” suszterinas, az „első szocialista fáraó” és volt tökmagárus felesége – „aranykorszakáig”. A militarista császárságig, amelyben folytatólagosan dúl a titkos kivégzések, a likvidálások, a Duna-deltai kényszermunkatáborokba deportálások, a főként a magyarságot (a „hazátlan bitang” „bozgorokat”) célzó etno- és genocídium mindennapos gyakorlata, s szaporodik a lehallgatások, kínvallatások, házkutatások, kilakoltatások, kitelepítések, az elrománosító betelepítések, a természetes gazdaságközösségeket szétverő iparosítások bűntényözöne. A milliók tragédiáját okozó cezaromán államfő előre felhizlalt és elkábított medvékre

vadászik, az országhatáron elkobzott külföldi adomány-Bibliákat vécépapírrá zúztatja be (Szócs Géza *A mi püspökünk* című verse is erről szól), zöld festékkel fűjják be vidéki „munkalátogatásaikor” a fákat, nehogy kivetnivalót találjon a fakuló lombokban (de van, aki a naptárat akarná az ő születési dátumához átigazítani), s „tudományos” (azaz hús nélküli) táplálkozásra utasítja az ínségben sínylő, éhező népet, amely hosszú sorokban tanyázik le éjszakára az üres boltok elé másnapi ételmet remélve. (Telitalalat egyikőjük mondása: 1977-ben a földrengés meglátogatta az országvezető sújtotta vidékeket.) Égbekiáltó a megalázottak esélytelensége; a megölt fiát kutató – és ezért szintén az életével fizető –, „vinnyogó” csontú asszonyé, vagy azé a Szabédi Lászlóé, aki valahai baloldali illúziójára mint átkos tévhitre, krónikus téveszmére („Mefisztó elvtársal” való „parolázásra”) döbben rá, s becsapottságában és önmarcangoló kiábrándulásában a vezeklő önleszámolást: az öngyilkosságot választja (mint Székely János *Mórokjában* is) – de akinek kétségbeesése a magyar önrendelkezés végvárának, a kolozsvári Bolyai egyetemnek az 1959-es felszámolása ellen tiltakozó mártírium – a morális integritás – alaplegendájává fényesedik.

E könyv – Lászlóffy Aladár szerint – „a romániai magyarság magasszintű háború utáni körképével ajándékoz meg, az áttűnések és árnyalatok megannyi politikátörténeti telitalálata válván itt tökéletes szépirodalmi anyaggá”. Kulcsregényszerűsége (Ceaușescu itt: Hamudius; Elena, kéjsóvár hisztérika uralkodópárja: Nicoleta; az iszákos tivornyalovag, a nőcsábász strici Nicu fiuk – és büszkeségük –: Főfi; Kolozsvár: Szamosvár, Szabédi: Húsvéti László – és így tovább) szintén a valóság-hűséget, a tárgyi-történeti pontosságot dokumentálja. Mindaz a diabolikuságában szinte hihetetlen őrülség, ami egyszerre merő parodisztikus kabarétréfa és abszolút, lidércnyomásos tragikum – maga a történelem –: megtalálta az íróját, aki elemében van a kifigurázó, kicsattanó komikumnak és az abszurd kilátástalanság groteszk konkrétumának egyeztetésében. Az uralkodó nepotista klán palotabirodalmának és a földbe-sziklába vajt odúkbán, kőfalakra tákolt rozoga viskókban lélegző siralomvölgynek – a városi szegénytelepnek – a pittoreszk ellentétezése, a töméntelen alakatlan lelki fenomén (Bosch, Brueghel látványos táblaképeire is emlékeztető) sokadalmi bámulatossága, a románcos szomorújáték mélabújjától az akasztófahumorig, a balladától a viccig, a szakrálisztól az alpáriig csapongó polifónia: a „gyehenna mélységeinek” monumentális foglalata. Amelynek tartozéka a népi hiedelemvilág babonás lehelete, s a nosztalgia is: ami az éppen nem szent Sánta Mária körül leng. Mert ez az eredendően jóra való utcalány átkozódó és fohászzkodó imával, ráolvasással tartóztatná föl a kültelek televényének elsöprését, a közömbös álcivilizáció bulldózereit; s évtizedek múltán, messze külhonból megtérve is a régi bordélyház utcáját, az eltűnt sikátorokat keresi révülten bolyongva – az emléksajggással a számunkra való lét csúnyaságot és szépséget értékfüggetlenül keverő öntudatlanságába merülve, a feltoluló létmegérzés irracionálisának átengedetten –, sírva-sóhajtvja: „mért múlik el minden, ami szép?... Miért?...”

A szürrealisztikus prózai abszurd vagy poszt-abszurd kiválóságává emelkedett az utóbbi időkben Sigmond István. Ami novelláit, regényeit (köztük a 2006-os *Varjúszerenád*ot) jellemzi: vérfagyasztó szörnyűségek, hidegleglős közelképek sugározta iszonyat, a tehetetlen tisztaság elkeveredése az el-

kerülhetetlen mocsokban, s a törvényszerű világállapottá sűrűsödő tragikum más efféle történései. Sigmond István hallatlanul atmoszferikus – mondhatni lidércnyomásos, gyötrelmesen horrorisztikus, fojtogató levegőjű – elbeszéléseiben a bizarr, morbid motívumok hálózatos, láncolatos – ismétlődően előre- és visszautaló – összekapcsolódása és kifejlése a groteszk jelenetek és helyzetek velejéig abszurd rémálomi látomásokká duzzadását fokozza: a vergődő ember-test és emberlélek létközegének univerzális kaotikusságát. Az erőszaktétel, a fizikai kínzatás, a biológiai drasztikum megannyi sűrűn egymásba kavarodó – egyszerre tudatalatti mélységekig sötét és homályos, illetve naturálishan-plasztikusan nyers és konkrét – jelenségképei így aztán nem egyszerűen megfestik, hanem valami kísértetiesen bonyolult belső gazdagsággal és érzékletességgel a metafizikai titokzatosságig el is fordítják-torzítják a létbevetettség kegyetlenül érvényesülő rejtjelmeit. Örökös szenzuális feszültség, küzdelem ez, húsba markoló birkózás születéssel és elmúlással, ösztönökkel és képzetekkel, szexussal és nemiséggel, érzésekkel, emlékekkel és gondolatokkal: léttel és idővel. Amikor például „az először felnyíló szemhéj és az utoljára lecsukódó szemhéj hangja hajszálpontosan azonos”; vagy amikor „egy nagy csalásban statisztálunk mindannyian”, s „a csecsemők is magukon hordozzák a halotti maszkokat”.

De nemcsak az érzékfölötti a megragadhatatlan ebben a különös prózavilágban: maga az érzékiség is az. A test szenvedése, vonaglása, vágykiélése – az állatiasság vagy a szüziesség összeérő végletei között is – éppoly letaglózó misztérium, mint a létértelem-kereséssel viaskodó elme hajszoltsága. S hozzá a nyelv (a nyelvi önelvűség, a nyelvi közvetítés) meghaladhatatlan egzisztenciális problematikája – Sigmond István újabb írásainak egyik kitéüntetett eleme. Mondatindák, gesztusrajz-töredékek, áldialógusok és választalan álkérdések szorításában képződnek valóság, álom, képzelet határvidékein a viszolyogtató vagy reménykeltő látomásábrák – az érzékelő és elbeszélő alany („azt hiszem, mindent tudok, talán csak azt nem tudom, hogy ki vagyok”), a tapasztalati vagy elvont tudatmező, az eseményekben részt vevő szereplők, az áttételes nézőpontok és szituációk, a téridő folytonos viszonylagosságában és azonosíthatatlanságában. Lovak, istállók, katonák, menekülők, üzekedők filmszerű, szemléletes látványkavalkádjában („balladoid”-jában) s az „árnyéklétben” „az élet, a halál, az álom, az ismert és ismeretlen létformák sokasága egymás hegyén-hátán várják a megtisztulást”, s „a lélek nyúlványai a metamorfózis földi törvényei szerint a testben élvezik ki szerepálmukat”. Ízig-vérig modern lirizáló és esszéizáló leírások ezek, vers és próza mezsgyéjén, a bizarréria, a tragikodikum akasztófahumoros hangulataiban, a létezés eredendő hibriditását sugallva – ahogy az életben is „minden csak így, zavaros kevercsként igaz”. Prózaesszék szinte a prózairás ontológiájáról – genezisééről és mibenlétéről. És „posztavantgárd” – a világlátás egyetemes bölcséleti keserűsége („minden percben végki-fejletet produkál a jelen, s az ezek védelme sehol”) alapján „poszt-abszurdnak” is tekinthető –, illetve posztmodern vonzatú szövegművek: mert a metafikciós módszerek szerinti reflexiók mélyen felbolydítják gondolat és vágy, szöveg és érzékiség, szövegi teremtés és szövegtest rejtélyes összefüggéseit. Hogy mi él a szóban, mi testesül meg a szövegben, s mond-e valami szövegszerűen értelmezhető maga az érzéki világfolyamat? Igaz-e, hogy „az első lélegzetvételtől az utolsóig, s természetesen utána is a Biblia lapjairól léptünk a fizikai s szelle-

mi térbe, a holt lelkek például ösztönlényekként is többet érnek, mint az igék, kötőszavak és főnevek, amelyekkel megfogalmazzuk őket”?

Ez a lebilincselően expresszív írásművészet – amely tehát képes abszurdnak tekinteni a hétköznapi világot és egyidejűleg az abszurdot is hétköznapiak látni – mai prózairodalmunk egyik különlegesen értékes színfoltja. Már a cím-adások is jellegzetesek: „csókavész”; „keselyűcsók”; „ugassak magának, Rezső?”; „gyászhuszárvöltés”; „és markukba röhögnek az égiek”; stb. Erdélyben a hatvanas-hetvenes években egész – és irodalomtörténeti súlyában, eredményeiben máig eléggé fel nem mért, noha világirodalmi kontextusba helyezve is jelentékeny – vonulata bontakozott ki a vérbeli abszurd(oid), groteszk, hiperrealista, szürnaturalista prózafajtának – Páskándi Gézától, Panek Zoltántól, Bálint Tibortól, Pusztai Jánostól, Bodor Ádámtól, Lászlóffy Aladártól Vári Attiláig, Csiki Lászlóig, Györffi Kálmánig, Mátyás B. Ferencig, Bogdán Lászlóig, Király Lászlóig, Mózes Attiláig, Láng Zsoltig (csak néhányukat említve). Sigmund István ennek a többek között Mándytól, Mészölytől, Hajnóczytól is ösztönzéseket nyerő áramlatnak vált az egyik bizonyosan legeredetibb, legizgalmasabb reprezentánsává.

*

Az abszurd realitását és a realitás abszurdumát az erdélyi sorskérdésekkel – a falurombolástól a gyilkos besúgó- és terrorszervezetek működéséig – a magyarországi műveiben is folyton viaskodó Páskándi Géza úgyszintén megrázóan exponálja (*A sírablók, Szekusok*). Az 1989-es politikai fordulatot szatirizáló esszéisztikus-filozofikus Páskándi-abszurdoidban, a *Pornokráciában* – e „szarkasztikus humorú”, „kritikai abszurdban” (Cs. Nagy Ibolya) – pedig még a legújabb, posztkoloniálisnak nevezhető szituációnak a balsejtelmei és fanyar-szeptikus erkölcsi ítéletei is hangot kapnak: „Ha ugyanazok csinálják a forradalmat, akik azelőtt uralkodtak, az csak szépségtapasz, nem igazi változtatás”; „Minden átszívárog az új hatalmasokba. Még a zsargon is, csak álrúhában.”

Páskándi Géza munkássága, különösképpen drámaírói életműve egyébként is az egész európai modernségnek és főként a kelet-közép-európai dráma művészetnek az egyik kiemelkedő fejezete. A Páskándi-féle abszurd vagy abszurdoid dráma szervesen függ össze a Mrožek, Havel, Rózewicz, Örkény és mások nevével fémjelezhető kelet-európai abszurd vagy groteszk színház folyamataival és fejleményeivel („színműveim, sőt verseim tetemes része az abszurd-groteszk vonulatba illeszthető” – vallja magáról is az író), de szertéágazó vonatkozásai révén ennek a jellegzetes drámatípusnak nemcsak példája, képviselője, hanem – összetettsége és sokszínűsége folytán – sok tekintetben kezdeményezője, szuverén megújítója és öntörvényű képletteremtője is egyben. „Páskándi nem ‘eltanulta’ ezt a látásmódot, ezt a kérdésfeltevést, nem másodkézből kapta a filozófiai mélységű, de e világi gondolatokat. Alapélményéről van szó, ez magyarázza – természetesen a formai kísérletezés mellett – azt a gazdag változatosságot, amelyben a kor nagy dilemmáját megfogalmazza” – szögezte le Kántor Lajos már 1971-ben, megerősítve például Láng Gusztávnak is a megfigyelését, mely szerint a „vegytiszta” abszurd szituációképzéstől eltérően itt valamifajta megoldás felé tör a képtelen helyzet. Az „értelem indulatát”

állítja Páskándi szembe (önértelmezése szerint) az egyetemes lehetetlenséggel, s ebben mutatkozik meg a klasszikus nyugat-európai abszurdtól megkülönböztethető törekvése, de még a kelet-európai abszurditás-felfogások között is egyedülálló nyelvi-rationális, nyelvfilozófiai-nyelvanalizáló és történelembölcseleti árnyalatosságot kiterbélyesítő művészi erőteljessége. Hatalmas ívű horizont fogja át a világ- és a magyar történelem számtalan helyzetét, pillanatát, alakját és konfliktusát ebben a Páskándi szélesítette drámai univerzumban, s a história a huszadikszázadissággal ötvöződik, Tarján Tamás szerint azzal az egzisztenciális alapélménnyel, hogy „minden megtörténhet”. De ez a modern krízisérzet másfelől viszont a történelmiség alapvető abszurdumait is felderíti és átvilágítja, s így telítődik az elvont-parabolikus és ontológiai jelentésbirodalom a kelet-közép-európai léttapasztalat konkrét vonatkozásainak a többlettelével is; a létbe vetett ember gyötrelmének általános üzenetei a társadalmi, történelmi létezésviszonyokba és kiszolgáltatottság-infernókba taszított ember kínjának valóságosságával; az esztétikai univerzalizmus a nyelvmetafizikai, ismeretkritikai, történelemanalitikai szenvedély tartalmasságával. Örkény István 1976-ban, Amerikában, a közép-európai groteszkről tartott előadásában azt fejtegette, hogy aki „határvidéken él, annak szüntelenül értelmeznie kell a dolgokat”, ahogy bennünk, magyarokban, az „életért és a nemzet megmaradásáért vívott állandó küzdelem bizonyos szorongást fejlesztett ki”, s a kétely, a paradoxonokban látás, a groteszk létezés érzékelés másfajta stílusra és szemléletre kényszerít és képesít, mint ami a szublimált, metafizikus abszurdban megszokottá vált. Mi „másképpen kérdezzük, mint önök itt Nyugaton” – vallotta Örkény, s így folytatta: „Samuel Beckett színdarabjában Vladimir és Estragon Godot-ra vár. De hol? Akárhon. És mikor? Nem érdekes. Bármikor és a föld bármely pontján. Vladimir és Estragon absztrakció, nincs más dolguk, mint az, hogy várjanak, valahol a térben”; „mi viszont jobban szeretjük drámáinkat konkrétan és pontosan elhelyezni az időben és a térben”; „mi nem érezzük jól magunkat a semmiben, nekünk meg kell érintenünk a földet, hogy erőt merítsünk belőle”. Páskándi pedig ekként fejtegeti ugyanezt: „Nálunk világosabban ki lehet venni a célpontokat, s ezek a jelen történelméhez viszonylag jól kapcsolhatók. Az indítékok nyíltabbak. A világ, a lét teljes értelmetlenségét nem sugallják vagy ez nem hangsúlyozódik... Hisz például a 'teremtett világ' ab ovo nem lehet célirány nélküli. Így hát nemegyszer *abszurdoidok*, s nem abszurdak. A hely kódébe burkolt parabolák; jelképek beázott, elmosódott körvonalai... Felbukkannak bennük a *folklór színei, motívumai*, jobban, mint amazokban. A *népi észjárás* fordulatait, *paradoxonos, szofizmás* megoldásait inkább felhasználják, helyesebben: nem leplezik úgy. Még nem feledték. Nem agonizál az ésszerűség, csak nagyon elmentmondásos. Tehát könnyebben kimutatható a történelmi-földrajzi háttérük, a *genius locira*, a hely szellemére való vonatkozás... Vagy az utalásokból a körülbelüli időpont is kivehető, amikor születtek. Az abszurdoidban az ember nemcsak vak eszköze a képtelen helyzetnek, hanem (...) maga is *bűnrészes*e annak. Felelősebb alakok ezek.”

Revelációszerűen vág össze ezzel például mindaz, ami Páskándi Géza egyik legutolsó (1990 és 1993 között készült) művében, a Beckett-parafrázisként is olvasható „filozófiai végjátékában” (*Todogar jaur kvárna – Godot-ra újra várnak vagy Anton és Samuel*) ábrázolást és kifejezést kapván megnyilatkozik. Mert

ennek a „posztegrotik” „szertartásjátéknak” az absztraháló áttételeességébe, a dialógusözönnel sziporkázó bölcséleti dimenzióiba sugallatosan eleven és elemi erővel szűrődnek be a Kárpát-medencei világtáj realitásainak és létbefolyásoló meghatározottságainak a tragikomikus motívumai: a köztesség és az ideiglenesség, az országúti vándorlét és a perspektíva-vesztés örökösen nyomasztó és zűrzavart okozó szituációformái. És elhangzanak – önismeret és létmegértés, önazonosság-örzés és helyzettudat kontextusában – azok a téziszszerű gondolatok, amelyek (Páskándinál annyiszor) realitás és elvonatkoztatás, létvalóság és fogalmi absztrakció között az örök emberi, emberséges összefüggés-esélyt kutatják és állítják. A darab lírai bevezető szavai között ezek így fogalmazódnak meg: „Azt ígértem: végigjárom a drámatörténet stílusait. A görögöktől az abszurdokig s tovább. Íme egy szinte vegytiszta abszurd”; viszont: „Csak kevert minőséget láttam mindenütt, sehol ama 'tisztát'. Még a *Semmi*, az sem lehet tiszta, vagyis érintetlen.” Mert rész és egész, emberléptékű látás és egyetemes-kozmosz szemlélet, bensőség és tágasság mindig keveredik, egymást feltételező értékminőségekként; amint magában a drámaszövegben ez így kristályosodik ki érzékletes igazságérvénnyel: „a mindenségnek sokféle tájvidéke van (...) Nézz fel az égre (...) Mennyi vidék! Ott sűrű a csillag, itt ritka. A ritka csillagok kis tanyák, falvak... a sűrű – *metropol*. (...) Minden csillag tájnyelven beszél! És ez a sárgolyó? És miért hívják sárgolyónak? Mert vidék, falu – ehhez az egészhez képest! (...) Nézd csak a csillagtérképeket! Bika! A földi istállóból felvitték az égbe. A földi istálló egy portán állt, a porta a faluban (...) Felvitték a falut, a vidéket, az égre. Kis Kutya, Nagy Kutya! Felvitték a házörzőket is! A vadászebeket! Nagy medve... Az erdőt, a sziklát! Nem tudsz úgy beszélni az égről, hogy közben ne a falut, ne a vidéket emlegetned, ne majort, ne tanyát, ne erdőt és mezőt.”

A modernista és az abszurd spekuláció bármilyen szellemi szabadsága – ha az valóban hiteles és megszenvedett – nem állhat tehát ellentétben a morális előfeltevések keresztényi alapú szentségével. „Tagadhatom a lét végső értelmét rogyásig, úgyszólván: magánügy – no, de egy pillangót megölni, megölésére biztatni vagy azt megengedni, pláné, ha kihalófélben lévő fajta: ez már a felelősség más fejezete”; „Épp abszurd voltunk kötelez, hogy mindig mindenben észrevegyük azt, ami képtelenség. Az abszurd épp a nemes logika tört cserepein sirat valamit, még ha nevetve is, vagy fél szemmel nevetve” – rögzíti az író *A logika erkölcséről* című, Václav Havelnek írott nyílt polemikus levelében, a feltétlen egyéniek mellett a természetes-szerves és humánus etnikai, közösségi, nemzeti és nemzetiségi-kisebbségi jogokat is védelmezve.

Páskándi modernsége, experimentalizmusa, neoavantgárd vagy némely tekintetben akár posztmodernként is szemlélhető korszerűsége (a nyelvjátékokban, a szó-asszociációk villódzó szerkezeteiben a szövegelemzésnek még végtelen lehetőséget nyújtó jelentéssokszorozó, disszeminációs kifejezéstechnika, a nyelvi fantáziát határtalanul kitágító szemantikai és szintaktikai struktúráltság) súlyosan épül össze az érzelmi, erkölcsi jelentések masszív tartóoszlopaival. Brogyányi Jenő – Páskándi drámáinak egyik angolra fordítója, a New York-i „The Threshold Theater Company” („Küszöb Színtársulat”) munkatársa, így Páskándi-darabok amerikai előadásainak előmozdítója és részese – így köszöntötte hatvanadik születésnapján az író: „ha ezek a darabok, mondjuk Lon-

donban vagy Párizsban jelentek volna meg, mint angol vagy francia irodalmi művek, szerzőjüket a világ egyik vezető színműírójaként tartanák számon mindenütt (...) Bár egyetemes nyelven szólnak, kimutathatóan a szülőföld meggyötört talajából eredtek (...) Nyugaton a műfaj gyakorlói az abszurdot úgy fogják fel, mint az emberi lét szükséges és mindent felölelő tényét, mellyel szemben az ember nagyjából tehetetlen. Géza műveiben ezzel szemben emberi viszonyokból támad az abszurd jelenség: az ember nem egyszerűen áldozata, aktív része is van e jelenség megalkotásában, illetve fenntartásában (...) Mint üldözött erdélyi értelmiségi, Géza a bőrén tapasztalta konkrét tényként azt, ami a nyugati író számára elvont, általános kortünet. Talán innen ered az abszurdoid szemlélet: a nagy íróban a szélsőséges tapasztalatok az örök valóságok tisztánlátását szolgálják. Géza művei így lépik túl eredetüket, és emelkednek a modern magyar irodalom, sőt a modern világirodalom legjobbjai közé. Tisztánlátásával Géza új formába kovácsolta az abszurd dramaturgiát, és erre a nagyvilág kezdett fölfigyelni. 'New York számára új, eredeti hang' – írja Gézáról e város egyik legolvasottabb és tiszteltebb drámakritikusa, amikor nemrégiben előadtuk itt fordításomban a *Kalauz nélkül* című színdarabot. Megérdemelné a magyar irodalom, hogy a nagyvilág még jobban fölfigyeljen Géza hangjára. A világnak is jót tenne."

*

Az erdélyi abszurd drámák jelentős teljesítményei nagyjából szinkronban születtek a nagy európai és amerikai abszurd áramlattal, Beckett, Ionesco, Albee, Stoppard és mások alapműveivel a hatvanas években – s e tendencia átalakuló hagyománya lényegében azóta sem apadt el. Könyv alakban például még csak mostanában (2004-ben) láthatott napvilágot Kányádi Sándor akasztófahumoros, groteszk remeke, a *Kétszemélyes tragédia*, amely a hatvanas évek végén, a Sütő András, Székely János, Deák Tamás, Kocsis István, Lászlóffy Csaba akkori színművei fémjelezte dramaturgiai közegben is feltűnést keltő eredetiséggel és katartikussággal kapcsolódott az abszurd mértékadó nyugati és keleti válfajaihoz. (Noha erdélyi folyóiratközlésére sem kerülhetett sor a diktatúra idején, csak utána, a marosvásárhelyi Látó 1990-es évfolyamában; előtte a debreceni Alföld adta közre 1979-ben.)

E darabban az egyetemes (képletalkotó-parabolisztikus) modellalkotás, a filozófiai tételesség, az elvonatkoztató, példázatos látomásosság a negatív sorstapasztalat végletességére épül: a félelem, a szorongás, a rettegés mindennapi élményvalóságára. (A „nem rögzíthető félelem, az ismétlődések, a bizonytalanság paroxizmusig fokozódó mindenhatóságának” inszenírozása során „Kányádi megőrzi a hagyományos drámából a feszültség állandó fokozásának elvét, s a környezetrajzban is nagyobb pontosságra törekszik, mint a 'tisztá' abszurd képviselői” – szögezi le összefoglaló irodalomtörténetében /*Romániai magyar irodalom 1944–1970*/ Kántor Lajos és Láng Gusztáv.) A fiatal, gyermekét váró (és az általánosító jelentés hangsúlyozásaképpen: név nélküli) házaspár minden, legintimebb szerelmes szavát is egyenesben közvetíti a lakásukban elhelyezett lehallgatókészülék a titkosrendőrség számára. A legtipikusabb élethelyzet volt ez a romániai diktatúrában szenvedő magyar kisebbségi értelmiségiek körében – amint az ebben az otthon bensőséges

légkörét is totálisan megmérgező közegben az éber önkorlátozással vegyes örökös rémüldözés viselkedésformája: a megalázottság, a kiszolgáltatottság megszokhatatlan megszokása is. A hatalmi terror kialakította tudatállapot, a bekerítettség, a körülszorítottság pszichózisa, a pszichikai börtön-lét nyomora, nyomasztó légköre, amely minden kimondott szó, minden lélegzet meggondolására, a személytelen, rejtélyes, titkos felügyelet, ellenőrzés jelenlétének folytonos számításba vételére kényszerít. („Hol zsarnokság van, / ott zsarnokság van”; „mert álmaidban / sem vagy magadban, / ott van a nászí ágyban, / előtte már a vágyban”; „hidegben és homályban, / szabadban és szobádban” – Illyés versét idézve; „Számon tarthatják, mit telefonoztam / s mikor, miért, kinek. / Aktába írják, miről álmodoztam, / s azt is, ki érti meg” – József Attila szavaival, a darabban is citált soraival szólva.) A férj és a feleség egyfolytában keresi, vádássza a „poloskát”, a gyanús telefonkészüléket megpróbálják eldugni, az ablakba kitenni, bebugyolálni, hangos magnózene mögé akarják saját szavaikat bújtatni, és ezernyi más csellel, manőverrel (például magnófelvételek segítségével elvégzett hangerő-próbával, hangerő-beállítással) kiiktatni a megfigyelés technikai eszközét (rádöbbenve közben, hogy még akár éppen lehallgatott kísérletezésükből is bajuk származhat – hiszen a rabnak tiltva van akármit is tudni feljebbvalói, rabtartói szándékairól, tilos akár lélekben is leleplezni őket). Mert egyébként szakadatlan az ijedelem, hogy ki mit beszél, szünet nélküli a lelket és az elmét beteggé torzító elővigyázatosság, a vendégek, a barátok minden mondatát utólag is szinte tébolyult gyanakvással elemző rágódás: hogy miből és miképpen lehet baj. Mert ebben a világban valóban bárkit bárhogyan értelmezhető lehallgatott vagy besúgott szaváért elvihetnek, eltüntethetnek, likvidálhatnak – s még a lelkiismeret-furdalás is gyötörheti a házigazdákat, hogy például gyanútlan, ártatlan vendégeiket is az ő házukban hallgatták le. (Nem mondhatják nekik – mintha „leprások” volnának –, hogy kerüljék őket; mert „ez olyan dolog, hogy még közhírré sem lehet tenni.”) A rémuralom kínzó atmoszféráját csak a megszületett gyermek oldja valamelyest – egyszerre valószínűsítő és jelképesen –, miközben marad a rögzült, beidegződött félelem, s a keserű-fanyar önjellemzés: „a ló s az eb beledöglének, az ember beleszokik”. S a villódzó többértelműségek, asszociációk, sorsmetaforák tömkelegét sűrítő, a groteszk komédia millió humorforrását kiaknázó párbeszéd, nyelvi és létértelmező szójátékok, metaforikus utalások, áthallások, hátborzongató bohóctréfák özöne: a jelentéses bizarréria színes és sziporkázó szöttest alakítja ki, az ironia, a tragifarce köntösében a legsúlyosabb egzisztenciális (történelmi, lélektani, erkölcsi) gondolatiságot emeli az érzékletesen egyetemes létvízió magasába. Amely látomás az ember hatalmi tönkretételének, lét- és identitásvesztésének állandóan fenyegető veszélyéről szól különleges művészi erővel – hangsúlyozza Kányádi Sándor monográfiája, Pécsi Györgyi is. És „ebben a fajta groteszkben nem a kozmikus egyedüllét és szétbomlás, hanem a hatalmi manipuláció hozza létre az abszurd jelenségeket”; „a megfigyelés alatt tartott embernek összes energiáját a félelem elleni küzdelemre kell fordítania, ahogyan a redukálódott életminőség, a félelem, a gyanakvás interiorizálódása megkeseríti és ellehetetleníti a személyes, bensőséges kapcsolatokat” (Bertha Csilla).

„Nem lehet így élni” – tör ki egyszer a férfi; „csak így lehet élni”; „és élni kell” – vágja rá az asszony, mintegy felidézve az erdélyi irodalomban a harmin-

cas évek második felében lezajlott nevezetes „non possumus”-vitát, amelyben Makkai Sándor azt állította, hogy kisebbségi nyomorúságban emberként élni nem lehet, Reményik Sándor válasza pedig az volt, hogy „lehet, mert kell”, s úgy, „ahogy lehet”.

Lászlóffy Csaba nagyszabású drámaművészetének impozáns foglalata az *Összegyűjtött drámák (Az eretnek, Jelenetek egy aggastyán estvéli órából)* két monumentális kötete (2005). A historikus, példázatos, lélektani, morálpeszichológiai abszurd számtalan változatát és típusát teremti meg ezek a színdarabok – a sajátos stílusimitáció és fiktív szövegköziség montírozó-vibráltató nyelvi szövedékében.

A Határ Győző megállapításában is „poeta doctus” Lászlóffy Csaba műveire kezdettől érvényesek az elementáris sorsérzékelés és sorskifejezés markáns vonásai, keveredve a groteszk személyiségválságok és létkrizisek ábrázolásának karikírozó tarkaságával. A szuggesztív feszültségteremtés a különféle történelmi és társadalmi pillanatokot kivetítő éleslátás, a kiterjedt horizontú műveltségélmény, a dinamikus alakteremtő empátia és az egyetemes létmodellképző nyelvi intenzitás, stiláris expresszivitás hozadékával társul; a nyelvi regiszterek sokasága az archaikustól a vulgárisig, az artisztikustól a köznapig, a bölcselkedőtől a szenvedélyesig cikázik. Az abszurd drámabeszédet átsajátító korábbi remeklések közül (*Bolondok játéka, Hétpróbák, Alkonyat előtt*) a Mrožek „zsandárügyi drámá”-jával, a *Rendőrséggel* tematikusan is összevethető *Az eretnek* a totalitárius hatalom, az őrjöngő erőszak parodisztikus parabolája. (Annak az időnek, amikor már nincs politikai ellenzék egy országban – írja a két mű hasonlóságait elemezve az amerikai irodalomtörténész, Donald E. Morse: „Mrožek, too, envisions a time when there will be no political opposition for the police to question or torture”.) A társadalom szakadatlan ellenőrzésére és az alattvalók kínzására berendezkedett rendőrségi vállalat-szobában megtestesülő eszelős zsarnokság a megfélemlítő hadműveletek során nemcsak a mértéket veszti el, hanem az erőszakoskodás értelmét is: már mindenki a hatalom gerinctelenül készséges, csúszó-mászó, elszemélytelenedett kiszolgálójává vált, nincs már ki után nyomozni, nincs kit puhítani, besúgni, lehallgatni, megfigyelni és lefűlelni (hiszen minden „dögvésszé”, „csórécsigavésszé” posványosodott). Megszűnt az ellenállás minimuma is, s a tökéletes engedelmeskedés, sőt túlzó szervilizmus közegében a neurotikus basáskodók saját perverzitásukba fulladnak: tevékenységük feleslegesnek bizonyul, s így a „munkátlanságba” beleőrülnek. A leigázottak vegetatív, biológiai véglényekként túlélnek, a parancsuralmi diktatúra viszont, kéjes terrorja tárgytalanná teljesedvén, szétzüllik. Egy másik – elsősorban neoavantgárd, neoexpresszionista tónusú – színjáték, az *Akit a kereszten felejtettek* című „comico-tragoedia” a Krisztus-mítosz abszurd parafrázisa, az erdélyi drámairodalomban Bánffy Miklóstól, Nyíró Józseftől Székely Jánosig, Páskándi Gézáig és Szócs Gézáig ívelő profán misztériumjáték-vonulat egyik jellegadó mintája. A poentírozott gegek – a travesztiás „Parodia Sacra” – rengetegében, a „commedia dell’arte”-féle ötletek közegében döntően a történelmi ember visszafordíthatatlan lesüllyedése mutatkozik meg. Az erkölcsi haláltáncnak ebben az ezer éveken keresztül for-

gatagában a csavargó hipszter alakját öltő Krisztus (vagy a Messiás álarca mögé megrendezett illúziókeltés céljából bújó hippí?) először a megfeszítettését sürgeti, majd a keresztről való levételéért rimánkodik – eredménytelenül. Ami változatlan: a lezüllött emberi milió drasztikus érdektelensége, közömbössége és vulgáris ellenségessége minden magasabb eszménnyel szemben, és képtelensége a legcsekélyebb szolidaritás gyakorlására. A halál mutatványával és a feltámadás demonstrálásával a megváltás csodáját kínálná fel a Csavargó, de a hulladék-lét vásári mocsarában fulladozó (léha és közönyös részegekből, kábítószeresekből, kofákból, prostituáltakból összeverődő) tömegek ezt egyáltalán nem igénylik. Pilátus is sokáig vonakodik a döntéstől, s ezt ugyanazzal az élveteg cinizmussal teszi, mint amellyel azután a felsőbb hatalmi játszmákhoz simítja viselkedését. A kiprovokált felfeszítettés pedig örökkévalóvá dermed: a kereszten függő Csavargót – megállapodásuk ellenére – nem veszik le (se nyíltan, se titokban) a római százados és katonái. Résztétlenül vonulnak el a feszületen vonagló, hosszú agóniára kárhozott szenvedő élő szemei előtt a további történeti korszakok is: a kora újkori vallásháborúknak, türelmetlen hitvitáknak az olyan hipokrita katolikus és protestáns szereplői például, akik a kisajátíthatónak vélt eszmét hamis ürügyként öncélú (és olykor gátlástalanul alantas) érdekek álszent legitimizálására használják, de akik az egy korty vízért epekedő-könyörgő s a kiszabadításáért esdeklő, sőt blaszfémikusan-átkozódva üvöltő valóságos Krisztust képtelenek megszánni, szomjúságában megnyítni, illetve odaszegzezettségéből kioldozni („neki ott fönt van a helye” – mondván). (Az értetlen fanatizmus ellenében csak egy diákban éled valódi, őszinte együttérzés.) A csoda elmaradása így a végtelenbe fut: a teljes lepusztulásig tart. A beckett-i szemét- és törmelékhalmozban botorkáló világháborús hadirokkant Vladimir – Godot-ra várva – arra eszmél, hogy az utolsó leheletével még mindig az őt becsapó rómaiakat hívó Csavargó is vár valakit: közös sorsuk a várakozás eternitása; Vladimir tehát a dorbézolva röhögő katonák (mongolok, germánok, törökök, kereszteslovagok, jenkik stb.) előzőzlő csődületében – amely az eldurvult emberiség elemi transzcendenciaérzékelésre, egyszersmind konkrét szenvedésnyíltásra való alkalmatlanságát jelképezi – olyan kivétel, akit még megérint a kínhalál elviselhetetlen látványa.

Ez a maró iróniájú, szardonikus „protest”-hangvétel sokban a beat-költészeti kiáltással és üvöltéssel rokonul, s a tüntető ítéletesség világszemléletét demonstrálja. Hasonló arányú bölcseleti teljességigény munkál a szövegjátékai, de még inkább hangnemének frivolitása szerint már a tulajdonképpeni posztmodern szemléletvilággal is erősen rokon *Homunculus*-ban. Ez a különös drámai emberiség-, világ-költemény vagy emberiségdráma, emberiségi sorsdráma (a „Menschheitsgeschichte”, „Menschenheitsdichtung”, a „poèmes d’humanité” körébe tartozván) az ókortól az indiánmészárló amerikai újkorig, majd tovább, a brutálisan elgépiesedő és eltechnicizálódó emberi civilizációig pásztázza végig a romló emberi jellem történelmi környezeteit, s jut el a kiábrándító csőd végpontjáig. A mindig semmibe vett, kihasznált, meghurcolt örök kisembert (Madách Adámjának torz ellenpéldázataként, Örkény Pistijének párfigurájaként) megtestesítő, allegorizáló *Homunculus* – aki a hivatalok állandó packázásaitól megundorodva csak így siránkozik: „De az én életem... nemcsak hogy véges... de a semennyi után közeledik már a... a nagy Semmi

felél!... Meg kell tudnom, miért nem élhettem én is... bár valamennyit!” – végül fellázad a főhivatalnok ellen, akiről kiderül, hogy nem más, mint egy robot: „Robotkormányzó”.

S az újabb Lászlóffy-művek (amelyekből *A cáranyuska álma* című legutóbbi, 2005-ös drámakötet válogat) is arról tanúskodnak, azzal tűnnek főként ki, hogy szerzőjük „a klasszikus és az abszurd drámának is szinte minden elemét felfüggeszti, idézőjelek közé helyezi annak érdekében, hogy a drámabeszéd grammatikájának egy egészen különleges, egyéni módozatát alakítsa ki” (ahogyan *Magyar abszurd* című tanulmányában Vilcsek Béla állítja). Mozaikos film-tanulmányok, történelmi rémhistóriák, pszicho-fiziológiai aberrációkat kiveséző tragikomédiák telítődnek abszurd víziókkal és stilizáló álmjelenetekkel, képtelenül irreális mozzanatokat jelképesítő bohócmodókkal és morbid helyzetlátomásokkal. Szorongat a családi elidegenedés, a szeretetlenség, az elmagányosodás – torzsalkodó ellenségességgel, gyűlölködéssel, álnok képmutatással tetézve (*Tetemrehívás – avagy egy hulla pluszban, Szabadon választott gyakorlatok szökéshez, Az élő tekercs, Minden hangulatváltás villámcsapás, Mitől depressziós a macskám?*) –, s a szoba közepén tátongó gödörből kibányászott emberi csontokkal játszadozó és az egész elfuserált életén kesergő nagypapa a többiek szemébe vágja: „Össze vagytok láncolva a napi hírekkel: kis betörések, demagóg ígéretek, valutacsempészsés s a dollár napi árfolyama... Meghiúsított merénylet, sikeres népirtás. Folytassam?” (*A gödör*).

Szócs Géza *A magyar ember és a zombi* (2003) című reprezentatív kötetébe foglalt „drámás történetei”, amelyek a nyolcvanas évek végétől napjainkig sorjáznak: a késő- vagy utómodern, a posztmodern, az abszurd-groteszk drámaszöveg-képzés esztétikai-poétikai karakterjegyeinek egész különleges és bőséges tárházát nyújtják. A szellemi fölény magaslatain, a költői intelligencia éteri szféráiban reflektálnak ezek a darabok az emberlét örök vagy akcidenz nyomorúságaira, rejtett vagy ordító kínjaira is; pontosabban: a frivol irónia, a fekete humor, a szóvicc nyelvi invenciójában és eklektikájában alkotják meg a történelmi helyzetek fölötti értelem és spiritualitás (heideggeri módon) létmegvilágító, életátértékelő lehetőségeit. S így a konkrét tényvonatkozások vagy az általános sorsérzetek felismertetése sem a hagyományos tragikum, pátosz, sirató vagy lamentáló vádbeszéd hangzáskörében zajlik már, hanem a keserűséget is oldó-átalakító (noha nem hatálytalanító) abszurdítás, bölcseleti kedély, aleatorikusan villódzó beszédmód közegében. Szócs Géza „megszövegezései” „a radikális jelenlét láthatóvá tett nyelven rögzített dokumentumai”; iróniája filozofikus, „a szöveg egyaránt vonatkozik a történelmi eseményre és annak jelenbeli értelmezésére”; „a parafrázis hagyományt alapít”, amely hagyomány „túlnő az értelmezés hermeneutikai körén is, hiszen – mivel az átírat is költői szöveg – az értelmezést is a kulturális emlékezet műalkotások számára fenntartott mezejébe helyezi vissza” – ahogyan portré-tanulmányában újabban Prágai Tamás is megállapította.

A posztmodern jegyek (regiszterkeverés, hibriditás, töredékesség, stílusimitáció, jel- és jelentésszóródás, a mű-, a műfaj-, illetve a személyiséghatárok relativizálódása, maszkos-átvetítő intertextualitás, kollázs-, bricolage-technika

vendégszövegekkel, jegyzetekkel, kottákkal, rajzokkal stb.) bámulatos (mondhatni példatáros) sokszínűségben sziporkáznak elénk – miközben a nemzeti sorstragédiák burleszkbe és abszurd poénokba játszatása éppen nem a nyilvánvalóság érvénytelenítésére, hanem a historikus katasztrófákban tobzódó képtelenség formailag is hangsúlyos exponálására szolgál.

A nyelvi ötletgazdagság kavalkádja s a morajló létkérdések katartikussá mélyülő lényegvonatkozásainak eszméletű sugárzása: jellegadó vonása e dráma műveknek. A posztmodern szöveg univerzum virtuóz kibontásához gyakran a mitikus-biblikus asszociációk, a jelképes-sugallatos analógiák rengetege is erőteljesen hozzájárul, s a heterogén párbeszéd, jelenet-fragmentumok, helyzetkomédia-miniatűrök, lírai betétek füzérét valami archaikus őstudás mélyértelműsége itatja át lélekről és jellemről, erkölcsről és árujáról, isteni és emberi titkokról. A Passióban a rejtjelekbe oltott érzékfölköttség nyelvjeles érzékeltetése zajlik, miközben a démonikus gonoszság (önzés, vakság, irigység) elképesztő morbiditása is megnyilatkozik; az istengyilkos tömeg így ordítózik Jézus ellen: „Pénzért gyógyított! Aj, be sok tömérdek kincset szedett össze! Engem miért nem gyógyított meg? (...) Meglépett a hitközség pénzével! Huá, huó”; Barabbás – jogosnak tekintett népszerűségét kihasználva – már királlyá választatását tervezi; a kereskedők – már a Golgotán – faragott feszületeket árulnak, „olcsón”, aztán a számból készült kolbászt; Pilátus azért hiszi kiválasztottnak magát, mert amíg Krisztus-követők lesznek a földön, az ő nevét is „imájukba foglalják majd”; és így tovább. A groteszk komikum kíséri azután az árulásának jelétől a környékbeli kakasok kiirtásával – de mégis hiábavalóan – menekülő Péter apostol „apokrif” történetét (*A kakas*), vagy a heródesi gyermekgyilkosság eszelősségét, a rémuralom általános természetrajzát is, amely – aktuálpolitikai értelmezhetősége révén – részint mintha anticipálná a merénylettől rettező Ceaușescu végül ténylegesen bekövetkező likvidálását (*Karácsonyi játék*, 1988). És a nyelv- és identitásvesztés, a kollektív önmegsemmisítés harsány bohózata – Bréda Ferenc találó (és Szőcs Géza monográfusa, Blénesi Éva által is idézett) fogalmával: „mega-burleszk”-je – *A kisberek-i böszörmények*, amely – visszatekintve – 1989-nek, a diktatúra utolsó évének a hírhedt eseménymotívumait (falurombolás, a zsarnok egyre tébolyodottabb medvevadászatai stb.) vonultatva fel karikírozza a kiszolgáltatottságában a válás- és bőrcsere eszközével magát szerecsenként menteni remélő kisközösség sorsát, a magukat fekete festékbe mártók és a „reiszlamizálás” ábrándját kergetők boszorkányszombati erkölcsi (nemzet)haláltáncát. (Amely haláltánc hangulatilag hasonlatos többek között a *Balkáni gerle* lakodalmi felfordulásához.) Amikor „az önfeladás illúziója nemcsak hogy haladéknak nem bizonyult, de a továbbélés vigaszának helyébe a megmaradás szégyenét hozta”, s „a reménytelenség fordul bacchanáliába”, „az ésszerűség látszatában fellépő esztelenség” (ahogyan Márkus Béla taglalja). Miközben égető kérdés marad, hogy ha vannak védett állatok, miért nincsenek védett népek-nyelvek is – merthogy bármely nyelvnek mint lehetséges világnak a megsemmisítése metafizikai bűn és botrány: „egyenlő Isten arculcsapásával” (Szőcs Géza egyik esszé-kommentárja szerint).

És meghökkenítő travesztiába, gegparádéba oltott melankólia vonja be az egész ezeréves magyar történelem tablóját is (*Ki cserélte el a népet?*). A mik-

száthos (*Új Zrinyiász*) humor mellett a sorspanoráma döbbenetes vetületeit (Németh László-i megfogalmazásban, hogy hol és „hogyan veszett el magyar a magyarban”), igazságait is fölkavaró és játékba hozó – s így remekműszámba vehető – színdarab az erkölcsi degeneráció és az értelmi leépülés végállapotait parodizálja, amikor maga a nemzetvesztés ténylegessége is már az öntudatlanság vagy a tévértelmezések sötétjébe hull. Az önmagából kivetkőzött vagy kifordított nép („olyan a magyar, mintha vendég volna önmagánál”) már semmit nem ismer fel az eredeti nemzeti érdeket és a szellem magasrendűségét képviselő vezetői szándékaiból és értékeiből, sőt leplezetlen gyűlölettel kel föl ellenük. Az elhivatottságból fakadó áldozatvállalás tökéletes kudarcot vall az alantas rágalmak és értetlenkedések mocsarában a hős egri várvédőktől Petőfi át Csontváryig. Győz az árulás, az eszményhordozók kiátkozása. Dobó Istvánt egyfelől azzal vádolják, hogy ő a heroikus kitartás erőltetésével a magyar vérvesztéséget akarja növelni, vagyis valójában török megbízást teljesít, másfelől viszont azzal érvelnek ellene, hogy a törökök őt úgymond vehemensen „törökellenesnek” tartják, ezért más vezetőre van szükség: olyanra, aki kellőképpen „mérsékelt”, „tárgyalóképes”, akivel a török „hajlandó leülni”. Petőfit mint „muszkavezetőt” kergetik el, a feltámadó Árpádtól pedig még a vérszerződés érvényességét is elvitatják. Minden hazug megalkuvásra, csalásra találtak átértelmező, elleplező magyarázat, a beszéd mindent képes igazolni, a valóság igazsága megfoghatatlanná illan, mert artikulálhatatlanná válik. Bekövetkezett, amit az egyik jelenet végén – a szöveggöziség nyelvjátékai révén – elhangzó Vörösmarty-idézet definiál: „Neve: szolgálj és ne láss bért. / Neve: adj pénzt és ne tudd mért. / Neve: halj meg más javáért. / Neve szegyen, neve átok: / Ezzé lett magyar hazátok.” A „váltottlelkű”, magát elcserélő-elpusztító népet nem lehet tetten érni, mert „időközben elcserélték a nyelvüket, a vallásukat, a királyukat, az isteneiket”; így az önmagával sem azonos nép, e „kettős tudatú, szerencsétlen nemzet, mely saját magát emészti föl, mely tulajdon vérébe vert csapat, megsemmisíti legjobb fiait (...) egy olyan nép, mely nemsokára el fog fogyni s csak szomszédai históriáiban fog tovább élni – egy nemzet, amelynek alig ezer év kellett, hogy elpusztítsa önmagát. / Mintha élne s mégis meghalt volna? / Mintha látott kép után epedne. / Egyfajta árvagyermek. / Igen. / Félelemmel és gyanúval nézi, / Dolgait hogy más keze intézi / Folytonos, bár lassu működéssel. / Mintha élne s mégis meghalt volna. / Így megy egykor félhold éjszakáján / Egy törött szántóvas van a vállán, / És megáll egy künn felejtett háznál, / Mintha vendég volna önmagánál.” – „Lehet-e szabad az a személy, és kiterjesztve, az a nemzet, amelyik nem tudja, hogy ki is ő valójában, lehet-e szabad az a nemzet, amelynek nem adatik meg az identitás tudásának bizonyossága?”; „érthetővé válik a kapcsolat, amely a nyelv elkülönöződése és a nemzet elkülönöződése között fennáll. A dráma egyszerre beszél a nyelv és a nemzet alapvetően elkülönöződött vagy elkülönöződő jellegéről” – boncolgatja ezt tanulmányában Sántha Attila.

Gondolati és poétikai összetettség, polifónia, esztétikai változatosság, súlyosság és szikrázó légiesség megragadó egyensúlya: minden Szöcs-darab sajátja. Legyen az Shakespeare-pastiche vagy -parafraíz, illetve „montázsdráma” (Szakolczay Lajos) (*„Rómeó és Júlia”*), lét és szerep, művészet és művész-sors titkait megrázó életfilozófiai felismerésekkel és stilizáló kultúrtörténeti uta-

lásokkal feszegető példázat vagy szimbolikus vízió (*Pandó és Martinek, Don Quijote esete Dulcineával, A szirén*), hétköznapi banalitást láttelező tragikomikus hangjáték-humoreszk (*Kisvárosi történet, A virágos láda*), vagy a kelet-európai diktatúra politikai pszicho-terrorját, sötét titkosrendőri machinációit élesen átvilágító filmforgatókönyv (*Bombázó lányok árnyékában*); vagy akár az ötvenhatos nemzeti misztérium lírai dramatizálása (*Liberté 1956*). S az összhatás: ami a mindenkori nagy nyelvi, művészi, önismereti élményeké.

Mint talán ennyiből is kitetszik: kisebbségiség, erdélyiség és modernség egyáltalán nem kizáró – sőt inkább egymást feltételező – fogalmak tehát. „Az erdélyi magyar szellem arra van hivatva, hogy kicsiny lehetőségek között, nagy erőfeszítéssel egyetemesen emberi szellemmé legyen. Erdély legkiválóbb fiai mindig érezték, hogy olyan magaslatokra kell emelkedniök és emelniök népüket, honnan ők is megláthassák a nyugati kultúra palotáinak és bástyáinak ormait, de őket is megláthassák onnan azok, akik az emberi szellem haladásának határvonalát figyelik” – amint azt Makkai Sándor már régen megállapította. S az erdélyi magyar irodalom legjobbjai ma is együtt képviselik művészi tradíció és újítás összetartozó szellemiségét – mint láthattuk, a naturalisztikus, az absztrakt, a mágikus vagy misztikus abszurd számtalan válfajában is. S elvonatkoztatás és referenciális jelentésesség is sokféleképpen fonódhat össze. Vincent B. Leitch, a posztstrukturalista kulturális tudományok egyik vezető kortárs amerikai elméletírója szerint: „Az esztétika nincs elvágva az etikától vagy a politikától. Ekképpen az irodalomtudomány feladata nem egyszerűen az olyan esztétikai vizsgálódás, amely az értékelést és a kifinomultságot célozza meg, hanem az olyan kulturális elemzés, amelyet a társadalmi megértés és az emberi emancipáció érdekel” („Aesthetics is not severed from ethics or politics. Thus, the task of literary study is not simply aesthetic scrutiny in the pursuit of appreciation and refinement but cultural analysis in the interest of social understanding and human emancipation”). Ezt figyelhetjük meg és ezt a szintézisigényű értelmezőmódot bizvást követhetjük az erdélyi irodalom vizsgálatakor is, mert ennek a kultúrának a hitelessége minden bizonnyal abból is származik, ahogyan, amilyen esztétikai megalkotottsággal, művészi gonddal és formatudattal viszi színre az elsődleges közösségi és nemzeti sorsproblematikákat: a személyes és térségi etikai-egzisztenciális kríziskérdéseket.

Fazekas István
Ki csillagra nézett

Radnóti Miklós emlékének

Hársillattal
 csobog az este,
 csobog, csobog,
 lélekre, testre.

Ölel, néz a
 tűnődő idő,
 bennünk halál,
 mi belőlünk nő.

Bennünk halál,
 de kívül élet.
 Boldog az, ki
 csillagra nézett.

Véghelyi Balázs
Kimondatlanul

*Radnóti Miklós emlékére,
 Gyarmati Fanninak*

Ki rajzol mosolyból fényes hurkokat,
 ha már az éjjel sem óv, csak ránk szakad,
 s térképnek se láthatjuk ezt a tájat,
 könnyünk és mosolyunk arcunkra szárad,
 ha szerelmünk se biztos, mint a zsoltár,
 továbblép majd, kinek mindene voltál,
 költők és próféták elnémulnak mind,
 kimondatlanul maradnak titkaink,
 ha elveszik lassan minden kötelék,
 lábunk alól talaj, belőlünk az ég,
 ki rajzol mosolyból fényes hurkokat,
 amikor az éji felleg ránk szakad?

(2009. február)

Százhalombatta

A Duna jobb partján, Budapesttől délre, a Mezőföld csücskében fekvő Százhalombattát a legtöbben iparvárosként ismerik, pedig a település gazdag történelmi múltra tekintethet vissza és kulturális élete is kiemelkedő.

A régészek által feltárt bronzkori falu maradványait a régészek 4000 évesnek tartják. Ennek helyén Kr. e. a VII–VI. században a hallstatti kultúra népe telepedett le, melynek előkelőit halomsírokba temették el. Innen származtatható a Százhalom elnevezés. A hajdani temetkezési helyen ma Régészeti Park működik. A település helyén a

római korban Matraca néven katonai tábor működött. Ennek emlékét is régészeti leletek őrzik. A település múltjának írásos és tárgyi dokumentumait a város központjában működő Matrica Múzeum őrzi.

Anonymus *Gesta Hungarorum*ában Centum Montes, majd Csáti Demeter 1526-os *Pannóniai énekében* és Arany János *Keveháza* című költeményében ugyancsak előfordul a település neve Százhalom formában. A hagyomány szerint a Pannónia elfoglalására készülő Árpád hadai itt vertek először szállást maguknak, az ekkor történt eseményeket örökítik meg ezek a műalkotások.

A XIX. század elejéig a falu neve Százhalom, Batta pedig a mellette fekvő pusztát jelölte. A Batta név állítólag török eredetű és itatót jelent. Batta neve először egy 1318-as oklevélben fordult elő. A település a török időkben is lakott volt. Lakosainak száma 1720-ban 160-170 fő volt. A faluban magyar, szerb és sváb nemzetiség élt.

A XX. század második felében virágzott fel a város a Barátság kőolajvezeték végpontján épült Dunai Kőolaj-finomító és a melléktermékeit hasznosító Dunai Erőmű révén, melynek idetelepülő dolgozói számára új városrész, modern lakótelep és teljes városi infrastruktúra épült. 1970-ben a fiatal város lakóinak száma 7742 főre gyarapodott, az egyik legjelentősebb szocialista iparváros nőtt ki az egykori falu helyén.

A rendszerváltozás után sem tört meg a város fejlődése, ami nagyrészt a város határában elterülő két nagyvállalat által befizetett iparüzési adónak köszönhető. A MOL Rt. Dunai Finomítója és a Dunamenti Erőmű mellett már ipari park is működik a város határában, újabb munkahelyeket biztosítva a város és a környék lakóinak. A város élén 1990 óta áll Vezér Mihály polgármester közgazdasági szakértelmének és az önkormányzat hatékony működésének eredményét Laki Ildikó településszociológus *Százhalombatta a fenntarthatóság jegyében* című könyvében így összegzi: „Százhalombatta, e Budapesthez közel fekvő ipari kisváros példaértékű település a magyarországi városok között, hiszen mindenkor célja a városban élők megtartása és a település hosszú távú működtetésének biztosítása.”

A Régészeti Park

A jelenleg 17 000 embernek otthont adó Százhalombattát négy városrész alkotja. A legrégebbi hagyományokra az Óváros tekint vissza. A valamikori Ófalu még őrzi a maga csendes, falusias jellegét. Az Újtelep a hatvanas–hetvenes években épült föl, ami magában foglalja a lakótelepet, valamint a város közintézményeinek többségét. A lakótelepet igényesen kialakított parkok és játszóterek teszik barátságos, emberközpontú környezetté. Dunafüred parcellázása a két világháború között indult meg, az egykori üdülőterület mára kellemes hangulatú, családi házas övezetté vált. Urbárium,

A városi szabadidőközpont

a legújabb városrész a vasútállomás mellett épült föl, szinte családi házak alkotják.

A városban jelenleg négy általános és két középiskola működik, korszerű művelődési központ, könyvtár, szabadidőközpont és strand szolgálja a művelődni vagy sportolni vágyók igényeit. A lakosság vallási életét négy templom biztosítja: az óvárosi szerb templom, a szintén az Óvárosban található római katolikus templom, valamint a város központjában elhelyezkedő, Makovecz Imre által tervezett katolikus és a Finta József tervei alapján felépült református templom.

Százhalombatta a főváros agglomerációjához tartozik, Budapestről vasúton, autóbuszszal és személygépkocsival is gyorsan és egyszerűen megközelíthető.

Százhalombatta 1998-ban elnyerte a Nemzeti Sportváros címet kitűnő sportolónak, sportrendezvényeinek és létesítményeinek köszönhetően, emellett 1990 után egyre inkább a kultúra városa is lett. 1994 óta rendezik meg nyaranta a Summerfest nemzetközi néptáncfesztivált, amely a nemzetközi néptáncművelés egyik magyarországi központjává tette a várost, egyúttal hozzájárult egy erősebb közösségi légkör kialakulásához. Gyermekek- és felnőttek számára is szép számmal működnek Százhalombattán, a helyi képzőművészek által megszervezett, László Bandy vezette SZAK-stúdió is egyre ismertebbé válik, az utóbbi években pedig az irodalom területén is megjelent néhány alkotó, akik öregbítették a város hírnevét.

A Százhalombattára érkező látogató, végigjárva a várost, a rétegződő idővel találkozhat szembe: a megőrzött múlt emlékeivel, a XX. század különböző korszakainak lenyomatával és egy folyamatosan fejlődő település jövőbe mutató életével.

Százhalombatta templomai: a szerb templom, a római katolikus templom, a Makovecz Imre által tervezett katolikus és a Finta József tervei alapján felépült református templom

Mulatványok

„A Bach-korszak idejében még mindig volt annyi humorérzék nemzeti Bernáth Gáspár úrban, hogy megmosolyogtassa az ország sírásra álló száját. »Te Gazsi! A Wiener Zeitung azt írja, hogy a magyarnak mindig is a német adta a fenntartó elemet! Mi a fene az a fenntartó elem? – Hát a hózentráger! – vágta rá Bernáth Gáspár.«” (Lászlóffy Aladár)

„Hahóóó! A hangja megremegett. Túlzottan is vidáman, de szorongva kiáltotta újra. Hahóóó! Itt vagyok! Megint megtettem az ezerkétszáz lépést! Ami mindig hozzád vezet! Ha tudnád, mekkora a hó! Ezerkétszáz a térdig érő hóban! De most végre itt!...” (Szakonyi Károly)

„Miután beléptem a Szent Fetrengők Gyülekezetébe, első teendőm a működési szabályzat minimalista alapokon nyugvó megfogalmazása, majd a tisztségek létrehozása volt. A nagy elődök példáját követve számtalan tisztséget, posztot hoztam létre, s természetesen mindegyiket azonnal be is töltöttem...” (Faludi Ádám)

„A kávéházban Proustról beszélgettünk, Karinthy módszertani fejtegetésekbe kezd, ugráló gondolatokkal, ahogy szokta (hát ezt – de csak ezt – sikerült utánoznom azóta). Majd hirtelen megszólal: Ezt különben utolsó művemben, a Mennyei riportban megcsináltam! Igen – feleli halkán valaki. Karinthy körül néz, aztán nevetni kezd. (Igen, más nevetni, mint nevetetni.) A Mennyei riportban, amit, uraim, közületek senki sem olvasott!” (Sándor György)

„Szócs Géza *A magyar ember és a zombi* (2003) című reprezentatív kötetébe foglalt »drámás történetei«, amelyek a nyolcvanas évek végétől napjainkig sorjáznak: a késő- vagy utómodern, a posztmodern, az abszurd-groteszk drámaszöveg-képzés esztétikai-poétikai karakterjegyeinek egész különleges és bőséges tárházát nyújtják.” (Bertha Zoltán)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.